

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT

Univerzitetni študij
Športno treniranje

NASILJE NAD KOŠARKARSKIMI SODNIKI

DIPLOMSKO DELO

Mentorica: dr. Mojca Doupona Topič, izr. prof.
Recenzent: dr. Branko Dežman, izr. prof.
Konzultant: dr. Stanislav Pinter, asist.

Avtor: JURE TURK

Ljubljana, 2009

Zahvala

Najprej bi se rad zahvalil svoji mentorici dr. Mojci Douponi Topič, ki mi je pomagala z nasveti in me usmerjala pri nastajanju mojega diplomskega dela. Zahvaljujem se tudi dr. Branku Dežmanu, katerega strokovnost in ljubezen do košarke sta mi pomagala izoblikovati moj pogled na košarko in sojenje.

Hvala tudi Simonu Ličnu, ker si je vedno vzel čas za pogovor in nasvete, ki jih ne bi mogel dobiti nikjer drugje.

Zahvaljujem se tudi moji družini, ki mi je v času študija vedno stala ob strani.

In nenazadnje se zahvaljujem tudi Vesni za vso njeno podporo in spodbudo.

Ključne besede: sodniki, košarka, nasilje v športu, sojenje, fair play, agresivnost.

NASILJE NAD KOŠARKARSKIMI SODNIKI

Jure Turk

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, 2009

Univerzitetni študij, športno treniranje

Število strani: 77; število preglednic: 16; število grafov: 6; število virov: 28; število prilog: 1.

Izvleček

Nasilje je sestavni del športa. Obstajajo različne oblike nasilja oz. agresivnega vedenja. Splošno ga delimo na verbalno in fizično nasilje. Nasilje se izvaja nad vsemi udeleženci športnih prireditev, nad igralci, trenerji, funkcionarji in tudi sodniki.

Namen te naloge je bil analizirati pogostost pojavljanja različnih oblik nasilja nad košarkarskimi sodniki v Sloveniji. V ta namen smo sestavili anketo s 121 vprašanji, s katerimi smo pridobili podatke o demografskih značilnostih sodnikov in o njihovih izkušnjah z nasiljem. V raziskavo smo vključili 117 slovenskih košarkarskih sodnikov, ki smo jih razdelili na dve skupini glede na dolžino sodniškega staža. Kjer je bilo potrebno, smo sodnike razdelili v tri skupine glede na trenutno sodniško listo. Podatke smo obdelali z analizo variance.

Rezultati raziskave so pokazali, da je najbolj pogosta oblika nasilja nad sodniki verbalno nasilje. Po mnenju sodnikov največ nasilja nad njimi izvajajo posamezni navijači in organizirane navijaške skupine, najmanj pa kapetani ekip, pomočniki trenerja, uradni predstavniki in spremljevalci ekip. Sodniki nasilje sprejemajo v enaki meri, vendar se na nasilje različno odzivajo. Nasilje jih lahko motivira za boljše sojenje, lahko pa tudi sprejemajo slabe odločitve, zavedno ali nezavedno. Ugotovili smo, da so sodniki z daljšim sodniškim stažem doživeli več verbalnega nasilja s strani igralcev, namestnikov (igralci, ki so med igro na klopi za menjave), gledalcev in funkcionarjev, ne pa tudi s strani trenerjev. Po mnenju sodnikov trenerji izvajajo največ nasilja nad sodniki zaradi izvajanja pritiska, pri tem so bolj izpostavljeni mladi sodniki z manj izkušnjami.

Keywords: referees, basketball, violence in sport, officiating, fair play, aggression.

EXPERIENCE OF VIOLENCE AMONG BASKETBALL REFEREES

Jure Turk

University of Ljubljana, Faculty of sport, 2009

Undergraduate study, sports coaching

Number of pages: 77; number of tables: 16; number of graphs: 6; number of sources: 28; number of attachments: 1.

Abstract

Violent behaviour is a part of sport. There are many forms of violence or aggression. Generally we distinguish between verbal and physical violence. All participants of sport events, such as players, coaches, officials and also referees, can be affected by violence.

Aim of this study was to analyze frequency of different forms of violence among basketball referees in Slovenia. We made a survey containing 121 questions to obtain data on demographic information of referees and their experience with violence. A total of 117 Slovenian basketball referees were enrolled in this study. They were divided into two groups according to the length of their officiating career. When necessary, we divided referees into three groups defined by their current officiating list. Data were analysed using analysis of variance (ANOVA).

Results of this study showed that verbal violence is the most common form of violence among referees. According to the opinion of the referees, fans and organized cheering groups are the most aggressive participants, whereas team captains, assistant coaches, official representatives and team followers are the least aggressive participants. Referees accept violence in the same manner, however they respond differently. They can be either more motivated for better officiating by violence or, on the other hand, they can also make wrong decisions, consciously or subconsciously. Referees with longer officiating careers experienced more violence from players, substitutes, spectators and officials, yet not from coaches. In their opinion, coaches primarily show violent behaviour towards referees in order to put pressure on them. Also, referees with less experience are more exposed to this phenomenon.

Kazalo

1.0 UVOD	8
2.0 NASILJE	9
2.1 Agresivnost	9
2.1.1 Instinktivistična pojmovanja agresivnosti.....	10
2.1.2 Agresivnost kot odziv na frustracijo	10
2.1.3 Agresivnost v luči teorije socialnega učenja	11
2.2 Nasilje in šport	12
3.0 SODNIKI	15
3.1 Lastnosti sodnikov	16
3.1.1 Motivi sodnikov	17
3.2 Psihologija sojenja	18
3.2.1 Kognitivne sposobnosti sodnikov	19
3.2.2 Konativne lastnosti sodnikov.....	20
3.3 Položaj sojenja in sodnikov v Sloveniji	22
3.4 Nasilje nad sodniki	24
3.4.2 Akterji nasilja	25
3.4.2.1 Trenerji	25
3.4.2.2 Igralci	27
3.4.2.3 Gledalci	29
3.4.2.4 Mediji	33
3.5 Fair play	35
4.0 PREDMET IN PROBLEM	37
5.0 CILJI	38
6.0 HIPOTEZE	39
7.0 METODE DE LA	40
7.1 Vzorec merjencev	40
7.2 Vzorec spremenljivk	40
7.3 Metode zbiranja podatkov	40
7.4 Metode obdelave podatkov.....	40
8.0 REZULTATI IN RAZPRAVA	41
9.0 ZAKLJUČEK	67
10.0 VIRI	69
11.0 PRILOGA	71
11.1 Vprašalnik o vrstah nasilja nad košarkarskimi sodniki	71

1.0 UVOD

Nasilje je del človekove družbe že tisoče let. Čeprav se imamo za civilizirano družbo, je še danes prisotno in nič ne kaže, da bi se to kdaj spremenilo.

Brez dvoma predstavlja nasilje danes enega najresnejših družbenih problemov. Število umorov, napadi na posameznike, zloraba otrok in število ropov naraščajo, nasilje množičnih medijev, še posebno televizije, pa je prav tako v porastu itd. To se kaže po celem svetu, še posebno pa v razvitem svetu (Petrović in Hošek, 1986).

Nasilje je do neke mere nujno potrebno, da neka družba v določenem okolju sploh preživi. Družba nasilje tudi sama spodbuja, vendar v mejah, kjer se ga da kontrolirati in usmerjati. Nasilje postane problematično takrat, ko se posamezniki znotraj družbe obrnejo drug proti drugemu; to nasilje pa ni zabeleženo in kontrolirano. Gre torej bolj za vidik socialne kontrole in družbene stabilnosti. Tukaj lahko vidimo dvojna merila, saj je nasilje videno negativno samo na osnovi tega, kar škodi družbi (Petrović, 2004).

Nasilje nad košarkarskimi sodniki je pojav, o katerem se veliko ne razpravlja, veliko ljudi pa ga obravnava kot nekaj normalnega, kot nekaj kar gre zraven z delom, ki ga sodniki opravljajo. Ko govorimo o nasilju, vsakdo sicer najprej pomisli na fizično nasilje, vendar obstaja več vrst nasilja in s tem njegovih definicij. Nekdo namreč lahko izvaja nasilje brez fizičnega kontakta, samo s svojim agresivnim vedenjem. Ponavadi se o verbalnem nasilju (žaljenje, grožnje ...) sploh ne razmišlja kot o vrsti nasilja. Za gledalce je postalo samoumevno, da na tekmah lahko stresajo jezo nad sodniki. Enako velja za igralce in trenerje, ki zaradi različnih vzrokov (občutek nepoštenega sojenja, sodniške napake, taktični vidik) izvajajo nasilje nad sodniki.

V naši naravi je, da smo težko objektivni, ko gre za naše dobro ali dobro ekipe, za katero navijamo. Če bi bili trenerji ali igralci na svoji tekmi lahko objektivni, potem sodnikov ne bi potrebovali. Temu seveda ni tako in sodniki so postali nepogrešljiv del vsake tekme. Najdemo jih v vseh možnih športih od umetnostnega drsanja pa do košarke. Njihova naloga je odgovorna in težka. Predvsem v košarki, pa tudi v nogometu, se mora sodnik odločiti v delčku sekunde in za vsako odločitev nima na voljo počasnega posnetka iz več različnih kotov (čeprav se v določenih športih, kot je npr. hokej, počasni posnetki uporabljajo, pa tudi v košarki lahko sodnik pogleda, če je bil met ob koncu četrtine ali tekme izveden pravočasno). Sodnikova odločitev obvelja, pa naj bo pravilna ali ne, in tudi neodločitev za poseg v igro (puščanje prednosti) je v bistvu odločitev. To je eden od razlogov, da je njegova vloga ponavadi tudi zaničevana in podcenjena. Veliko resnice je na trditvi, da se dobrih sodnikov oz. dobrega sojenja na tekmi ne opazi. Sodnike na tekmah ponavadi »opazimo« le, ko naredijo napako oz. ko mislimo, da so storili napako. Takrat lahko začnemo govoriti o nasilju, ki se dogaja med tekmo.

2.0 NASILJE

Kot se to pogosto dogaja, ko vsi poznajo nek fenomen, je težko določiti eno skupno definicijo. Nasilje in agresivnost preučujejo genetiki, nevropsihiatri, biokemiki, sociologi, psihologi, pravniki, ekologi itd. Obstaja več deset različnih teorij. Ker pa vsaka znanost proučuje problem s svojega stališča, ne obstajajo enotne teorije niti enotne definicije. Psihologe npr. prvenstveno zanima profil osebnosti nasilnežev, sociologi iščejo socialne razmere, ki so vzrok nasilju (Petrović in Hošek, 1986).

Nasilje se lahko izraža s stvarnim ali namišljenim dejanjem, z besedami ali brez besed, s fizičnim delovanjem, s škodo, ki jo naredimo sebi ali drugim, z oblikami, ki jih družba ali družbene skupine odobravajo ali ne, kjer žrtev za nasilje ve ali ne (Schilling, 1976; povzeto po: Petrović in Hošek, 1986).

Agresija se pogosto tretira z genetskega vidika, medtem ko se nasilje razume kot točka, kjer se agresivnost izrazi kot fizični akt. Schilling smatra, da se v psihološkem smislu agresivnost podaljšuje kot nasilje. Tudi samo nasilje ima različna tolmačenja. Od trditve, da je nasilje samo fizično in da je odveč reči »fizično nasilje«, ker drugačno ne obstaja (Miller, 1971), do širokih definicij nasilja, ki zajemajo mnogo širši spekter (Petrović in Hošek, 1986).

2.1 Agresivnost

Pojem agresivnosti je eden najmanj jasnih in najbolj protislovnih pojmov, ki jih uporabljamo v psihologiji. Različni avtorji agresivnost pojmujejo kot instinkt, nagon, izvor energije, čustvo, način prisile, reakcijo na frustracijo itd (Tušak in Tušak, 2003).

Agresivno obnašanje je nujno povezano s fiziološkimi mehanizmi, ki pa predstavljajo le prvi pogoj za agresivno vedenje. Samo vzburjenje strukturnih mehanizmov še ne bo povzročilo agresivnega vedenja, če za to ni ustreznih zunanjih dražljajev. Od občutljivih fizioloških struktur je odvisno, kakšen je obseg dražljajev, ki bodo povzročili agresivnost. Ob večji občutljivosti bo organizem reagiral na večji obseg dražljajev. Kadar pa je občutljivost bolezensko povečana, lahko že skoraj vsak dražljaj povzroči občutek agresivnosti (Tušak in Tušak, 2003).

Agresivnost znotraj vrste povečujejo moški spolni hormoni. Ta vrsta agresivnosti je nasploh tesno povezana s spolnim nagonom. Odvisna je od delovanja adrenalina in posledično od zmanjšanja splošnega toničnega vzburjenja, ki skupaj s povečano fizično odzivnostjo vpliva na agresivnost. Do takih reakcij prihaja v pogojih prevelike gneče ali izolacije (Tušak in Tušak, 2003).

Tušak in Tušak (2003) sta klasificirala agresivnost glede na izvor glavnih izhodišč, ki naj bi pojasnjevala agresivno vedenje:

1. prirojeni, instiktivni dejavniki,
2. zunanje provokacije sprožijo notranje vzgibe in reakcije,
3. vzajemni vpliv danih socialnih okoliščin s predhodnimi izkušnjami ali učenjem.

2.1.1 Instinktivistična pojmovanja agresivnosti

Instinktivistično pojmovanje agresivnosti temelji na domnevi, da vse človeško socialno obnašanje vodijo vrojeni instinkti. To domnevo je razvil McDougall, medtem ko sta bila Freud in Lorenz zaslužna za bolj izdelano instinktivistično pojmovanje agresivnosti.

Freud je razvil pravzaprav dve teoriji agresivnosti. V prvem obdobju razvoja psihoanalize (pred letom 1920) je agresijo razlagal kot reakcijo posameznika na frustracijo zaradi preprečevanja zadovoljitve njegovih želja. Po letu 1920 po izkustvu množičnega pobijanja v prvi svetovni vojni pa je formuliral teorijo o dveh osnovnih »gonih«, o Erosu in Tanatosu (Freud, 1921; prirejeno po Ule, 2000).

Lorenz (1963), ki je izhajal iz živalskega sveta, pa je razvil teorijo, da je agresivno obnašanje rezultat naravne evolucije vrst in je sredstvo za povečanje možnosti neke vrste ali posameznega organizma za preživetje. S pomočjo agresije med člani iste vrste se vzpostavlja naravna hierarhija, ki postavlja najboljše posameznike na najvišje mesto (povzeto po Ule, 2000).

Po Lorenzu so ljudje »pozabili« razviti učinkovita sredstva za kontrolo agresivnosti. Namesto tega so razvili zelo sofisticirane tehnike napada in rušenja. Pri ljudeh se instinkt za nadzor znotraj rodovne agresivnosti ni razvil enako kot inteligenca in znanje. Tako smo ljudje v žalostnem položaju, ko imamo na voljo sredstva, da uničimo lastno vrsto (in vse življenje na zemlji), a malo zavornih dejavnikov proti tej možnosti (Ule, 2000).

Na Freuda in Lorenza ter njune teorije je nedvomno vplival čas, v katerem sta živela (na Freuda je vplivala 1. svetovna vojna, na Lorenza pa hladna vojna). Kot poroča Ule (2000), teoretiki na splošno zavračajo tako domnevo o univerzalnosti kot vrojenosti agresivnega obnašanja v človeku. Zavračanje teorije o vrojeni agresivnosti pa ne pomeni zavračanja sleherne biološke podlage agresivnosti.

2.1.2 Agresivnost kot odziv na frustracijo

Goldstein (1939) je agresivnost pojmoval kot enega od načinov za ustvarjanje ravnotežja med posameznikom in okoljem. Goldstein poudarja, da pri normalni osebi frustracija ne vodi vedno v agresivnost, saj obstaja še frustracijska toleranca, ki omogoča človeku prenašati določeno stopnjo frustracije brez občutka sovražnosti (Tušak in Tušak, 2003).

Berkowitz je poudarjal vlogo neugodnih doživljajev in občutij kot sprožilnih dejavnikov agresije. Negativni dogodki sprožijo negativne afekte, to pa sproži primitivne reakcije posameznika v obliki ekspresivnih motoričnih reakcij, občutkov, misli in spominov. Nekatere od teh reakcij, ki jim pravi Berkowitz primitivne asociacijske reakcije, sprožajo agresivne težnje, druge reakcije pa težnje k umiku ali izogibanju težav. Moč teh dveh primitivnih teženj (spopad, umik) je odvisna od drugih različnih dejavnikov, npr. genetskih vplivov, izkušenj, aktualnih zaznav neposredne situacije kot varne ali nevarne. Vse to lahko vpliva na to, da se okrepi težnja k agresiji ali težnja k umiku (Berkowitz, 1993). Tudi težnja k agresiji ima dve komponenti: težnjo k fizičnem

napadu na objekt agresije in težnjo k psihičnem oškodovanju, zadajanju psihičnih bolečin, oškodovanju samopodobe, samospoštovanju objekta agresije (prirejeno po Ule, 2000).

Sama frustracija torej še ne bo povzročila, da bo prišlo do agresije, če bo oseba izbrala umik. Če pa oseba izbere napad, se za tega poleg fizičnega smatra tudi psihično. Psihično nasilje si predstavljamo kot verbalno nasilje, ki lahko prav tako doseže svoj učinek. Psovke in grožnje so namreč lahko zelo močno orožje.

Selg (1971) meni, da »zavore« vse bolj popuščajo, ker se v svetu med dvema različnima možnostima reagiranja vse več uporablja agresija, ki vodi do relativno hitrih in atraktivnih sprememb situacij. Nekateri smatrajo agresijo kot reakcijo, za katero velja osnovna teza, da se za agresivnim dejanjem vedno skriva frustracija in obratno, frustracija vedno vodi k agresiji oz. kot je to modificiral Muller, frustracija vedno ustvarja osnovo za več možnih odgovorov, od katerih je eden možna agresija (Petrović in Hošek, 1986).

2.1.3 Agresivnost v luči teorije socialnega učenja

Na osnovi teorije socialnega učenja je Bandura (1973) razvil novo pojmovanje agresivnosti, ki upošteva tri skupine dejavnikov (Tušak in Tušak, 2003):

1. Načini in pogoji, v katerih se razvija agresivno vedenje, so izvori agresivnosti.
2. Dejavniki, ki povzročajo, da bo posameznik naučeno vedenje izvajal, so vzbujevalci agresivnosti.
3. Notranji in zunanji vplivi, ki vedenje ohranjajo, so ojačevalci agresivnosti.

Otrok se že od rojstva naprej srečuje z nasiljem. Vzorce nasilja, ki se v svetu stopnjujejo, mu ponuja televizija, npr. filmska industrija (Petrović in Doupona, 1996):

- Večina risank vsebuje 20-30 nasilnih prizorov, prodaja igrač je povezana z risankami.
- Prisotne so vojne igrače.
- Največ zaslužka prinašajo filmi z nasilno vsebino.

Zanimivo je stanje v ZDA, kjer dajo veliko na to, kakšno oznako primernosti prejme nek film. Oznake filmom dodeljuje Motion Picture Association of America (MPAA), ki filme ocenjuje po določenih izdelanih kriterijih. Kinodvorane in starši te oznake v največji meri spoštujejo. Zelo so strogi do preklinjanja in prikaza golote. Taki filmi dobijo oznako R, kar pomeni, da si jih otroci, mlajši od 17 let, ne smejo ogledati ali pa le v spremstvu staršev. So pa veliko bolj tolerantni do prikaza nasilja. Če v filmu ni prikaza krvi ali pretiranega nasilja, večina nasilnih filmov dobi oznako PG-13. Ta oznaka pomeni, da si ga lahko ogledajo vsi otroci, le da starše opozarja, da nekatere vsebine v filmu mogoče niso primerne za mlajše od 13 let. Res pa je, da v ZDA vsaj imajo nek sistem, ki starše opozarja na primernost filmov, oddaj ali video iger. V Sloveniji kaj takega ne obstaja in si lahko vsak otrok brez večjega problema ogleda ali kupi, kar si želi.

Ljudje se identificirajo z glavnimi junaki, ki se ne pogovarjajo, ampak borijo. Probleme, na katere naletijo, rešujejo s silo. Mladina te vzorce nasilja sprejema nekritično. Ugotovljeno je, da mladi ideje za nasilna dejanja dobijo najpogosteje

ravno preko televizije in medijev. Z nasiljem pa se otrok sreča tudi v družini ali v šoli, kjer otroci doživijo velike frustracije (Petrović in Doupona, 1996).

Seveda se nasilje ni začelo z nastopom televizije in medijev. Prav gotovo pa lahko negativno vpliva, če so otroci nasilju izpostavljeni že od malih nog. Ker imajo mnogi starši zaradi tempa svojega življenja vedno manj časa za preživljanje z otroki, jih vedno bolj prepuščajo vzgoji televizije. Ta ima lahko veliko manjši vpliv na otroka, če se starši npr. z njim pogovorijo o tem, da nasilje ne rešuje vedno vseh problemov. Na vsakega posameznika ima lahko odraščanje ob nenehni izpostavljenosti nasilju predvsem zaradi vzgoje staršev različen vpliv.

Po teoriji učenja (Kunz) bo agresivno dejanje, ki je bilo uspešno realizirano in nagrajeno, verjetno v bodoče uporabljeno namesto normalnega dejanja, ki ni uspelo. Tem pogosteje vodi agresivno dejanje do uspeha, manj je verjetnosti, da bo za dosego istega cilja uporabljeno neagresivno dejanje (Petrović in Hošek, 1986).

Že otrok kmalu ugotovi, da lahko z nasiljem doseže določeno ugodje. Ko si drug otrok »sposodi« njegovo najljubšo igračo in mu je noče vrniti, ga otrok npr. udari ali odrine in tako pride nazaj do svoje igrače. Če so zraven starši ali vzgojitelji, mu to lahko sicer preprečijo ali ga kaznujejo, vendar niso in ne morejo biti vedno prisotni. Tako lahko otrok nevede prevzame nasilne vzorce obnašanja. Pomembno je tudi, na kakšen način ga starši kaznujejo.

2.2 Nasilje in šport

Šport je kot naravna in socialna potreba prisoten v skupnih značilnostih dosedanjih civilizacij. Nasilje je ena od stalnih značilnosti teh civilizacij (Petrović in Doupona, 1996).

Šport je vedno nasilje, ker obstaja – poraženec. V dobi fetiša zmage je poraz vedno težka frustracija (Hacker, 1976; povzeto po: Petrović in Hošek, 1986).

Športni jezik je vojaški: zmaga, poraz, napad, obramba, streljati, odpor, bomba, razbiti, nasprotnik, ipd (Petrović in Doupona, 1996).

Šport je vojna s prijateljskimi sredstvi (Von Reichenau, 1936; povzeto po: Petrović in Hošek, 1986).

Vsi dejavniki sodobne družbe pa se danes izražajo skozi šport. Pri športu je pomemben fenomen zmage in za dosego ciljev mnogi često ne izbirajo sredstev. Zmaga je postala pomembnejša od igre. Le-to pogojuje nasilje v samem športu (Petrović in Doupona, 1996).

To je le nekaj misli, ki nam kažejo na problem nasilja v športu. Šport in nasilje sta postala pojma, ki ju povezujemo skupaj, ne da bi nasilje obsojali. Nekateri ljudje tekmo res vzamejo kot vojno, kjer so dovoljena vsa sredstva. Športni jezik pa nam je, predvsem zaradi pogostega pojavljanja v medijih, s svojimi vojnimi izrazi postal blizu.

Dejstvo je, da smo »navajeni« na grobost športnikov in publike, tako da jih nič več ne zaznavamo kot nasilje, ampak jih v nekaterih športih smatramo kot normalen pojav (kot primer nam služijo pretepi med igralci v nekaterih športih, fizično uničevanje nasprotnikov in vse to v mejah športnih pravil ali pa mogoče malo čez mejo, kot radi definirajo športni komentatorji). V isti kategoriji je prav tako politično manipuliranje s športniki na olimpijskih igrah, zahteve športnih funkcionarjev, publike in kdaj na žalost tudi staršev, tekmovanje in zmaga za vsako ceno, četudi za ceno zdravja; nastopanje poškodovanih ali ne dovolj pozdravljenih tekmovalcev, kar pa družba pogosto dvigne na raven herojstva (Petrović in Hošek, 1986).

V psihologiji športa se pogosto omenja delitev agresivnosti na reaktivno in instrumentalno agresivnost. Reaktivna agresivnost predstavlja namerno aktivnost s ciljem škodovati posamezniku ali skupini. Gre za emocionalni odgovor, ki je usmerjen proti nasprotniku, ki ga dojema kot sovražnika. Posameznik ob tem doživlja bes, tovrstna agresivnost pa služi sproščanju napetosti. Instrumentalna agresivnost služi doseganju različnih zunanjih ciljev in na ta način predstavlja le sredstvo. Gre za obliko agresivnosti, ki se razvije in vztraja zaradi ugodnih zunanjih posledic (agresivnost v boksu, rokoborbi). Zanj niso značilna močnejša čustva, hkrati pa tudi ne služi sproščanju napetosti. Pri športnikih je, kadar gre za tekmovanje, instrumentalna agresivnost najpogostejša (Tušak in Tušak, 2003).

Pojavne oblike nasilja v športu ali ob njem (povzeto po Petrović in Hošek, 1986):

a) Nasilje v družini – nasilje pred, med in po tekmah

V svetu imenujejo dan, kjer se starši osvobodijo svojih tenzij, stresov, frustracij, ki so nastale preko tedna, kot »Črni petek«. Najlažje je to napraviti nad nemočnim članom družbe – svojim otrokom.

b) Pedagogika nasilja (motiviranje za nasilno igro, učenje nasilnih prijemov in potez, ...)

Metanje petard, solzivca, pretepi med igralci, pretepi igralcev, pretepi med publiko, napadi na sodnike – vse to je z vsakim dnem vse bolj pogosto po svetu in pri nas.

c) Organizirani nacionalistični izpadi

Kje je razlog, da se nacionalizem, iredentizem in klerikalizem iz ulic seli na stadione, kjer dobivajo obliko, ki jo družba (vsaj ponekod) tolerira. Ali so stadioni zares mesta, kjer početje, ki bi bilo izven njih prekršek ali celo kaznivo dejanje, dobiva obliko, ki jo družba tolerira.

d) Stadioni kot državno odobreni »rezervati« za nasilje«;

Če so športna igrišča rezervati za obnašanje, ki je mogoče samo tam, potem je kupljena vstopnica »specialna dovolilnica«, ki po mišljenju nekaterih dovoljuje neprimerno in nedovoljeno obnašanje. Posamezniki z osebnimi težavami ali skupine v družbenih krizah skoraj vedno (družbena klima to samo še ojačuje) mislijo, da imajo pravico dati neki tekmi klubske, mestne ali podobno oznako.

e) Nedovoljena poživila - pravilo ali izjema

Na OI v Montrealu se je rodila znana anekdota: na vprašanje, kako to, da imajo plavalke neke reprezentance tako globoke glasove, so odgovorni odgovorili: Niso prišle peti, temveč plavati!

f) Imperativ zmage

Coubertinovo misel »Važno je sodelovati, ne zmagati« vse bolj zamenjuje misel V. Lombardija »Zmaga ni vse, zmaga je edino, kar velja.«

g) Altius, citius, fortius (višje, hitreje, močnejše)

Trening je v nekih športih prešel meje človekovih naravnih zmogljivosti, kar se ne kaže le v poškodbah in prenehanju posameznikove kariere, ampak tudi v negativnih učinkih na koncu kariere tistih, ki v tem trenutku zdržijo napore.

h) Trening ima v nekaterih športih vse več razsežnosti nasilja

Nastopanje odraslih športnikov z vročino ali pod vplivom injekcije za blaženje bolečin, da bi lahko »pomagali svoji ekipi« ali nastopili na nekem »pomembnem tekmovanju« več ali manj postaja praksa, taki športniki pa heroji.

i) »Psihološka priprava«

Pojem, ki ga mnogi povezujejo s tisto različico psihičnega vzpodbujanja tekmovalcev, ki temelji predvsem na sovraštvu do nasprotnika.

j) Mediji

Zlasti televizija je vse prevečkrat dejavnik vzpodbujanja nasilnega vedenja tekmovalcev, predvsem pa gledalcev.

k) Politični pritiski

Lokalni, državni prestiži, ki naj se izrazijo v športnih uspehih.

l) Proizvajalci opreme

Vrhunski šport in športniki ter predvsem njihovi uspehi na mednarodnem prizorišču so najboljši »reklamni panoji« in pogosto najbolj poceni. To dandanes sicer ne velja v celoti, saj so v bolj popularnih športih določeni športniki zelo dobro plačani za promoviranje proizvajalcev opreme in drugih artiklov. Proizvajalci opreme imajo s svojimi interesi velik vpliv na športnikovo kariero in jih ponavadi zanima le dobiček.

m) Športna oprema in objekti

Športna oprema in materiali se nenehno izboljšujejo, zato dajejo večje možnosti za zmago tistim tekmovalcem, ki imajo najnovejšo opremo, ter frustrirajo tiste, ki je nimajo. Športni objekti so tudi nekaterim dostopni, nekaterim pa ne.

n) Prednost domačega terena

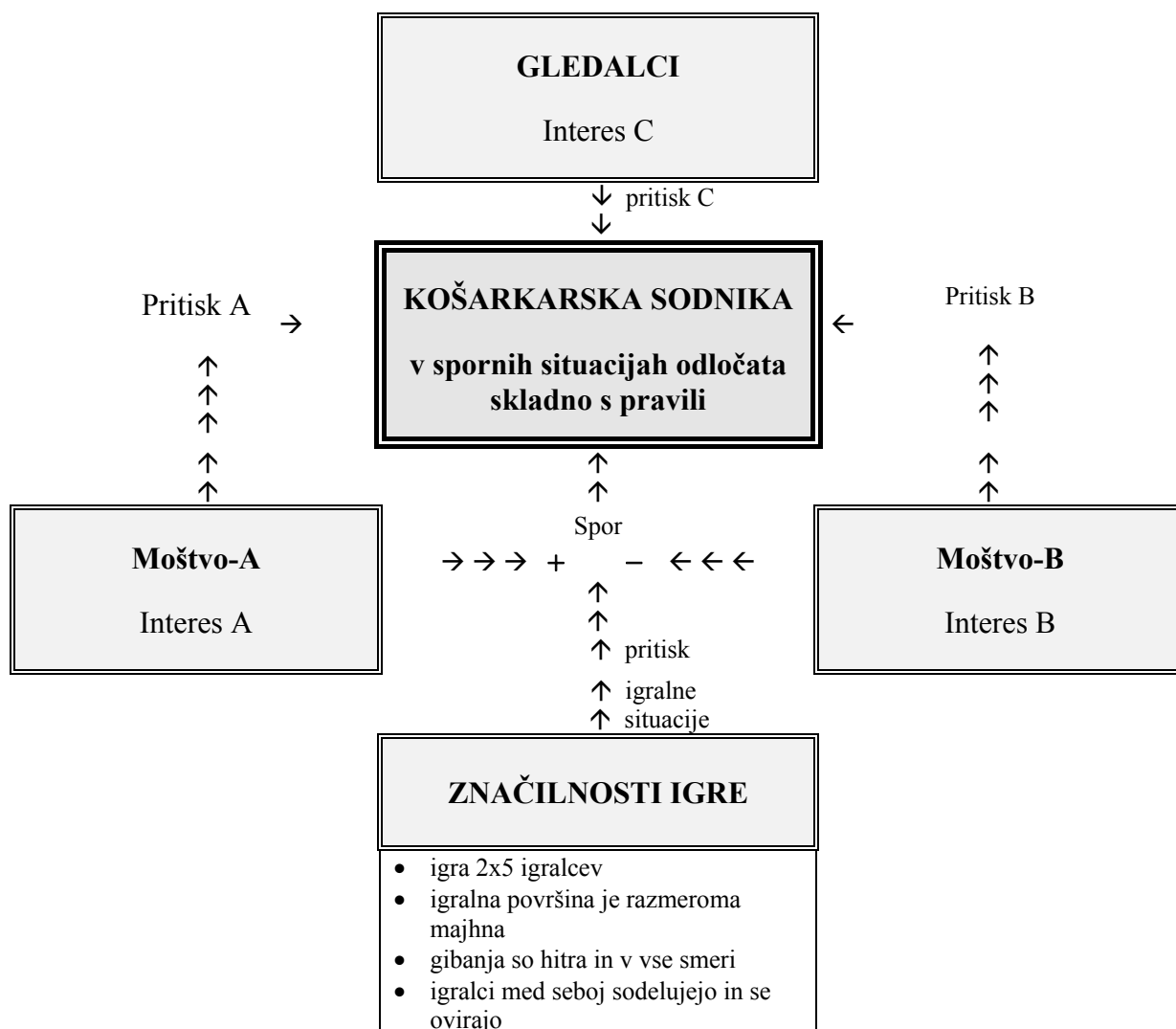
Ta predstavlja v nekaterih športih, zlasti v športnih igrah, s svojimi negativnimi učinki na gostujoče moštvo in sodnike že kar dodobra izdelan ritual raznovrstnih oblik nasilja.

Obstaja torej ogromno pojavnih oblik nasilja. Nekatere so bolj subtilne od drugih in jih komaj opazimo, druge pa so zelo grobe in takoj vidne. To le kaže, da se je nasilje »vtihotapilo« v vse pore športa in da se ga ne da obravnavati le z enega vidika. Strokovnjaki in mediji se posvečajo le najbolj očitnim vrstam nasilja, pozablja pa se na druge oblike. Zato je zelo pomembno, da se osvetli tudi nasilje, ki se dogaja nad sodniki.

3.0 SODNIKI

Delo obeh sodnikov med tekmo je zahtevno in odgovorno. Pogosto morata razsojati dogodke pod velikim psihičnim pritiskom, v časovni stiski in nepregledni situaciji (Dežman, 1991).

Na sodnika med tekmo vpliva več dejavnikov. Najpomembnejša dejavnika, ki vplivata nanj, sta interes udeležencev moštva A in njihovih klubskih predstavnikov ter interes udeležencev moštva B in njihovih klubskih predstavnikov. Sledijo želje gledalcev, zaradi katerih naj bi se košarka igrala (Dežman, 1997; povzeto po: Lončar, 2001)

Dežman, 1997

Zaradi omenjenih dejavnikov mora biti sodnik večstransko pripravljen na tekmo. Pomembno je tako poznavanje pravil igre in tekmovalnih prepozicij kot tudi telesna in psihična pripravljenost. Poleg tega naj bi imel dober sodnik tudi določene osebnostne lastnosti (Lončar, 2001).

3.1 Lastnosti sodnikov

Dobri sodniki naj bi imeli naslednje kvalitete (povzeto po: Weinberg in Richardson 1990):

- **Doslednost**

Igralci in trenerji pričakujejo od sodnikov, da bodo dosledni: njihove odločitve naj bi bile enake v enaki ali podobni situaciji in morali bi enako uveljavljati pravila do obeh nasprotnikov. Nedoslednost v sojenju je pogosto kritizirana s strani trenerjev in igralcev (in jih razburja). Tudi sami sodniki se zavedajo pomena doslednosti pri njihovem delu.

- **Prijateljski stik**

To je kvaliteta, ki se nanaša na odnos do drugih ljudi. Dobri stiki z drugimi so zaželeni v vsakem pogledu človeškega prizadevanja in so še posebej pomembni v sojenju. Sodniki se morajo truditi vzpostaviti prijateljski pristop z igralci in trenerji. Kot sodnik ne poizkušaš zmagati v tekmovanju iz priljubljenosti, a si tudi ne poizkušaš pridobiti sovražnikov. Ključ do dobrih stikov pa je uspešna komunikacija.

- **Odločnost**

Sodnikova odločitev naj bi se zgodila sočasno z opazovano akcijo oz. čimprej, kot je to mogoče. Predolga pavza daje igralcem in trenerjem videz neodločnosti in je veliko več možnosti, da bodo dvomili v tako odločitev.

- **Uravnovešenost**

Športna tekmovanja so ponavadi razburljiva in akcija je pogosto hitra in vseskozi hitro spremenljiva. Zaradi pomembnosti, ki jo ljudje v naši družbi pripisujejo športu, ni nenavadno, da so čustva in napetosti športnikov, trenerjev in igralcev visoke, še posebno v začetni in končni fazi tekmovanja. Sodnik mora ostati zbran in uravnovešen ne glede na to, kaj se dogaja. Čeprav sodnik ponavadi ne more kontrolirati čustev drugih ljudi, se zanj pričakuje, da bo nadzoroval svoja čustva ne glede na okoliščine.

- **Integriteta**

Integriteta se nanaša na sojenje tekme v objektivnem, poštenem načinu, ne glede na reakcije igralcev, trenerjev ali gledalcev, preostalem času, rezultatu, prejšnji odločitvi ali kateremukoli drugemu potencialnem viru vplivanja.

- **Presoja**

Dobra presoja se začne s temeljitim poznavanjem pravil in propozicij v določenem športu. Osvojeno znanje pravil lahko služi kot vodilo za določanje legalnosti akcije. Prosta presoja, ki si jo sodnik pridobi z izkušnjami, bo pomagala, da se sodnik spoprime z zahtevami različnih sodniških situacij.

- **Samozavest**

Sposobni sodniki imajo zaupanje vase in v svoje sposobnosti. Ta samozavest se kaže v vsaki tekmi ali situaciji. Samozavestni sodniki med neugodno tekmo ohranjajo kontrolo. To ne pomeni, da nikoli ne dvomijo vase, a ne izgubijo samozaupanja samo zato, ker so sprejeli slabo odločitev.

- **Užitek/motivacija**

Vrhunski sodniki neizmerno uživajo v svojem delu. Dobro sojenje zahteva veliko težkega dela, posvečanja sojenju in vaje. Vse te kvalitete izhajajo iz visoke stopnje motivacije, ki se tesno povezuje z užitkom. Če se sodnikov užitek za sojenje zmanjša, bo temu primanjkovalo motivacije za vadbo in trdo delo pri sojenju.

3.1.1 Motivi sodnikov

Ko govorimo o sodnikih, ne moremo mimo njihovih motivov za sojenje. Zakaj se nekdo loti tega (marsikdaj) nehvaležnega posla?

Za profesionalne sodnike je to služba, a sodniki v športu so čudna mešanica nekdanjih uspešnih športnikov, prostovoljcev, ki hočejo dobro, in tistih, ki jim ni uspelo doseči vlog funkcionarjev (Butt, 1976).

Ta trditev v večji meri drži, vendar pri nas ni veliko sodnikov profesionalcev (torej takih, ki bi živeli izključno od sojenja). S sojenjem se večina ukvarja v prostem času, sicer pa imajo redne službe ali pa so študenti. Skoraj vsak sodnik je nekdanji športnik, ni pa skoraj nihče želel doseči vloge funkcionarja, saj so se za sojenje košarke odločili iz drugih razlogov:

- Nekateri se ukvarjajo s sojenjem iz ljubezni do športa in taki so praviloma tudi najboljši sodniki. Veliko sodnikov začne soditi, ko ne morejo več nadaljevati s treniranjem svojega športa (npr. zaradi poškodbe, izpada iz ekipe zaradi selekcije, ...), nekateri pa še medtem, ko igrajo za določene ekipe, tudi sodijo.
- Lončar (2001) omenja, da je med sodnikovimi motivi na začetku tudi želja po druženju. To je prav gotovo res, vendar je to odvisno od tega, v kakšnem okolju se nahaja sodnik. Nekje se namreč sodniki držijo bolj zase, nekje pa se sodniki tudi več družijo (pikniki, strokovni seminarji znotraj območnih organizacij, skupna rekreacija, druženje po tekmah, ...).
- Nekateri v sojenju vidijo izziv – biti čim boljši. Temu je Lončar (2001) rekla želja po uveljavljanju. To pride predvsem v poštev pri boljših sodnikih, saj se taki sodniki nenehno trudijo izboljševati (dokler se seveda ne zadovoljijo s položajem, ki so ga dosegli – takrat se marsikateri sodnik ne trudi več tako in računa, da bo lahko sodil tekmo na »rutino«).
- Nekaterim je to le dodatna dejavnost – hobi, kot je drugim hobi rekreativno ukvarjanje z nekim športom ali zbiranje znamk, le da je to nekoliko bolj resen hobi, saj si ne smejo privoščiti ležernega sojenja.
- Nekateri pa sodijo zaradi denarja, ki ga sicer v tem športu ni ravno veliko, je pa v premem sorazmerju z njihovo kvaliteto. Sodnik, ki sodi le zaradi denarja, bo večkrat kot ne vedno sodil le nižje lige in bo s tem tudi manj plačan. Zato so ponavadi tudi ti kar dobro motivirani (le da so zaradi napačnih razlogov). Že Lončar (2001) pa je ugotavljala, da veliko sodnikov na začetku sojenja še nima zagotovljenih osebnih dohodkov, zato jim je sojenje eden izmed (ali edini) virov zaslužka.

To je precej splošen prikaz motivov, saj večina sodnikov združuje lastnosti vseh teh motivov, razlika je le v razmerju njihove primarne motivacije za sojenje, ki se lahko z leti spreminja. Za bolj natančne motive in v kakšni meri se posamezni motivi pojavljajo, bi bilo treba izvesti raziskavo med samimi sodniki.

Na splošno sodniki niso občudovani in se nanje gleda kot na ljudi, ki se pretvarjajo, da imajo avtoriteto, in kot ljudi, ki se počutijo pomembne, ko izražajo avtoriteto. Upad vloge avtoritete v športu ni nikjer bolj viden kot v incidentih, ko športniki na vse možne načine poskušajo ponižati sodnike (Butt, 1976).

Žaljenje, ki ga uporabljajo igralci, povzroča več faktorjev. Mnogo sodnikov je prostovoljcev in jim manjka profesionalne spretnosti v svoji nalogi. Delajo napake in nimajo toliko spretnosti in hitrosti percepcije v primerjavi s športniki (Butt, 1976).

S to trditvijo se ni mogoče v popolnosti strinjati, saj je treba vedeti, da so vrhunski sodniki največkrat tudi vrhunski športniki, katerih predvsem psihične sposobnosti so primerljive s sposobnostmi vrhunskih športnikov. Da delajo sodniki napake, pa je čisto razumljivo in tega nihče ne more zanikati. Zavedati pa se je treba, da nihče ni imun na napake in da jih delajo tako igralci, trenerji kot gledalci. Trditev, da sodniki »nimajo toliko spretnosti in hitrosti percepcije v primerjavi s športniki«, je napačna. Logično je, da na nižjih ligah sodijo sodniki, ki (še) niso profesionalci, vendar so tudi na teh ligah športniki, ki niso profesionalci. Tako obstaja korelacija med sposobnostmi sodnikov in športnikov na pripadajočih ligah.

3.2 Psihologija sojenja

Da bi razumeli kompleksnost sodniških odločitev, je treba opisati, kako poteka sodnikova kognitivna procedura pri igralčevi nedopustni motoriki.

Na igrišču se zgodi napaka – udarec po roki. To napako sodnik zazna z vidom in eventualno tudi sluhom. V tem trenutku je sodnik samo zaznal udarec kot postopek v nasprotju s pravili igre. Sodnik mora reagirati na dražljaj »nepravilno« tako, da zapiska in s tem ustavi igro. Najboljše je takoj reagirati na dražljaj »nepravilno«, saj bi sicer preveč zamudili z odločitvijo. Druga prednost tega pa je tudi, da je tako odločitev možno avtomatizirati. Šele po pisku sodnik obdela vtis tega, kar je zaznal s čutili (zgodita se identifikacija in klasifikacija). Ta vtis prepozna – identificira in ga podvrže lastni kritiki. Zatem upošteva, pod kakšnimi pogoji se je vtis zgodil in kakšne posledice prinaša. Pred dokončno odločitvijo pa mora sodnik kritično preceniti še naslednje elemente: posledica odločitve na nadaljnji tok igre, primerjava s predhodnimi odločitvami v podobnih primerih na isti tekmi (kriterij), pa tudi upoštevati pravila, njihovo tolmačenje in izjeme (povzeto po: Petrovič, 1977).

Šele ko se tako poglobimo v samo odločanje sodnika na tekmi, se vidi vsa kompleksnost sodnikovega odzivanja. Dinamika košarke je velika, sama igra pa gre čedalje bolj v smeri hitre košarke in poudarka na atletskih sposobnostih igralcev. S tem je tudi sojenje oteženo. Hitrejša kot je igra, hitrejši morajo biti tudi sodniki, da so lahko vedno v optimalnem položaju za presojanje akcij. Bolj kot igra bazira na moči, težje delo imajo sodniki s presojo dovoljenih kontaktov od nedovoljenih. Čim pa sodniki spregledajo preveč kontaktov oz. ne sankcionirajo pravočasno bolj grobih kontaktov, lahko hitro pride do problemov. Poveča se nervoza, igralci si začnejo vračati kontakte, saj jih sodnik ni dovolj zaščitil in to lahko preraste v pretep med igralci – tekma se izrodi. Druga možnost pa je, da se nakopičena jeza sprosti v verbalnem ali celo fizičnem napadu na sodnika. Zato je zelo pomembno, kakšen kriterij zavzamejo sodniki na tekmi.

Kriterij označuje ločevanje med dopustno in nedopustno motoriko ter je odvisen od upoštevanja večjega števila dejavnikov. Pri izbiri kriterija odločajo predvsem pravila igre, poznavanje duha pravil igre, poznavanje košarkarske motorike in osebne značilnosti samega sodnika. Vse naštetu vpliva na to, ali bo sodnik izbral strožji ali

blažji kriterij, po katerem bo ocenjeval nedopustno motoriko igralcev (povzeto po: Klojčnik in Horga, 1983).

Prvo sodniško opravilo je izbira kriterija sojenja. Ta mora biti stabilen (izbran kriterij mora sodnik enako spoštovati in upoštevati skozi ves čas tekme) in usklajen s kriterijem dosojanja nedopustne motorike sodnika, s katerim sodi. Seveda izbira kriterija ni enkratno opravilo, ampak opravilo, ki se oblikuje sproti na vsaki tekmi. Izbira kriterija je namreč odvisna tudi od odnosa igralcev do igre, od njihovih prizadevanj, njihovega znanja in odnosa do športne borbe (povzeto po: Klojčnik in Horga, 1983).

Bistvo sojenja v košarki je ugotoviti nedopustno motoriko igralcev, jo ugotoviti pravočasno in upoštevati, poiskati pravega krivca za ugotovljeni prekršek pravil ali napako igralca in igralca ali moštvo pravilno kaznovati. Če sodnik opazi, da igralci uporabljajo nedopustno motoriko (odrivajo, se zaletavajo, mečejo žogo v aut, ipd.), reagira sodnik manifestno (prekine igro), če uporabljajo igralci dopustno motoriko (pravilna blokada, met brez dotika, ipd.) tudi ocenjuje, toda njegova reakcija je nemanifestna (sodnik pusti igro teči naprej) (Klojčnik in Horga, 1983).

Na sodnikovo odločitev vplivajo številni dejavniki, med katerimi so njegova postavitev, pregled nad igralnimi razmerami (sodnik vidi/ne vidi dogajanja), pa tudi kriterij sojenja (zavestno strožje ali blažje ocenjevanje nedopustne motorike igralcev) (Ličen in Lončar, 2006).

3.2.1 Kognitivne sposobnosti sodnikov

Hitra predelava (procesiranje) velikega števila sprejetih informacij, hipno opažanje napak igralcev, različno izkoriščanje velikega števila v spominu vskladiščenih pravil sojenja ni mogoče brez prisotnosti določene strukture in ravni razvitosti kognitivnih sposobnosti (Klojčnik in Horga, 1983).

Klojčnik in Horga (1983) sta v skladu s kibernetičnim modelom osebnosti raziskovala model, ki vključuje tri osnovne kognitivne sposobnosti aktivnega izkoriščanja dolgotrajnega spomina. Te sposobnosti se lahko prikažejo istočasno na dva načina, na funkcionalni in na strukturalni:

1. Učinkovitost delovanja sprejemnega procesorja, odnosno procesorja za razpoznavanje in strukturiranje informacij, ali po strukturalnem modelu na receptivno rezoniranje. Od te kognitivne sposobnosti je odvisna sposobnost ugotavljanja sprememb v okolju, pri sojenju na primer sposobnost ugotavljanja situacij v igri ali napake igralcev ali hitrost opažanja razlik, ki se pojavljajo v igralnem okolju.
2. Učinkovitost delovanja paralelnega procesorja ali procesorja za paralelno istočasno obdelavo informacij, odnosno procesiranje informacij, ki sodijo v področje edukcije relacij in korelata. Ta kognitivna sposobnost ureja uspešnost reševanja vseh nalog tipa rezoniranja, torej problemskih nalog, na primer takšnih, ki se pojavljajo pri taktičnih variantah v igri ali takrat, ko se je potrebno odločiti za varianto, ki je v določenih okoliščinah najbolj primerna.
3. Učinkovitost delovanja serialnega (sukcesivnega) procesorja, to je procesorja za serialno obdelavo informacij, ki se predelujejo postopoma, v serijah ali

nizih, odnosno simbolično rezoniranje. Od te kognitivne sposobnosti je odvisna sposobnost abstrakcije in generalizacije, torej tista oblika mišljenja, ki se imenuje abstraktno mišljenje. Simbolično rezoniranje pomaga pri učenju pravil igre in sojenja, pri konceptualizaciji konkretnih situacij v igri, pri vzpodbujanju procesov črpanja potrebnih podatkov iz dolgotrajnega spomina in pri realizaciji koriščenja teh podatkov.

Športni sodnik mora po oceni Lična in Lončarjeve (2006) imeti najmanj povprečno razvit perceptivni procesor, ki obdela dražljaje iz okolice – jih sprejme, dekodira in strukturira. Za sodnike so praviloma relevantni predvsem vizualni dražljaji. Zaradi majhnega obsega kratkoročnega ali delovnega spomina (KM) se lahko v njem obdeluje samo akcija, ki trenutno poteka. Kratkoročni spomin za sojenje torej ne zadostuje, ampak je sojenje (presojanje) dejansko neprestana primerjava podatkov iz kratkoročnega spomina (trenutna akcija) s podatki v dolgoročnem spominu (DM) (poznavanje pravil, sodnikove izkušnje, sojenje na prejšnjih tekmah, kriterij na tekmi itd.).

Po drugi strani pritiska na sodnika veliko stresnih situacij, ki povzročajo moralni in etični dvom, veliko je izrednega napora in silne koncentracije skozi ves čas tekme, kar vse zahteva določene napore in angažiranje posameznih konativnih dimenzij (Klojčnik in Horga, 1983).

3.2.2 Konativne lastnosti sodnikov

Horga (1993) je ugotavljala, da je osebnost niz mehanizmov, ki zagotavljajo prilagoditev različnim okoliščinam in dogodkom. Mehanizem prepozna spremembo in odredi odziv. Osebnost bolj vpliva na kognicijo kot nasprotno, zato jo je smotrno raziskati.

Ličen in Lončar (2006) sta opisala 6 konativnih regulativnih mehanizmov idealnega sodnika, ki sta jih povzela po Horgi (1993):

- ALPHA - mehanizem za uravnavanje in nadzor reakcije obrambe je odgovoren za nadzor obrambnih reakcij (beg) v primeru ogroženosti. Ogroženost je lahko fizična ali psihična. V športnem sojenju se pojavlja predvsem slednja (npr. pritisk igralcev, trenerjev, gledalcev). Normalen odziv v situacijah ogroženosti je beg, pri sodniku pa je lahko obrambni mehanizem tudi sojenje v korist določenega moštva («če sodim za njih, me bodo pustili pri miru»). Obe reakciji sta praviloma nedopustni, zato mora sodnik zelo dobro nadzorovati svoje vedenje in mora reakcijo bega zavreti. Zelo dobro delovanje ALPHA - regulatorja je za športnega sodnika torej zelo pomembno.
- SIGMA - mehanizem za uravnavanje in nadzor reakcije napada je odgovoren za odstranjevanje ovir pri doseganju cilja, in sicer z reakcijo napada. Napad je lahko verbalen ali fizičen. Pri športnem sodniku impulzivnost, verbalna ali celo fizična agresivnost niso zaželeni. Sodnik zelo pogosto razsoja v agresivnih situacijah, ki jih sprožajo igralci. Agresivne reakcije so včasih usmerjene tudi proti njemu samemu. Če bi se sodnik na agresivno reakcijo odzval z vnovičnim nasiljem, bi utegnil priti v spor z igralci. To zanj ni dopustno, saj mora biti od igre odmaknjen, delovati mora umirjeno, izogibati se mora

kakršnemu koli posebnemu (pozitivnemu ali negativnemu) načinu obravnavanja posameznih igralcev.

- HI - mehanizem za uravnavanje in nadzor organskih funkcij vzdržuje normalno delovanje metabolizma in skrbi za skladno delovanje življenjskih procesov. Njegov vpliv na človekovo delovanje nastopi pri velikih naporih.
- EPSILON - mehanizem za uravnavanje aktivnosti uravnava stanje budnosti posameznika. V populaciji je normalno porazdeljen in se meri v stopnji živahnosti, sposobnosti hitre mobilizacije energije in odpornosti na senzorno deprivacijo/stimulacijo. Športni sodnik se mora na kršitve pravil odzvati zelo hitro, navadno v trenutku, vendar pa je zaradi situacije tudi neprestano vzdražen oziroma pozoren, stimuliran. Zato ocenjujemo, da je za sojenje najprimernejša normalna raven delovanja EPSILON - mehanizma. Zmanjšana raven delovanja bi se kazala v povečani introvertiranosti ali celo v depresivnosti (ki pri športu seveda ni zaželjena). Povečana raven delovanja bi se poznala v hiperaktivnosti in idejah povečevanja sebe in svojih moči ter v pomanjkanju samokritičnosti, kar je lahko pri sojenju (kjer je potrebna umirjena in uravnotežena oseba) škodljivo in zagotovo nezaželeno.
- DELTA - mehanizem za homeostatično uravnavanje (uravnavanje konativnih funkcij) je drugim konativnim regulatorjem nadrejen in usklajuje procese v centralnem živčnem sistemu. Oseba, pri kateri DELTA - mehanizem deluje dobro, deluje koordinirano v prostoru in času ter ne izstopa s svojim vedenjem. Delovanje mehanizma za homeostatično uravnavanje mora biti dovolj kakovostno, da posameznik deluje usklajeno in da so njegove odločitve razmeroma hitre ter brez oklevanja. Možni posledici nepravilnega delovanja tega mehanizma sta shizoidnost in paranoidnost, ki sta nezaželeni že v vsakdanjem življenju in pri običajnih ljudeh, zato je jasno, da to velja tudi za športne sodnike.
- ETA - mehanizem za integracijo vseh konativnih funkcij usklajuje posameznika z okoljem. Natančneje »usklajuje celotno psihično delovanje in vedenje človeka z zahtevami, normami, običaji socialnega okolja z ene strani ter z lastnimi stvarno osvojenimi normami idealnega vedenja z druge« (Horga, 1993). ETA- mehanizem je torej nadrejen drugim konativnim mehanizmom ter odgovoren za moralnost in moralno vedenje.

Ličen in Lončar (2006) sta mnenja, da je za sodnika pomembna nadpovprečna razvitost ETA - mehanizma (normativnost lastnega vedenja in uveljavljanje normativnosti pri drugih), nekoliko manj pomembna pa sta razvitost SIGMA - mehanizma (nedopustnost napadalnih akcij in nujna objektivnost) in ALPHA- mehanizma (inhibirati reakcijo bega v primeru ogroženosti). HI -, DELTA - in EPSILON - mehanizmu pa pripisujeta manjši pomen v primerjavi z drugimi tremi (zadostovala naj bi povprečna razvitost teh treh konativnih mehanizmov). Sami avtorji poudarjajo, da je ta hipotetični opis idealnega sodnika zgolj teoretski (ni nujno, da vrhunski sodniki posedujejo lastnosti v tej meri).

V praksi to pomeni, da sodnik s slabo (podpovprečno) razvitim ETA - mehanizmom, ne bo imel dobrega nadzora nad sabo, še manj pa nad samo tekmo. Če hoče sodnik na tekmi uveljavljati pravila, mora imeti dobro izdelano predstavo o tem, kaj bo na določeni tekmi dopuščal in kaj ne. Pravila igre so sicer jasna, od sodnika pa je odvisno, na kakšen način jih bo uveljavljal. To velja zlasti za obnašanje udeležencev tekme.

3.3 Položaj sojenja in sodnikov v Sloveniji

Košarkarske sodnike ločimo po nazivih in kakovostni stopnji. Sodniške nazive dobijo sodniki z opravljanjem teoretičnih in praktičnih izpitov. V Sloveniji lahko dobijo sodniki naslednje nazive: šolski sodnik – sodnik pripravnik, sodnik, regionalni sodnik, medregionalni sodnik, državni sodnik in mednarodni sodnik (Lončar, 2001).

Skladno s temi nazivi in kakovostjo sojenja so sodniki razdeljeni na različne sodniške liste, ki so povezane z različnimi kakovostnimi stopnjami tekmovanj (prirejeno po Lončar, 2001):

1. sodniki lige UPC Telemach (mednarodna lista, A - državna lista);
2. sodniki 1.B SKL (B – državna lista);
3. sodniki 2. SKL (medregionalna lista);
4. sodniki 3. SKL (A – regionalna lista, B - regionalna lista).

Sojenje v Sloveniji se srečuje s kar nekaj problemi, med katerimi najbolj izstopajo:

- pomanjkanje sodnikov,
- premalo dela predvsem z mladimi sodniki,
- premajhna angažiranost sodnikov in
- nejasen sistem napredovanja.

V slovenski košarki se že dalj časa kaže pomanjkanje sodnikov. Posledica tega je, da veliko sodnikov sodi po tri ali štiri tekme v dveh zaporednih dneh, zgodi pa se, da ima sodnik tudi pet ali šest tekem v tako kratkem času. Takih sodnikov je največ na regionalni in medregionalni listi, ki sodijo tekme vseh starostnih kategorij (od mlajših pionirjev do članov). To za samo sojenje prav gotovo ni v redu, saj se sodnik tako ne more kvalitetno pripraviti na vsako tekmo. Preveliko število tekem v zelo kratkem času vpliva tudi na fizično utrujenost sodnika, saj si telo ne opomore v zadostni meri. Posledica tega je lahko, da se sodnik na igrišču ne postavlja optimalno in da zamuja pri protinapadih. Ob fizični utrujenosti pa obstaja tudi večja možnost za pojav psihične »utrujenosti«. Ta se kaže predvsem v nihanju koncentracije skozi celo tekmo. Manjša nihanja koncentracije pri sodnikih so sicer več ali manj neizbežna, večja nihanja pa so zelo nezaželena.

Preslabo delo predvsem z mladimi sodniki je tudi resen problem, ki je ob pomanjkanju sodnikov še bolj zaskrbljujoč. Sistem mentorjev pri nas ni zaživel. Za mentorje so mišljeni starejši in izkušeni sodniki višjih lig (predvsem 1.A ali 1.B SKL), ki naj bi imeli pod svojem okriljem 2-3 mlajše sodnike. Mentorji naj bi bili tem sodnikom dosegljivi za razne informacije in vprašanja, z njimi naj bi hodili na tekme, jih spremljali pri sojenju ali sodili z njimi. Mnenje mentorjev bi bilo pomembno pri uvrščanju teh sodnikov na sodniško listo. Tak sistem se v nekaterih področnih sodniških organizacijah sicer spet uvaja, vendar bo čas pokazal, kako bo uspešno.

Za mlade sodnike je zelo pomembno, da sodijo čim več tekem, da sodijo z bolj izkušenimi sodniki in s tem dobijo čim več povratnih informacij v zvezi z njihovim sojenjem. Sami na to na začetku kariere nimajo veliko vpliva, zato so pogosto odvisni od lastne iznajdljivosti, sreče in naključja. Premalo je seminarjev za mlade sodnike na začetku njihove kariere, saj bodo takrat največ odnesli od njih. Sistem v večini področnih sodniških organizacijah je namreč tak, da se organizira enotedenski začetni tečaj za nove sodnike, potem pa sodniki že začnejo soditi in nimajo več

posebnih seminarjev (razen seveda vsakoletnega obnovitvenega seminarja, ki se organizira pred začetkom košarkarske sezone za vse sodnike nižjih in višjih lig). Prevelik poudarek je na pravilih in mehaniki sojenja, s tem pa se zanemari druge pomembne elemente sojenja, kot so ustrezna fizična priprava, taktika sojenja in psihološka priprava na sojenje. Poznavanje pravil in ustrezna mehanika na igrišču sta sicer predpogoj za sojenje in s tem nedvomno najbolj pomembna vidika sojenja, vendar je treba mladim sodnikom že zelo kmalu predstaviti tudi druge pomembne elemente sojenja.

Opazna je tudi premajhna angažiranost sodnikov. Mentorji, predavatelji, sosodniki in tehnični komisarji posredujejo sodnikom ogromno znanja in nasvetov, vendar je od sodnika samega odvisno, kako bo to znanje nadgrajeval in koliko bo vlagal v svoj sodniški napredek. Večina sodnikov višjih lig se tega zaveda, na nižjih pa ne. Opazno je tudi pomanjkanje priprave na tekmo, ki naj bi se začela že s samim prejemom delegacije. Zelo malo sodnikov dela samostojne analize po tekmi in nekaterim je odveč še celo analiza, ki jo opravijo skupaj s tehničnim komisarjem po končani tekmi.

Med določenimi sodniki je zaslediti odsotnost samokritičnosti med tekmo in po njej. Hkrati s tem je pogosto prisotna tudi visoka samozavest, kar je lahko pozitivno, vendar ta samozavest ne stoji na realnih in trdnih temeljih in je kot taka bolj škodljiva kot ne. Nekateri sodniki, ki sodijo nižje lige, so slabo fizično pripravljene in ne naredijo ničesar, da bi svojo pripravljenost izboljšali.

Nejasen sistem napredovanja sodnikov na višje liste in nazadovanje sodnikov na nižje liste je gotovo eden od problemov, ki tare mnoge sodnike. Pri nas sodniki napredujejo predvsem glede na to, kako odsodijo članske tekme, kjer jih s številčnimi ocenami od 1-10 ocenjujejo tehnični komisarji. V praksi pa ni vedno tako, da napredujejo sodniki z najvišjim povprečjem ocen. Upošteva se mnogo dodatnih dejavnikov, med katerimi so starost in perspektivnost sodnika, povprečje ocen, dobljenih od višje rangiranih komisarjev, izstopajoče tekme v pozitivnem in negativnem smislu, pripravljenost sodnika na sodelovanje in pomoč sodniški organizaciji in nenazadnje interesi področnih sodniških organizacij, da bi napredovalo čim več njihovih članov. Rezultat upoštevanja vseh teh dejavnikov je, da vedno ne napredujejo najboljši sodniki. Drugi problem, ki se pojavlja, pa je, da se med sodniki ugiba, zakaj je določen sodnik napredoval oz. nazadoval, drugi pa ne. Pretočnost sodnikov je zelo majhna, saj je napredovanje sodnikov odvisno tudi od tega, koliko sodnikov preneha s sojenjem in koliko jih nazaduje. Tako lahko eno sezono napreduje na določeno ligo pet sodnikov, naslednjo pa le eden ali dva. Pri nekaterih sodnikih je zaradi vsega naštetega opaziti pomanjkanje motivacije, saj marsikateri misli (upravičeno ali neupravičeno), da bi si zaslužil napredovanje.

Opisani so najbolj izraziti problemi, ki so povezani s kvaliteto sojenja. Namen naloge ni ocena kvalitete sojenja, vendar se z boljšo kvaliteto sojenja zmanjšujejo možnosti nasilja nad sodniki zaradi sodniških napak in posledično zaradi povečanja njihovega ugleda. Sodniške napake se bodo vedno dogajale, a je zelo pomembno, da se jih poskuša zmanjšati.

3.4 Nasilje nad sodniki

Da je nasilje nad sodniki na slovenskih košarkarskih igriščih še kako prisotno, ni treba pogledati daleč v preteklost. Nenehno prihaja do konfliktnih situacij, katerih vzroki so različni. Veliko se jih zaključi s kakšno tehnično napako, mogoče izključitvijo. Še več se jih konča, kot da se nič ni zgodilo ali samo z opozorilom trenerju, igralcu. Epilog kakšnega srečanja je tudi pisanje pritožb trenerjev oz. uradnih predstavnikov na račun sojenja. Samo v sezoni 2007/08 pa je bilo kar nekaj hujših primerov nasilja, tako na nižjih ligah kot na višjih.

V Ilirski Bistrici je potekal 2. krog kvalifikacij za 1. mladinsko ligo med ekipo Plama Pur in KK Nova Gorica. Dvorana je bila polna (okoli 200 ljudi), pričakovanja pa velika na obeh straneh. Tekmo sta sodila sodnika 1.A SKL, kar sicer ni navada za take tekme, kaže pa na to, da so se na KZS zavedali, da bi znala to biti težka tekma. Že kmalu po začetku tekme je domači trener v poskusu izvajanja pritiska na sodnike pretiraval in je bil izključen zaradi dveh tehničnih napak (TN). To je povzročilo še bolj napeto vzdušje. V dogajanje je posegel tudi predsednik kluba, vendar namesto da bi pomagal miriti strasti, jih je še podžigal. Ko je bil zaradi dveh nešportnih napak izključen še domači igralec, je začel predsednik po mikrofону komentirati sojenje (zasmehoval je sodnika). Zaradi tega je sodnik izključil še njega, vendar je z neprimernim komentiranjem nadaljeval. Ekipa Nove Gorice se je počutila ogroženo zaradi vsega dogajanja in zaradi izrečenih groženj domačega predsednika med polčasom v njihovi garderobi. Med polčasom je zato uradni predstavnik Nove Gorice poklical policiste, saj jih domači predstavniki niso hoteli poklicati. Policisti so se kmalu odzvali in do konca srečanja jih je bilo na tekmi prisotnih več kot 20. Domačega trenerja je komisar lige kaznoval z denarno kaznijo 227 eurov in prepovedjo vodenja treh tekem, KK Plama Pur 200 eurov zaradi izredno žaljivega obnašanja gledalcev in predsednika kluba še s 151 euri in prepovedjo opravljanja vseh dolžnosti v času 9 mesecev. Oteževalna okoliščina za predsednika je bila, da je bil v preteklosti že kaznovan za nešportno obnašanje.

Da pa je nasilje prisotno tudi na najvišjih ligah v Sloveniji, smo bili priče v državnem prvenstvu 2007/08. V finalu na 3 zmage sta se pomerila Union Olimpija in Helios Domžale. Prva tekma se je končala brez posebnosti z visoko zmago Olimpije, mediji pa tej tekmi niso namenili veliko prostora. Na drugi tekmi sta bili ekipi veliko bolj izenačeni in sredi druge četrtine si je igralec Olimpije prislužil nešportno osebno napako. S to odločitvijo se igralec ni mogel sprijazniti in je sledil sodniku na sredino igrišča, ko je le-ta šel tja pokazat svojo odločitev. Igralec ga je medtem žalil in si zato prislužil še TN, na katero pa je odreagirал tako, da je pljunil proti sodniku. Zaradi tega je bil takoj tudi izključen. Po koncu tekme pa je igralec v disciplinsko prijavo (ta se napiše vsakič, ko je akter tekme izključen, da se pridobi videnje dogodkov vseh vpletenih strani) zapisal sledeče: »Žal mi je, da ga nisem pljunil v lice.«. Zaradi tega si je prislužil 3 tekme prepovedi igranja.

To sta sicer le dva primera nasilja, ki se dogaja, vendar seveda nista edina. Ostali primeri nasilja nad sodniki so opisani kasneje, zajeti pa so le najhujši oz. najbolj izstopajoči, ki so se zgodili v zadnjih dveh letih.

3.4.2 Akterji nasilja

Obstajajo različne oblike nasilja, kot obstajajo različni akterji na tekmah, ki ga izvajajo. Tako prepoznamo trenerje, igralce, gledalce in tudi medije. Na tekmah so seveda prisotni tudi funkcionarji (predsednik kluba, uradni predstavnik), vendar jih na tem mestu ne bi posebej obravnavali, saj ne igrajo velike vloge pri nasilju, ki se dogaja na tekmah.

3.4.2.1 Trenerji

V tekmovanje so športniki in trenerji vedno vpleteni tudi emocionalno. Čeprav je trener predvsem opazovalec z roba črte, pa nikakor ne more emocionalno nevtralno sprejemati, kaj se dogaja z njegovimi varovanci. Morda je še mnogo bolj kot pri športniku med samim tekmovanjem opazna obremenjenost, napetost in izrazita emocionalna vključenost ravno pri trenerju (Tušak in Tušak, 2003).

Emocije vedno spremljajo določene telesne spremembe in reakcije. Cratty (1983) poroča, da mu je kot košarkarskemu trenerju poskočilo srce in ga zbolelo v trebuhu vsakič, ko je njegovo moštvo prejelo koš. Husman in sodelavci (1970) so zasledili precejšnje spremembe v delovanju srca pri trenerjih, ko igra njihovo moštvo. Kasnejše raziskave ugotavljajo, da velika odgovornost trenerja zviša količino stresa, ki ga le-ta doživlja v času tekme. Stres pa povzroči spremembe v delovanju srca. Praviloma se frekvenca srčnega utripa poveča. Meritve so pokazale, da se trenerju utrip poveča celo na treningih, ne le na tekmovanjih. Zanimivo pa je, da postane utrip zelo podoben utripu trenerjevih igralcev, ki takrat igrajo na igrišču. Trener na ta način ostaja enako emocionalno vpleten v dogajanje na tekmi kot sami igralci. Tovrstna močna izpostavljenost stresu in vzporedne fiziološke reakcije, predvsem kardiovaskularne spremembe, pa lahko kaj kmalu povzročijo tudi težje, kronične težave. Športnik se lažje prilagaja hitrim notranjim fiziološkim spremembam, saj lahko napetost, anksioznost, adrenalin ipd. izrazi in do neke mere odstrani s pomočjo fizične aktivnosti in agresivnosti v športu. Trener pa ob vodenju moštva nima te možnosti (Tušak in Tušak, 2003).

Emocije trenerjev brez dvoma igrajo veliko vlogo pri izvajanju nasilja nad sodniki. Ob taki emocionalni vključenosti je neizogibno, da trenerja ne bi zmotile sodniške napake oz. situacije, kjer trener misli, da je šlo za sodniško napako. To pa seveda ne opravičuje nekaterih trenerjev, ki kar čakajo na sporne sodniške odločitve. Ne gre sicer prezreti, da je prerekanje s sodniki tudi del taktike mnogih trenerjev za izvajanje pritiska, vendar je v določenih situacijah včasih težko reči, ali gre za eno ali drugo.

Predvsem trenerji mlajših kategorij imajo veliko odgovornost, ki pa se je vsi ne zavedajo. Vsi vedo, da morajo svoje igralce naučiti osnove košarke, pozabljajo pa na to, da jih morajo tudi vzgajati. Trenerja ima večina igralcev za vzor. Nezavedno pobirajo njegove vzorce obnašanja in mišljenja. Če trener nenehno izkazuje sovraštvo do sodnikov, se z njimi krega in izvaja pritisk na sodnike, potem je velika verjetnost, da bodo igralci to prej ali slej sprejeli kot normalno. Če pa imajo igralci že od malih nog take vzornike, se nehote priučijo njihovih vzorcev. Tudi sami se začnejo prerekati s sodnikom ali poskušajo vplivati nanj.

Sicer veliko trenerjev uporablja načelo, da se lahko s sodniki prerekajo le sami, igralcem pa tega ne pustijo. To je prav gotovo boljše možnost kot prej omenjena, saj igralce navaja na samokontrolo in se lahko bolj posvetijo sami igri. Vendar če trener nenehno izvaja pritisk na sodnike ali ščiti igralce za vsako ceno, ne glede na to, kaj so ti storili, igralcem s tem še vedno pošilja napačno sporočilo. Tudi Tušak in Tušak (2003) sta pisala o tem, da igralci želijo umirjenega trenerja, ki vzbuja vtis emocionalne kontrole in s tem ustvarja zaupanje.

Največ za svojo ekipo stori trener, ki se tega načela striktno drži, hkrati pa se ne spušča v nepotrebne konflikte s sodniki. Svoje ugovore na sojenje podaja na kulturnen način, ob dvomu v sodniško odločitev pa ne dviga glasu po nepotrebem. Vsakemu posamezniku kdaj popustijo zavore in tudi takemu trenerju lahko, vendar če je to pri trenerju bolj izjema kot pravilo, potem bodo to tako zaznali tudi igralci.

Na pionirski tekmi v Preboldu je trener po izključitvi svojega igralca vstopil na igrišče in udaril sodnika tako močno, da ga je spravil na tla. Tekma je bila seveda prekinjena, sodnik pa je poiskal pomoč v bolnici. Ekipa Prebolda je tekmo izgubila z 0:20, trener je bil kaznovan z doživljenjsko prepovedjo opravljanja kakršnekoli funkcije v košarki, klub pa z 200 eur kazni. V obrazložitve tega dogodka je sicer treba povedati, da sta imela trener in napadeni sodnik že na prejšnjih tekmah nerazčiščene konflikte, ki pa so dosegli vrh na omenjeni tekmi. To pa seveda ne opravičuje fizičnega napada trenerja na sodnika. Za pritožbe in razreševanje konfliktov obstaja več drugih poti, ki tu prav gotovo niso bile izčrpane oz. uporabljene.

Seveda je to gotovo eden hujših primerov, ki se lahko zgodi sodniku in podobnih primerov na leto ni veliko. Če upoštevamo, koliko tekem se odigra na leto, se to niti ne sliši problematično. Vendar bi bilo narobe, če bi take dogodke podcenjevali.

Če situacija na lestvici ne obeta nič dobrega, potem se gre na »zmago za vsako ceno«. Tedaj z obraza športnih delavcev, trenerjev in igralcev padejo vse poteze človeškega in pojavi se zadnji obraz – obraz človeka, ki se za zmago ne boji poškodovati nasprotnika – obraz morilca, sadista, zveri... Ko gre za obstanek v ligi, potem »ni pardona za nikogar«. »Pa če ti je najboljši prijatelj, mu moraš razbiti vse zobe!« Take situacije zahtevajo posebno motivacijo, še posebno priprave, ki gredo v zgodovinsko analizo. Tako se obvezno pride do spoznanja, da je »ta nasprotnik pred nekoliko leti podlo uničil našo ekipo in tega jim ne moremo pozabiti. Prišel je čas, da se jim maščujemo in to z obrestmi!« (Petrović in Hošek, 1986).

V razgreti situaciji, ki sledi taki in podobni »motivaciji«, pa ima sodnik oteženo delo. Ponavadi že sam delegator ve, kdaj so tekme bolj rizične kot druge in ustrezno delegira sodnike. Do te informacije lahko pride s strani trenerja, ki ga obvesti o dogajanju na prejšnji tekmi, lahko s strani tehničnega komisarja ali sodnika, lahko pa tudi glede na svoje izkušnje in poznavanje zgodovine določenih ekip. Na take tekme potem delegira sodnike, ki bodo po njegovem kos težavni nalogi. Vendar je nemogoče, da bi delegator vedel za vsako možno rizično tekmo, kar pride do izraza še posebno na mlajših starostnih kategorijah.

Sovraštvo je pogosto eden od temeljnih postopkov motivacije za napore in angažmaje. Obstaja pravi arzenal postopkov, od slike nasprotnika na nočni omarici do elementov avtosugestije in avtogenega treninga (Petrović in Hošek, 1986).

Trenerji poskušajo na vsak način motivirati svoje igralce. Nemalokrat to počnejo tudi na račun sojenja oz. sodnikov. Na najvišjih nivojih, kjer so prisotni tudi mediji, dajejo izjave, ki se tičejo svojih ali nasprotnih igralcev ali celo sojenja, za kar pa so ponavadi tudi kaznovani.

3.4.2.2 Igralci

Dejavniki, ki vplivajo na športnikovo agresivnost (povzeto po Tancig, 1987):

- Športno-tekmovalni pogoji (tesnost izida, kraj igranja, rezultat tekmovanja; za zmagovalce je ugotovljeno, da kažejo občutno manj agresivnosti kot poraženci (Leith, 1997; povzeto po Tancig, 1987) in stopnja fizičnega kontakta (Gankell in Pearton ugotavljata, da se s povečano frekvenco fizičnega kontakta v igri poveča verjetnost agresivnega vedenja pri športnikih. Zopet bi pojav lahko razložili s hipotezo » frustracija-agresivnost«.) (Tušak in Tušak, 2003).
- Udeleženci v športu (pod pojmom udeleženci v športu imamo v mislih vse tiste posameznike, ki so bolj ali manj neposredno vključeni v športno okolje in lahko vplivajo na agresivnost; potencialno predstavljajo tiste dejavnike, s katerimi lahko vplivamo na zmanjšanje agresivnosti v športu).
 - ⇒ Soigralci v moštvu - prav gotovo so tudi igralci iste ekipe deloma odgovorni za oblikovanje agresivnega vedenja pri posamezniku. Če večina igralcev v moštvu sprejema ali celo odobrava agresivnost, bo agresivno vedenje pri posamezniku pozitivno ojačano in bo verjetnost pojavljanja agresivnosti v prihodnje večja.
 - ⇒ Sodniki, katerih ena od glavnih funkcij je, da identificirajo in kaznujejo agresivno vedenje, ki je proti pravilom posameznega športa. V primeru, da igralčevo nedovoljeno agresivno vedenje ni kaznovano, bi zopet lahko predvidevali, da se bo zaradi pozitivnega ojačanja povečala verjetnost pojavljanja takega vedenja v prihodnosti. Kaznovanje oziroma nekaznovanje igralca v vsakem primeru opazijo drugi igralci in to nadalje vpliva na zmanjšanje ali povečanje njihovega agresivnega vedenja v prihodnje.
 - ⇒ Trenerji in deloma tudi funkcionarji imajo zaradi svoje pozicije močan vpliv na igralce tudi glede agresivnega vedenja, ki se kaže v raznih športnih situacijah.
- Sredstva množičnega obveščanja, še posebno pa televizija, nudijo številne vzornike, ki pripomorejo k učenju najrazličnejših oblik obnašanja, med njimi tudi agresivnega. S pomočjo sredstev množičnega obveščanja je posnemovalno učenje dobilo mnogo večje razsežnosti. Precejšen del človekovega vedenja je danes plod tovrstnega učenja. Pogosto gledanje nasilja lahko privede tudi do prenasičenosti in zmanjšanja čustvene odzivnosti. Sčasoma tako tudi najbolj brutalna dejanja naletijo le še na ravnodušnost.

Mnogo športnikov upa, da lahko ustrahujejo sodnike ali izvajajo pritisk s svojimi ugovori, da bi sodnike pripravili k temu, da bi naslednjič presodili v njihovo korist. Ta

taktika je v športu zelo pogosta in se pogosto povezuje z aroganco športnika, ki je tako vpleten v samo igro, da zares vidi prekrške, osebne napake in akcije v svojo korist. Za igralca, ki se trudi po najboljših močeh, ne obstaja bolj nesprejemljive stvari, kot da ga sodnik s svojo dvomljivo odločitvijo oškoduje. Igralec se bo na to verjetno odzval z nesramnostjo, agresijo in žaljenjem. Zaveda se, da je tudi občinstvo pripravljeno zasmehovati avtoriteto, še posebej takšno občinstvo, katerega percepcije so nagnjene v isto smer kot njegove. Ve, da hoče sodnik obdržati dobro voljo tako v očeh gledalcev kot pri igralcih. Je idealna tarča za frustracije in »zlobo« nekaterih športnikov (Butt, 1976).

To vse prevečkrat drži, vendar se ta taktika igralcem ne obrestuje vedno, saj sodniki različno reagirajo na nasilje, ki ga izvajajo igralci. Pri kakšnem sodniku mu bo to uspelo, pri drugem pač ne. S svojim »pritiskom« bo igralec lahko vplival na sodnika tudi tako, da bo ta začel soditi proti njemu. To se sicer ne zgodi pogosto, včasih pa vendarle se. Dovolj je, da sodnik zapiska kakšno osebno napako več temu igralcu, da ga mora trener zamenjati. V večini primerov pa drži, da igralci lažje izvajajo pritisk na mlajše in neizkušene sodnike kot pa na starejše in bolj izkušene. Predvsem pri manj izkušenih sodnikih lahko tak pritisk povzroči, da sodnik začne delati napake.

Treba je tudi razlikovati med nasiljem (oz. agresijo), ki se zgodi zaradi trenutne razburjenosti športnika oz. trenerja, in med nasiljem, ki se izvaja z namenom vplivanja na sodnike.

Med mnogimi dejavniki, ki vplivajo na agresivnost v športu, so tudi krivične sodniške odločitve. Bistvo je v percepciji krivic. Zaznana krivica bo toliko verjetneje vodila v agresivnost, kolikor bolj je frustrirajoča. Med agresivnostjo in percepcijo sodniške napake obstaja neposreden odnos. Raziskave (Mark in sodelavci, 1983) kažejo, da do zaznave krivice lahko pride, kadar ljudje menijo, da je eno od pravil igre uporabljeno netočno, kadar ljudje menijo, da je že samo pravilo krivično oz. kadar se ljudje čutijo nepravilno prikrajšane glede izida tekme ne glede na pravila (Tušak in Tušak, 2003).

Do česa lahko privede ena sodniška odločitev igralca, ki misli, da je bil oškodovan, je razvidno iz naslednjega primera. Na tekmi članske 2. SKL lige med ekipama Terme Olimia in Pakman Celje je prišlo 5 minut do konca tekme do incidenta. Rezultat je bil malodane izenačen, Terme Olimia pa je imela napad za vodstvo. V tem trenutku se je igralec gostujočega moštva po mnenju sodnika pravilno postavil v obrambni položaj in izsilil osebno napako v napadu domačega igralca. Ta se s sodnikovo odločitvijo ni strinjal in je hotel napasti sodnika. To so mu v tistem trenutku preprečili njegovi soigralci, sam pa si je zaradi tega prislužil tehnično napako (TN). Takrat ga soigralci niso mogli zadržati in se je pognal proti sodniku ter ga fizično napadel. Porinil ga je tako močno, da je padel po tleh. Na igrišču je vdrlo tudi nekaj gledalcev domače ekipe in skupaj z nekaterimi igralci Terme Olimia so grozili sodnikoma. Sodnika sta zaradi tega tekmo prekinila in se skupaj z delegatom odpravila v garderobo. Pri odhodu uradnih oseb v garderobo so se grožnje s strani domačih gledalcev nadaljevale, eden izmed gledalcev pa je tudi fizično napadel prvega sodnika. Uradni predstavnik domače ekipe in trener ekipe sta sicer skušala umiriti strasti in zagotoviti varnost uradnim osebam, a jima to ni uspelo. Po tem, ko so uradne osebe vstopile v garderobo, so poklicali policijo, ki je povzela izjave in omogočila varen odhod iz kraja tekme. Epilog srečanja pa je bil poraz domače ekipe

z 0:20, denarna kazen 952 eur in prepoved enoletnega igranja za igralca, ki je napadel sodnika, ter prepoved treh tekem še za enega igralca, ki se je po zaključku tekme nešportno vedel.

Igralci s svojimi protesti lahko naredijo svoji ekipi več škode kot koristi. Velikokrat se zgodi, da se cela ekipa začne ukvarjati s sodniškimi odločitvami. Do tega pride lahko zaradi nezaupanja, ki so ga dobili do sodnika, ko naj bi sodil proti njim. To povzroči veliko živčnosti na tekmi, predvsem pa povzroči to, da igralci niso skoncentrirani na samo tekmo, temveč na sojenje. Tu lahko veliko dela opravijo trenerji, ki svoje igralce naučijo, da se s sodniškimi odločitvami ne obremenjujejo.

3.4.2.3 Gledalci

Protesti igralcev največkrat slonijo na dejanskem prepričanju, da sodniška odločitev ni pravilna, dočim se protesti gledalcev sprožijo tudi neodvisno od obnašanja igralcev in trenerjev. Zaradi manjše razgledanosti in manjšega poznavanja pravil igre so velikokrat neupravičeni in povzročeni predvsem zaradi namerne pritiska na sodnikove odločitve. Takšno obnašanje okolja povzroča najtežje pogoje za objektivno sojenje (Klojčnik in Horga, 1983).

Shmidt je leta 1980 objavil rezultate raziskave in njegov namen je bil prikazati odnos okolja do kakovosti sojenja in probleme povezane s sojenjem v košarki. Anketiral je 104 prisotne gledalce, privrženca zmagovitega in poraženega moštva ter nevtralne gledalce, pa tudi vse nastopajoče igralce in prisotne trenerje ter na osnovi njihovih odgovorov ugotovil (povzeto po Klojčnik in Horga, 1983):

- pristaši poraženega moštva so v principu slabše ocenili sojenje kot pristaši zmagovitega moštva;
- pogledi na kakovost sojenja so bili zelo različni, razlike v ocenah pa zelo visoke;
- igralci so praviloma strožje ocenjevali kakovost sojenja kot gledalci;
- enotni so bili v ocenah sojenja na področju osebnih napak, na področju ostale dejavnosti sodnika pa so bile ocene različnih kategorij ocenjevalcev celo nasprotujoče.

Ta raziskava le potrjuje, kako neobjektivni so lahko ljudje, ko navijajo za neko ekipo. Nema lokrat neka sodniška odločitev ne zadovolji ne enih ne drugih navijačev. Vsak je situacijo videl drugače. Objektivnosti se seveda od njih ne pričakuje, za objektivnost naj bi poskrbeli sodniki. Za sodnika je zelo pomembno, da med tekmo ne razmišlja o gledalcih. Bolj kot se mu uspe skoncentrirati na samo tekmo, lažje mu je.

Velika popularnost košarke je pripeljala do tega, da so tekme pogosto pravi spektakel. Gledalci s kupljeno vstopnico »kupujejo« osebno svobodo akcije za razreševanje stvarnih konfliktov v lastni sredini. Gledalci težijo k poznavanju pravil igre, kar je logično in pozitivno, a pogosto podajajo oceno igre v luči zmage ali poraza svoje ekipe. V takem primeru zmage ali porazi niso več stvar ekip, ampak pogosto kar mesta, če ne celo več. Gledalci s kupljeno vstopnico prejmejo dve možnosti: sodelovanje v gledališki atmosferi ali z nepričakovanimi izbruhi obnašanja:

navijanje, zmerjanje nasprotne ekipe, sodnikov, nasprotnih navijačev ipd (Petrovič, 1977).

Tudi med sodniki je zaslediti prepričanje, da če je gledalec že kupil vstopnico, potem se ima vso pravico »zdreti« tudi na sodnike. To je mogoče lahko celo res, vendar le do določene mere. Če govorimo samo o žvižganju ali skandiranju navijačev, je to še nekako sprejemljivo. Sodnik mora to pričakovati in se ne sme pustiti zmeti ali vplivati. Problem se seveda pojavi, ko gredo stvari predaleč, npr. ko pride do metanja predmetov na igrišče, pljuvanja, groženj, fizičnega napada ali celo poškodovanja lastnine sodnikov (npr. avta).

V sezoni 2006/07 so na Jesenicah potekale kvalifikacije za 1.B ligo med KK Jesenice in KK Medvode. Sama tekma je minila v športnem vzdušju tako na igrišču kot ob njem in se je končala s porazom domače ekipe. Po koncu tekme je sodnikoma in delegatu pred avtom verbalno grozila manjša skupina domačih navijačev. Ko so speljali, sta kmalu v avto priletela kamna, od katerih je eden razbil zadnje stransko okno. Ta kamen je imel premer 16 cm in bil težak 2 kg. Fantje, ki so vrgli kamne, so se v trenutku razbežali, ko je sodnik, ki je vozil, izstopil iz avta. Na srečo se je vse končalo le z materialno škodo, saj je delegata srečanja kamen zgrešil za nekaj centimetrov. Poklicana je bila policija, vendar je prišla prepozno, da bi lahko ukrepala in koga tudi ujela.

Takim in podobnim vandalskim dejanjem na srečo med samo sezono nismo velikokrat priča. Bolj pogosto pa se dogaja, da se sodnikom po tekmi grozi in jih zmerja. Včasih to počnejo igralci, včasih funkcionarji ali trenerji, radi pa se tega poslužujejo tudi nekateri gledalci. Včasih počakajo tudi eno uro po tekmi, da imajo priložnost sodnikom povedati, »kar jim gre«. V Sloveniji ni znan noben primer, da bi bil sodnik dobesedno pretepen s strani navijačev (prihajalo pa je seveda do udarcev, odpiranj ipd in še vedno prihaja). Se je pa to dogajalo v bivši Jugoslaviji.

Pretepeni sodnik Srečkovič je po tekmi izjavil: »Naš največji športni problem je, da se v večini mest tako vandalsko dejanje smatra za podvig (»kako mu je pokazal«) in ne za gnusno dejanje.« (Petrovič in Hošek, 1986).

Velikokrat je med bolj postranskimi opazovalci tekem res zaslediti prepričanje, da si sodnik zasluži, da je tepen, če slabo sodi oz. je oškodoval neko ekipo. Tako razmišljanje pa je zelo nevarno. Ali to pomeni, da se lahko pretepe tudi igralca, ki je zgubil žogo v odločilnem trenutku, ali trenerja, ki je izgubil tekmo? Trenerji, na višjih nivojih košarke pa tudi igralci, so ravno tako kot sodniki plačani, da svoje delo opravijo najbolje, kot ga lahko, in profesionalno. Pa vendarle tako eni in drugi delajo napake. Največ, kar lahko vsi akterji storijo, je, da se trudijo iz tekme v tekmo in poskušajo napake čim bolj odpraviti in poiskati vzroke zanje.

Ljudje mislijo, da je stadion mesto, na katerem lahko vpijejo, psujejo, se smejejo, tepejo, na kratko, da doživijo »začasno« katarzo, pri kateri se osvobodijo nakopičenih notranjih tegob. Zmaga »naših« je simbol zmage »naših stališč«, vstopnica je dovolilnica za svobodo govora, vpitja, pretepanja. To je neke vrste virtualna svoboda – svoboda športnih stadionov (povzeto po Petrovič in Hošek, 1986).

Pareto je napisal, »da se človek v množici obnaša drugače kot posameznik«. Množica ni samo skupina posameznikov. Pri analizi je ugotovil, »da se človek v množici degradira, izgubi svojo individualnost, zmanjša svojo intelektualno kritičnost, ker se v množici ustvarja nek kolektivni občutek, ki je bolj živalski kot intelektualni, ker je človek v množici bolj občutljiv, bolj dovzeten za vplive, veliko več verjame in je mnogo bolj histeričen« (Petrović in Hošek, 1986).

Na zaključnem turnirju mladink v Kranju v sezoni 2007/08 je v finalu igrala domača ekipa ŽKK Triglav z ekipo ŽKK Merkur Celje. Dvorana je bila polna, prevladovali pa so domači navijači. Ekipa Celja je že v prvi četrtini povedla za 18 točk, potem pa je to razliko več ali manj zadržala do konca tekme. V drugi četrtini je ob sodniški odločitvi, ko je najboljša igralka Triglava storila tretjo osebno napako, s tribune na igrišče priletela plastenka vode. Uradni napovedovalec se je pri tem še pošalil, da ni nihče žejen in vode ne potrebujejo. Nekaj minut kasneje se domači gledalci s sodniško odločitvijo spet niso strinjali in sedaj je na igrišče priletelo še nekaj plastenk. Redarjev ni bilo, saj organizatorji na tekmi niso pričakovali težav, gledalci pa so se navidez umirili. Nekaj minut kasneje pa je ob še eni osebni napaki domače igralka tribuna zopet ostro odreagirala in na igrišče zmetala še kakih deset plastenk, od katerih je vsaj ena za malo zgrešila sodnika. Na srečo je kmalu sledil polčas in so se strasti umirile, tako da do še hujših izgrediv ni prišlo. Domači klub je bil zaradi tega dogodka kaznovan z 38 euri.

Na tem mestu je treba omeniti, da se pojavlja tudi problem nesorazmernega kaznovanja nasilniškega obnašanja s strani komisarja oz. KZS. Komisar lige seveda ni prisoten na tekmah in je odvisen od poročanja sodnikov, delegatov in drugih udeležencev tekme. Če od njih ne dobi vseh podatkov ali se celo določene podrobnosti zamolči, si tudi težje ustvari pravo sliko o resnosti incidentov. Nekateri komisarji oz. sodniki določene podrobnosti zamolčijo tudi zato, ker lahko pride do stigmatiziranosti sodnikov. Za sodnika se namreč lahko hitro smatra, da ne zna soditi oz. da se mu je zaradi njegovega slabega sojenja zgodil incident. Slovenija je majhna in na strani KZS so nekaj dni po tekmi vedno na voljo določene informacije o njej (rezultat, opombe, pa tudi TN in kazni za njih). Včasih je lahko razlog tudi prikrivanje lastnih napak. Vsekakor pa ni redkost, da je nek incident kaznovan zelo strogo, drug podoben incident pa veliko bolj milo. To pa lahko ustvari nezadovoljstvo akterjev srečanja in dvome o pravičnosti kazni.

Čelik (1989) omenja, da so najpogostejše oblike neprimerne obnašanja navijačev in navijaških skupin:

- neprimerno navijanje: žalitve igralcev, navijačev nasprotnega moštva, sodnikov, idr.;
- oviranje varne in nemotene igre na igrišču: metanje raznih predmetov na igrišče (kovancev, petard, dimnih bomb, bakel, zavitkov papirja, ...)
- izzivanje navijačev nasprotnega moštva: uporaba žaljivih besed ali sloganov z nacionalno ali lokalno vsebino;
- fizično obračunavanje z navijači nasprotnega moštva.

Prednost domačega terena nedvomno obstaja, še posebej v športnih igrah, čeprav je lahko v nekaterih igrah in v drugih športih dodatno breme za tekmovalca. Publika, še posebno navijači, ustvarjajo atmosfero podpore tekmovalcem, atmosfero, v kateri se

gradi določena emocionalna vez med gledalci in tekmovalci. Gre za »MI«, duhovni spoj gledalca in igralca, s čimer nekateri označujejo občutek, ki hkrati zajame igralce in priče igre. Publika se zaveda, da je njen vpliv velik, in ona ga na dovoljen in nedovoljen način izkorišča (Petrović in Hošek, 1986).

Courneya in Carron (1992) sta pisala o prednosti domačega terena v moštvenih igrah in navedla mnoge raziskave drugih avtorjev, ki so ugotovile, da domače ekipe v športnih tekmovanjih zmagajo v več kot 50% tekem, ki se igrajo v uravnoteženem urniku domačih in gostujočih tekem. Ugotavljala sta, da obstajajo na tekmah štirje faktorji, ki povzročajo oz. vplivajo na stopnjo prednosti domačega terena:

1. faktor gledalcev:
2. faktor učenja/domačnosti
3. faktor potovanja
4. faktor pravil.

Gledalci lahko s svojim navijanjem in obnašanjem domače igralce ponavadi dvignejo na višji nivo, gostujoči pa podležejo pritisku. Tudi sodniki niso imuni na vpliv gledalcev. Kot faktor domačnosti se smatra navajenost na dvorano oz. igrišče in kako se igralci počutijo na njem. Dolga potovanja lahko predstavljajo za igralce tako psihično kot fizično utrujenost. Daljše kot je potovanje in manj kot je udobno, večji je lahko vpliv na prikazano igro gostujoče ekipe. Zaradi tega se na višjih nivojih tekmovanj kateregakoli športa potovanja poskuša organizirati tako, da igralci prespijo noč pred tekmo. Pod faktor pravil pa spadajo sodniki in njihove odločitve na tekmah.

Raziskava, ki so jo opravili Nevill, Balmer in Williams (2002), je ugotovila, da hrup gledalcev vpliva na sodniške odločitve v nogometu. Štirideset sodnikov iz Anglije so razdelili na dve skupini, ki sta si ogledali posnetek tekme prve angleške lige iz sezone 1998/1999. Ena skupina je gledala posnetek tekme z zvokom in s hrupom gledalcev (vendar brez komentarja), druga skupina pa je gledala posnetek brez zvoka. Glede na posnetke so se potem odločili, če je prišlo do prekrška ali ne. Skupina sodnikov, ki je gledala video z zvokom, je dodelila domačim igralcem 15,5% manj prekrškov v primerjavi z drugo skupino. Zanimivo je tudi, da so bile odločitve skupine sodnikov, ki je gledala posnetke z zvokom, zelo podobne odločitvam sodnika na srečanju. Avtorji so mnenja, da za to obstajata dva razloga. Prvi razlog je, da se na tekmah dogajajo situacije, ki niso vedno jasne vsem in se sodnik lahko odloči tako ali drugače. Tudi pri teh sodnikih, ki so ocenjevali prekrške na posnetkih, se ni zgodilo, da bi vsi enako in enoglasno ocenili vsaj eno odločitev. Kot je bilo že razloženo, se sodniki na tekmah odločajo na podlagi vidnih pa tudi slušnih dražljajev. Reakcija gledalcev pa je lahko močan slušni dražljaj. Drugi razlog za tak rezultat pa je, da se sodnik poskuša izogniti, da bi dosodil neko situacijo, za katero ve, da bo izzvala burne reakcije.

Nekateri pravijo: »vzdušje v dvorani je bilo tako, da so sodniki (ali sodnice) podlegli temu pritisku« (Petrović in Hošek, 1986).

Ko ima sodnik občutek, da ima kontrolo nad dogajanjem na igrišču, se počuti najbolj samozavestnega. Takrat bo tudi sodil najboljše, saj ve, da bodo njegova dejanja in trud neposredno vplivala na izid posameznih situacij. Gledalci pa lahko povzročijo, da tega občutka sodnik nima oz. ga lahko izgubi. Sodniku ni prijetno, ko na stotine ali celo tisoče gledalcev izraža nestrinjanje s sojenjem z vzklikanjem, žvižganjem ali

celo grožnjami. Mora biti trdna osebnost in se ne sme pustiti zmešati. Boriti se mora proti temu, da bi nekaj dosodil v domačo korist samo zato, da bi se na primer izognil glasnim žvižgom. To prav gotovo ni lahko doseči, večinoma pa to pride z izkušnjami. Če sodniku to ne uspe na določeni tekmi, lahko res podleže pritisku oz. resnično izgubi kontrolo nad tekmo. Predvsem mora sodnik ohraniti kontrolo nad sabo in svojimi emocijami.

Huliganizem v košarki ni prisoten v taki meri, kot je v nogometu, zato tu ni bil posebej omenjen. Pojavljajo se bolj občasni in spontani izbruhi huliganizma, v večji meri pa nam je to prihranjeno. Deloma gre razloge gotovo iskati v tem, da v Sloveniji med košarkarskimi klubi ne obstaja veliko rivalstva, ki bi preraščalo v odkrito sovraštvo. Je pa huliganizem bolj prisoten na področju Srbije in Hrvaške. Znani so predvsem navijači Delije, ki so navijači Crvene Zvezde, Grobari, ki so navijači Partizana in Bad Blue Boys, ki so navijači Dinama. Delujejo predvsem na področju nogometa in košarke, v preteklosti pa so bili nekateri člani odgovorni za marsikatero huligansko dejanje.

Danes prevladuje fetiš zmage. Coubertinovo idejo, da je važno sodelovati in ne zmagati, je zamenjala: »Zmaga ni vse, je edino, kar velja.«. Vsi hočejo zmago za vsako ceno: države, politični funkcionarji, tekmovalci, gledalci. Ali je potem nenavadno obnašanje gledalcev, ki prav tako hočejo zmago za vsako ceno in pri tem uporabljajo dovoljena in nedovoljena sredstva, da bi pomagali svojim tekmovalcem? Vsa svetovna klima gre v to smer! Zakaj potem poseben poudarek na publiki, njeno delovanje izkoristiti, potem pa se od nje ograditi. Nasilje očitno prinaša več in hitreje kot strokovnost (Petrović in Hošek, 1986).

3.4.2.4 Mediji

Nasilje nam danes množični mediji prinašajo v hišo, v dnevne sobe in kar je najhuje, tudi v otroške sobe. Brez dvoma sta nasilje in grobo obnašanje obstajala pred časopisi, radiem ali televizijo. Ampak kljub temu so mnogi mnenja, da je predvsem televizija direktno ali indirektno sokriva za eskalacijo nasilja (Petrović in Hošek, 1986).

Mediji so predvsem izredno uspešni pri »rekrutiranju« novih gledalcev, kajti ljudje, ki se niso nikoli ukvarjali s športom, potrebujejo priložnost naučiti se pravil in strategij športnih iger, preden postanejo zagrizeni in predani navijači (Plešec in Doupona Topič, 2002).

Pri tem je potrebno omeniti športne komentatorje na televiziji. Veliko ljudi nekritično sprejema marsikatero misel, ki jo izrečejo. Našim komentatorjem v določeni meri primanjkuje strokovnega znanja, kar je sicer normalno, če upoštevamo, da en komentator ponavadi komentira več različnih športov. Za vsak šport pač ne more biti strokovnjak. Naši komentatorji verjetno niso nič slabši kot v tujini, le da obstaja ena razlika. V tujini je velikokrat prisoten še en strokovnjak iz določenega športa (ponavadi trener), medtem ko je pri nas to bolj izjema kot pravilo.

Komentatorji nezavedno učijo ljudi o pravilih igre. Če si komentator narobe interpretira določeno sodniško odločitev ali situacijo, bo večina ljudi to nekritično

sprejela. Med ljudmi, ki spremljajo tekme po televiziji, so seveda tudi trenerji, igralci in gledalci, ki se udeležujejo tekem na slovenskih košarkarskih igriščih. Zaradi nepoznavanja pravil igre s strani akterjev tekme, pa je sodnikom oteženo sojenje, saj se pojavljajo protesti tudi ob pravilno dosojenih situacijah.

Primer nepoznavanja pravil s strani komentatorja se je zgodil na tekmi Evropskega prvenstva v košarki v Španiji dne 5.9.2007, ko je v predtekmovanju Slovenija igrala proti Franciji. Že v drugi četrtini je bila slovenskemu centru Radoslavu Nesteroviću zaradi grobega udarca igralca Francije dosojena nešportna osebna napaka. Komentator je bil mnenja, da je »včasih treba odigrati tudi na takšen način«, po sodniških standardih pa je bila nešportna napaka dosojena čisto upravičeno. V tretji četrtini pa je Nesterović nepravilno prekinil protinapad Francozov in pri tem mu je bila spet upravičeno dosojena druga nešportna napaka. Pravilo je, da je igralec, ki stori dve nešportni napaki, izključen. Tega komentator ni vedel in se je čudil izključitvi. Ko je zaradi nepoznavanja pravila in posledično protesta pri tej sodniški odločitvi trener slovenske reprezentance prejel tehnično napako, je komentator sicer govoril o nepotrebnih nervozih s strani naše klopi, vendar ni znal pojasniti, zakaj je bil igralec izključen. Do konca tekme je stopnjeval svojo kritiko sojenja predvsem v luči te odločitve. Tekmo je Slovenija s tesnim izidom sicer dobila, vendar je bilo veliko gledalcev po koncu tekme prepričanih, da so nas sodniki oškodovali. K temu so svoje dodali tudi drugi mediji, kot je npr. časopis Delo. Tam se jim je v komentarju tekme zapisalo, da je ob tem dogodku »na sceno stopila sodniška trojka«, pa tudi kasneje članek govori o »sodniških darilih« Franciji ipd. Po drugi strani pa časopis Dnevnik sodnikov praktično ni omenil, kar kaže tudi na to, da je s strani medijev možno zelo različno videnje enakih dogodkov na tekmi.

Zanimivo raziskavo je izvedel Sullivan (1992), ki je raziskoval učinek pristranskega komentarja na doživetje in uživanje ob grobi košarkarski tekmi. Univerzitetni študentje so gledali posnetek tekme z dramatičnim komentarjem, opisovalnim komentarjem in brez komentarja. Dramatični komentar je poudaril sovražnost med igralci tako, da je prikazoval eno od ekip (B) kot agresorja, četudi so kršitelji očitno pripadali drugemu moštvu (A). Opisovalni komentar je dogodke samo opisoval. Komentar je imel očitno vpliv na gledalčevo doživetje prevelike sovražnosti igralcev, ne pa na užitek gledalca v tekmi. Udeleženci, ki so gledali tekmo brez komentarja, so ekipo A označili kot bolj agresivno od ekipe B. Udeleženci, ki so spremljali dramatični komentar, pa so le-temu sledili in označili ekipo B kot agresorja. Zanimivo je, da so bili sodelujoči, ki so poslušali opisovalni komentar, bolj tolerantni do pretefov kot tisti, ki so gledali tekmo brez komentarja. Sullivan je bil mnenja, da je bil nevtralni komentar razumljen kot tiho odobravanje.

Množični mediji vzpodbujajo nasilje preko ponujanja in propagiranja agresivnih modelov na TV, v revijah ipd. Še več, pretirano agresivnost večkrat celo opravičujejo in nagrajujejo (Tušak in Tušak, 2003).

Mediji imajo nezamarljivo vlogo pri nasilju, ki se dogaja na tekmah. Te svoje vloge se včasih premalo zavedajo. Prioriteta medijev je seveda, da se časopis čim bolje proda, radio čim več posluša in da ima televizija čim višjo gledanost. To se najlažje doseže z udarnimi oz. senzacionalnimi naslovi, ki pritegnejo bralce, poslušalce oz. gledalce. Ljudi zanimajo nenavadni dogodki in ko se npr. na tekmi med igralci zgodi kakšen pretep, jih bo to pritegnilo. Mediji pograbiijo priložnost in se bolj osredotočijo

na pretep kot pa na samo tekmo. Dogaja se tudi, da do nasilja in agresivnosti zavzamejo različno stališče. Če se tekma odvija npr. med »našo«, domačo reprezentanco, in neko drugo, bodo do domače bolj prizanesljivi. Ko bodo agresivni, jih bodo zagovarjali v smislu, da so le vrnili »milo za drago« drugi ekipi, da igrajo npr. »moško košarko« in da je včasih »treba pokazati zobe«. Ko je agresivna nasprotna ekipa, pa govorijo o tem, da igrajo umazano in da izzivajo. S tem se sicer krepí poistovetenje gledalcev z »našimi«, vendar se izvaja dvojna morala.

Mediji so praviloma, kot nekateri radi pozabljajo, sestavni, vendar samostojni in neodvisni del celostne športne ponudbe. Sočasno so njeni promotorji in kritična vest, katere kontrolor je v končni fazi lahko samo ozaveščena, to pa pomeni vsestransko informirana kritična javnost (Doupona Topič in Petrovič, 2000).

3.5 Fair play

Ko govorimo o nasilju nad sodniki, se je potrebno dotakniti tudi izraza fair play.

Ena od definicij fair playa (<http://www.sportikus.org>, 2008):

Fair play ne pomeni samo strogo se držati pravil, ki veljajo v športni panogi. Fair play je način, kako športnik igra, gledalec navija, sodnik sodi, trener vodi itd. Fair play je dostojanstveno prenašanje poraza in zmage, spoštljiv in prijateljski odnos do tekmecev, trenerjev, sodnikov in organizatorjev. Je spodbujanje manj sposobnih, uživanje v svojih in drugih uspešnih potezah in tudi odnos do drugih izven igrišča. Kot starši, trenerji ali učitelji imamo pomembno vlogo pri tem, kar se naši otroci naučijo ob svojih športnih doživetjih. Z izpostavljanjem pozitivnih vrednot v športu, lahko pokažemo mladim, da sta poštenost in spoštovanje do vseh sodelujočih del zmagovalne taktike, prav tako kot tudi trud ter zabava in veselje ob vsem tem.

Pinter in Smrdu (2002) sta raziskovala, kako si besedo fair play razlagajo nekateri košarkarski in nogometni reprezentanti in v kakšni meri dejansko upoštevajo načela fair playa v športnem udejstvovanju.

Vsi košarkarji so v veliki meri pokazali, da vedo, kaj pomeni fair play, hkrati pa priznali, da ga vedno ne upoštevajo. Predvsem mlajši košarkarji (20-23 let) so bili mnenja, da če hočeš biti zmagovalec, se ga ne smeš vedno držati, večina ostalih reprezentantov pa je razmišljala podobno.

Pri anketiranju nogometašev je 55,6 % mlajših reprezentantov (do 21 let) navedlo, da se vedno trudijo, da bi čim bolj upoštevali fair play, pri starejših reprezentantih pa je bil delež takih 73,6 %. Z odgovorom, da fair play ponavadi upošteva, a se mu včasih izogne, ker lahko le tako doseže načrtovani rezultat, se je strinjalo 38,9 % mlajših nogometašev in 15,8 % starejših.

Rezultati nakazujejo, da predvsem mladi športniki obeh športov o fair playu razmišljajo kot o nekem omejevalnem dejavniku za načrtovane rezultate. Očitno pa obstaja razlika med košarkarji in nogometaši, saj večina starejših nogometašev misli drugače.

Več ali manj vsi vedo, kaj fair play pomeni, in se zavedajo njegove pomembnosti, vendar pa se ga malokdo v popolnosti drži. Športniki kmalu spoznajo, da z nepošteno igro lahko prideš ravno do tiste prednosti pred nasprotnikom, ki ti omogoči zmago na dani tekmi. Sčasoma vsi pozabijo, kako si zmagal na določeni tekmi, temveč si zapomnijo samo to, da si zmagal.

Najpomembnejšo vlogo pri fair playu imajo zagotovo starši, učitelji in trenerji. Ti morajo biti otrokom za zgled in jih pravilno usmerjati na njihovi športni poti. Športno sprejeti poraz in sprejeti dejstvo, da zmaga ni vse, pa je včasih težko tudi staršem in trenerjem. Z višjo starostjo otrok jim postaja zmaga vedno bolj pomembna.

Če se pri mlajših kategorijah, kot so npr. U-10 in U-12, še večina nekako drži načela, da zmaga ni vse, se potem kmalu na to začne pozabljati. Otroke se hkrati začne selekcionirati in s tem deliti na boljše in slabše, zmagovalce in poražence. Vsak starš seveda raje vidi, da je njegov otrok med boljšimi in tudi zaradi tega začne pritiskati na otroka in trenerja. Otroci tako odraščajo ob dejstvu, da je zmaga le pomembna in da včasih lahko storiš kaj, kar ni v športnem duhu, da prideš do nje.

Fair play je tesno povezan tudi s sodniki. Če tekma poteka v športnem duhu, imajo sodniki lažje delo kot pa v primeru, da na igrišču poteka prava vojna. Če imajo udeleženci tekme spoštovanje do sodnikov in njihovih odločitev, ne iščejo konfliktov in so celo pripravljeni priznavati napake, se lahko sodniki lažje osredotočijo na samo sojenje. Eden od primerov fair playa v košarki je npr. dvig roke igralcev, saj s tem priznajo osebno napako, ki jo je dosodil sodnik, ali pa s tem priznajo, da so se res oni zadnji dotaknili žoge, preden je šla iz igrišča. S tribune ali iz nekega drugega dela igrišča je lahko situacija namreč izgledala drugače in z dvigom roke lahko igralec umiri ali prepereči vroče strasti, ki se lahko pojavljajo ob spornih situacijah.

Spoštovanje pa je dvosmerna pot in veliko lahko k fair playu prispevajo tudi sami sodniki s svojim zgledom. Pošteno sojenje je že en tak predpogoj, ki je v večji meri pri sodnikih prisoten, je pa redno postavljen pod vprašaj s strani ostalih udeležencev tekme, gledalcev pred televizijskimi zasloni in medijev. Dvom v njegovo poštenost je poleg nasilja ena od stvari, ki jih mora sodnik vzeti v zakup med svojo sodniško kariero. Najpomembnejše je, da sodnik pri sebi ohrani čisto vest, da je na tekmi storil vse, kar je bilo v njegovi moči, da bi o zmagovalcu tekme odločala le spretnost in znanje igralcev in ne drugi dejavniki. Sodniki pa morajo spoštovati tudi akterje tekme in njihov trud, saj se lahko le tako vzpostavi pravi odnos med vsemi udeleženci na tekmi. To lahko sodniki počnejo že s tem, da poslušajo trenerja ali celo igralca, ki na primeren način komunicirata z njimi in ju upoštevajo. Seveda to ne pomeni, da se mora sodnik celo tekmo pogovarjati z vsakim akterjem, saj se potem ne more posvetiti samemu sojenju in se lahko celo ustvari vtis, da sodnik tekme nima pod nadzorom. Mora pa sodnik pokazati pripravljenost do komunikacije, saj je aroganca sodnikov eden glavnih očitkov trenerjev slovenskih košarkarskih ekip, ki pa sicer ni vedno upravičen.

4.0 PREDMET IN PROBLEM

Kljub temu, da se je v Sloveniji v zvezi z nasiljem veliko raziskovalo, je bila večina raziskav opravljenih na področju medijev in navijačev. Sodniki so bili ponavadi bolj bežno omenjeni ali pa sploh ne. Šmid (2003) je npr. raziskoval navijaške skupine in huliganizem. Ugotovil je, da sicer večina navijačev hodi na tekme z namenom navijanja in pomoči klubu oz. igralcem, je pa hkrati ugotovil, da je huliganstvo pri nas v porastu in se seli tudi na druge športe.

Pirc (2004) je preučeval preprečevanje nasilja in nedostojnega vedenja na športnih prireditvah ter ugotovil, da bi veliko problemov rešila ustrezna zakonodaja. Velik pomen pri zagotavljanju varnosti pa je pripisal tudi klubom, športnim zvezam in seveda delu policistov in redarjev.

Z raziskovanjem vpliva nekaterih sposobnosti in lastnosti košarkarskih sodnikov na stopnjo kakovosti sojenja v košarki se je ukvarjal Drvarič (1973). Ugotovil je večje kognitivne sposobnosti merjenih košarkarskih sodnikov ter manjše patološko konativne reakcije (anksioznost, fobičnost, hipersenzitivnost, impulzivnost in agresivnost) sodnikov od neselekcioniране populacije.

Še bolj podrobno sta to raziskovala Klojčnik in Horga (1983), ki sta ugotovila, da preden sodnik prične s sojenjem, bi moral biti dober košarkarski igralec. Njegove kognitivne sposobnosti bi morale biti večje, kot so v neselekcioniрани populaciji, struktura le-teh pa naj bi bila takšna, da bi predvsem prevladovala sposobnost serialnega procesiranja ob dobri asistenci perceptivne sposobnosti in trenutnega spomina.

Lončar (2001) je raziskovala razlike v odzivanju sodnikov različne kakovosti na najpogostejše situacije pred, med in po košarkarski tekmi ter ugotavljala velik pomen izkušenj za kakovostno sojenje (sodniški staž, št. odsojenih tekem, igralski staž). Ugotovila je tudi, da sodniki prve lige najraje prevzemajo odgovornost v kritičnih trenutkih tekme oz. najraje sodijo najtežje tekme.

Folkesson, Nyberg, Archer, in Norlander (2002) so raziskovali izkušnje nogometnih sodnikov z grožnjami in agresivnostjo ter ugotovili, da je bila večina nogometnih sodnikov izpostavljena nasilju, najbolj ogroženi pa so mlajši sodniki.

S sodniško tematiko se v Sloveniji od leta 1983 dolgo ni nihče ukvarjal. Po dolgem času sta ena redkih, ki se v Sloveniji posvečata temu področju, Ličen in Lončar. Veliko sta prispevala predvsem k psihološkim vidikom sojenja. Ni pa bilo nobene raziskave, ki bi se dotaknila nasilja nad košarkarskimi sodniki.

Sodniki se namreč z nasiljem na košarkarskih igriščih nenehno srečujejo. Ali morajo presoјati o nasilnih situacijah, ki se godijo na igrišču, ali pa so sami deležni nasilja. Ta lahko obsega vse od bolj nedolžnih oblik nasilja, kot je vpitje, pa vse do fizičnega nasilja v obliki udarcev.

Namen naloge je raziskati nasilje nad košarkarskimi sodniki, ki se dogaja na košarkarskih tekmah, in raziskati, kako to vpliva na njih in kako ga doživljajo.

5.0 CILJI

Cilji, ki sem si jih zastavil za diplomsko nalogo, so bili:

- ugotoviti količino in vrsto nasilja, ki so ga sodniki doživeli med svojo kariero,
- ugotoviti učinke nasilja med košarkarsko tekmo,
- ugotoviti vzroke za nasilje na tekmah,
- ugotoviti odnos sodnikov do nasilja.

6.0 HIPOTEZE

H1: Sodniki z daljšim sodniškim stažem so doživeli več verbalnega nasilja s strani akterjev tekme kot sodniki s krajšim stažem.

H2: Po mnenju sodnikov s krajšim stažem največ nasilja izvajajo trenerji.

H3: Nasilje med tekmo je kdaj negativno vplivalo na vse sodnike.

H4: Sodniki z daljšim sodniškim stažem uporabljajo več načinov priprave na možno nasilje na tekmah.

H5: Sodniki z daljšim sodniškim stažem so bolj pogosto dosodili tehnično napako igralcem in trenerjem zaradi nasilja, ki so ga doživeli na tekmi.

H6: Sodniki so mnenja, da se največ nasilja nad sodniki s strani trenerjev izvaja zaradi izvajanja pritiska.

H7: Sodnike s krajšim sodniškim stažem nasilje nad njimi bolj moti kot sodnike z daljšim stažem.

H8: Trenerji izvajajo več nasilja nad mladimi sodniki z manj izkušnjami kot nad starejšimi sodniki z več izkušnjami.

7.0 METODE DELA

7.1 Vzorec merjencev

V vzorec merjencev so bili zajeti sodniki vseh list. Zajeli smo 135 sodnikov, vendar smo izločili 18 anket, saj so vsebovale preveč nepopolnih podatkov ali pa sodniki še niso imeli sodniških izkušenj. Na koncu je bilo v vzorec skupaj zajetih 117 košarkarskih sodnikov. 4 sodniki so bili iz mednarodne liste, 16 sodnikov je bilo iz 1.A liste, 20 sodnikov iz 1.B liste, 24 sodnikov iz 2. SKL, 18 sodnikov iz 3.A in 35 sodnikov iz 3.B.

7.2 Vzorec spremenljivk

V vzorec spremenljivk smo zajeli demografske podatke (spol, sodniška lista in sodniški staž v letih, izobrazba ...).

Poleg tega smo sestavili vprašalnik z dodatnimi 111 vprašanji, ki so bila zaprtega tipa in pri katerih smo uporabili Likertovo lestvico. Ta vprašanja smo razdelili v naslednje sklope:

- doživeto nasilje – 20 vprašanj,
- akterji nasilja – 6 vprašanj,
- učinki nasilja – 6 vprašanj,
- specifična priprava na nasilne situacije – 18 vprašanj,
- reakcija na nasilne situacije – 11 vprašanj,
- vzroki za nasilje - 31 vprašanj,
- odnos do nasilja - 9 vprašanj,
- različna obravnava sodnikov - 3 vprašanja,
- odpravljanje nasilja – 11 vprašanj.

7.3 Metode zbiranja podatkov

Raziskavo smo izvedli v septembru 2006. Sodnike 1.B in 2. lige smo anketirali na seminarju za košarkarske sodnike v Postojni, ki je vsako leto pred začetkom rednega dela sezone SKL. Sodnike FIBA, ULEB, Goodyear in 1.A liste smo anketirali v Mariboru, sodnike 3.SKL pa v Ljubljani.

Podatke smo zbirali s pomočjo posebnega vprašalnika, ki je v prilogi.

7.4 Metode obdelave podatkov

Podatke smo obdelali z osnovnimi postopki deskriptivne statistike in enostopenjsko analizo variance v programu SPSS.

8.0 REZULTATI IN RAZPRAVA

Zaradi boljše preglednosti smo vprašanja razdelili na 10 sklopov, in sicer na demografske podatke, doživeto nasilje, akterje nasilja, učinke nasilja, specifično pripravo na nasilne situacije, reakcije na nasilne situacije, vzroke za nasilje, odnos do nasilja, različno obravnavo sodnikov in odpravljanje nasilja. Anketirane sodnike smo razdelili v dve skupini glede na trajanje njihovega sodniškega staža.

Pri sklopih od 2 do 7 smo uporabili petstopenjsko Likertovo lestvico, kjer posamezne vrednosti pomenijo: 1 - nikoli; 2 - redko; 3 - včasih; 4 - pogosto; 5 – vedno.

Pri sklopih od 7 do 10 smo uporabili petstopenjsko Likertovo lestvico, kjer posamezne vrednosti pomenijo: 1 - sploh se ne strinjam; 2 - se ne strinjam; 3 - deloma se ne strinjam, deloma se strinjam; 4 - se strinjam; 5 - popolnoma se strinjam.

1. Demografske značilnosti sodnikov

Pri tem sklopu vprašanj smo ugotavljali spol sodnikov, njihovo starost, izobrazbo, status šolanja, trenutni status zaposlitve, dolžino sodniškega staža, trenutno umeščenost na sodniško listo, igralski staž, najvišjo starostno kategorijo, v kateri so sodniki igrali, in trenerski naziv. Spol sodnikov smo izločili iz nadaljnje obravnave, saj je sodnic premalo (4), da bi lahko napravili kakšne konkretne zaključke.

TABELA 1: Rezultati analize variance – demografska vprašanja

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
2. starost	sod. staž > 6 let	46	31,74	84,580	,000
	sod. staž ≤ 6 let	50	21,36		
	Skupno	96	26,33		
6. sod. st.	sod. staž > 6 let	54	14,30	137,816	,000
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,33		
	Skupno	109	8,76		
8. igr_staž	sod. staž > 6 let	50	8,34	,595	,442
	sod. staž ≤ 6 let	55	7,76		
	Skupno	105	8,04		

Sodniki z daljšim stažem so v povprečju za deset let starejši od sodnikov s krajšim stažem. Taka razlika pride predvsem zaradi tega, ker primerjamo skupine po dolžini staža, na višjih ligah pa prevladujejo sodniki, ki sodijo po 20 ali več let in zato krepko dvignejo povprečje. Zaslužek na višjih ligah je namreč večji, pa tudi tekme so bolj kvalitetne in sodniki so posledično bolj zadovoljni s svojim statusom.

Anketirane sodnike smo razdelili v dve skupini glede na trajanje njihovega sodniškega staža. Razlike v spremenljivki sodniškega staža se pojavijo zato, ker sodniki višjih lig sodijo od 7 pa vse do 35 let in s tem seveda zajamejo veliko daljše

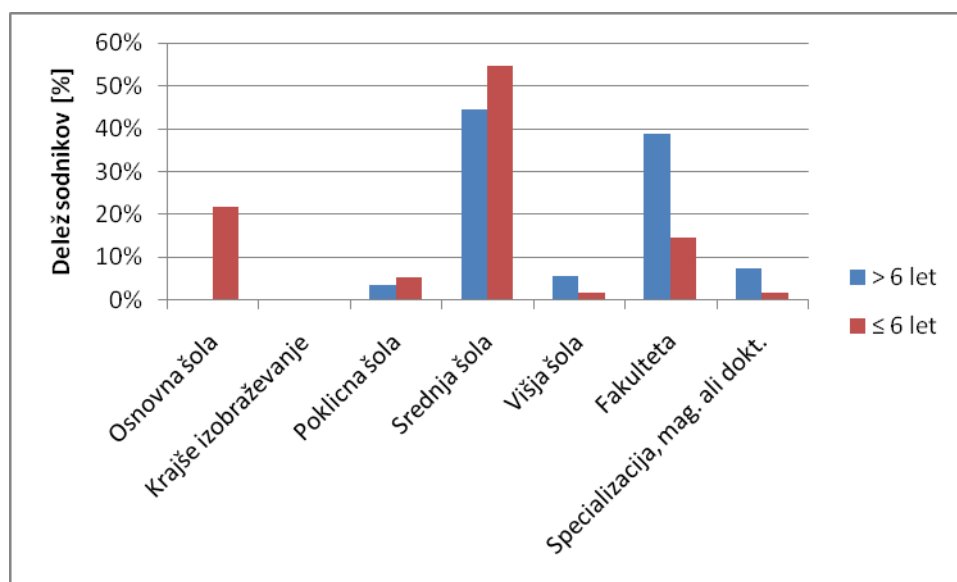
obdobje. V sojenju namreč ostanejo le dobro motivirani sodniki, ki so zadovoljni s svojim statusom, tisti, ki pa niso, pa prenehajo soditi.

Pri igralskem stažu se statistično značilne razlike med skupinama niso pojavile. Na splošno velja, da je za sodnika koristno in zaželeno, če je kdaj igral košarko. Anketiranci so po igralskem stažu večinoma vsi bivši igralci košarke (97,1 % sodnikov), zato med njimi ni prišlo do razlik. Tudi Lončar (2001), ki je sicer analizirala slovenske košarkarske sodnike glede na sodniški rang, pri enakem vprašanju ni ugotovila statistično značilnih razlik med skupinami. Iz tega bi bilo mogoče sklepati, da dolžina igralске kariere ne vpliva na kakovost sojenja. Da bi to trditev lahko še dodatno preverili, smo naredili še analizo po sodniških listah in sodnike razdelili v 3 skupine (tabela 2). Med skupinami ni statistično značilne razlike, je pa vseeno videti razliko med sodniki 1.B liste in višje in med sodniki 2. in 3.A liste (AS = 8,83; AS = 7,48).

TABELA 2: Rezultati analize variance za igralski staž po sodniških listah

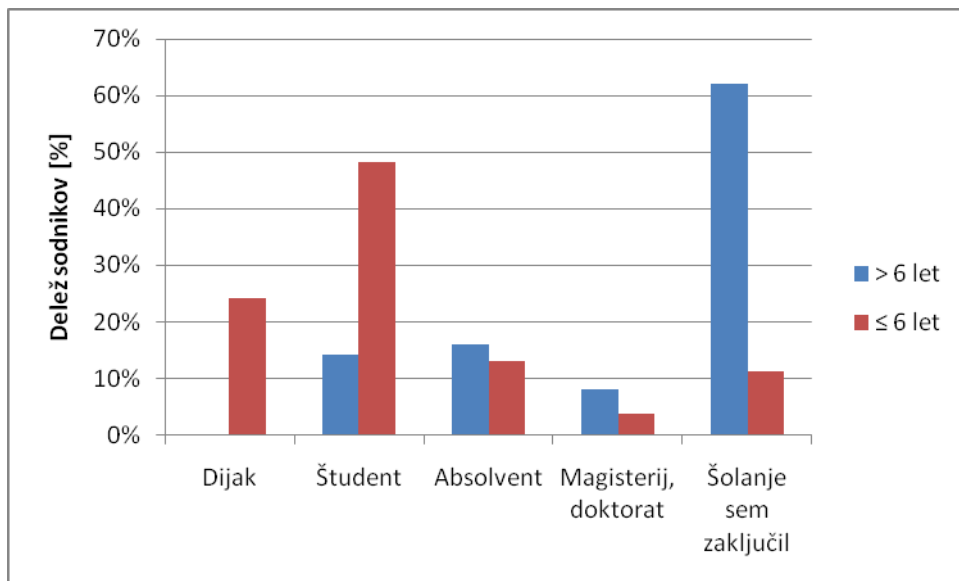
Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
8. igralski staž	sodniki 1.B liste in višje	36	8,83	1,275	,284
	sodniki 2. in 3.A liste	40	7,48		
	sodniki 3.B liste	32	7,88		
	Skupno	108	8,05		

GRAF 1: Dosežena stopnja izobrazbe

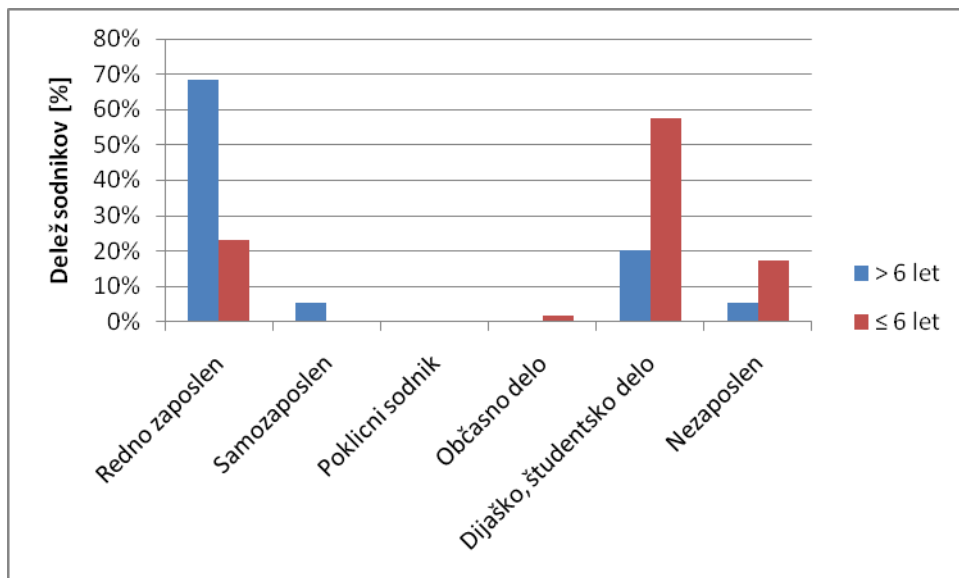
Sodniki z daljšim stažem so bolj izobraženi od sodnikov s krajšim stažem. Sodniki s krajšim stažem so v povprečju stari manj kot 22 let in jih zato veliko še ni doseglo visokošolske izobrazbe.

GRAF 2: Status šolanja

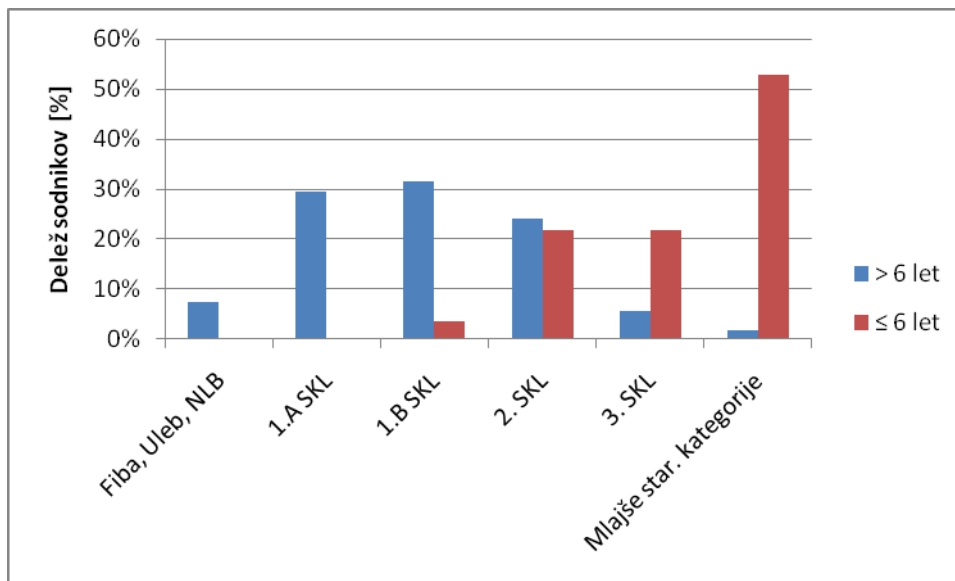
Pri statusu šolanja so med sodniki vidne razlike, saj je večina sodnikov s krajšim stažem tudi mlajša in s šolanjem v veliki meri še niso zaključili za razliko od sodnikov z daljšim stažem. Skoraj polovica sodnikov s krajšim stažem je še študentov, več kot 60% sodnikov z daljšim stažem pa je šolanje zaključilo.

GRAF 3: Status zaposlitve

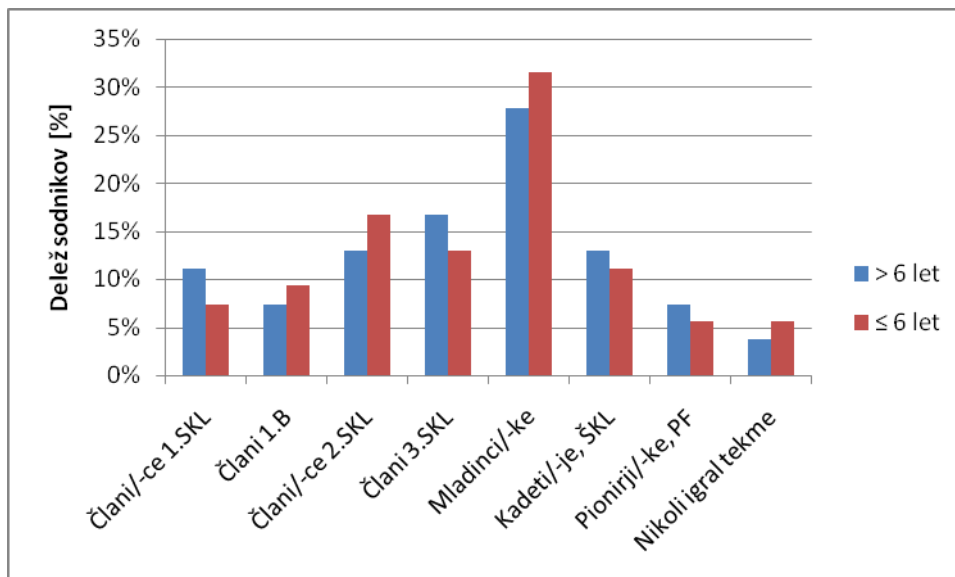
Sodniki z daljšim stažem so v večji meri že redno zaposleni, medtem ko večina sodnikov s krajšim stažem dela preko študentskega ali dijaškega priložnostnega dela. Do tega pride zaradi razlike v letih med eno in drugo skupino.

GRAF 4: Sodniška lista

Sodniki z daljšim stažem sodijo predvsem višje lige, saj je namreč sodniško napredovanje na višjo listo pogojeno z dolžino sodniškega staža. En razlog za to so sodniške izkušnje, ki jih prinese večletno sojenje. Drugi razlog za to pa je pravilo, da sodnik glede na sodniški pravilnik iz leta 1998 načeloma ne more napredovati prej kot v dveh letih, ki jih preživi na določeni ligi. Izjema so ponavadi le sodniki, ki se jih smatra za talentirane in ki praviloma hitreje napredujejo predvsem na nižjih ligah.

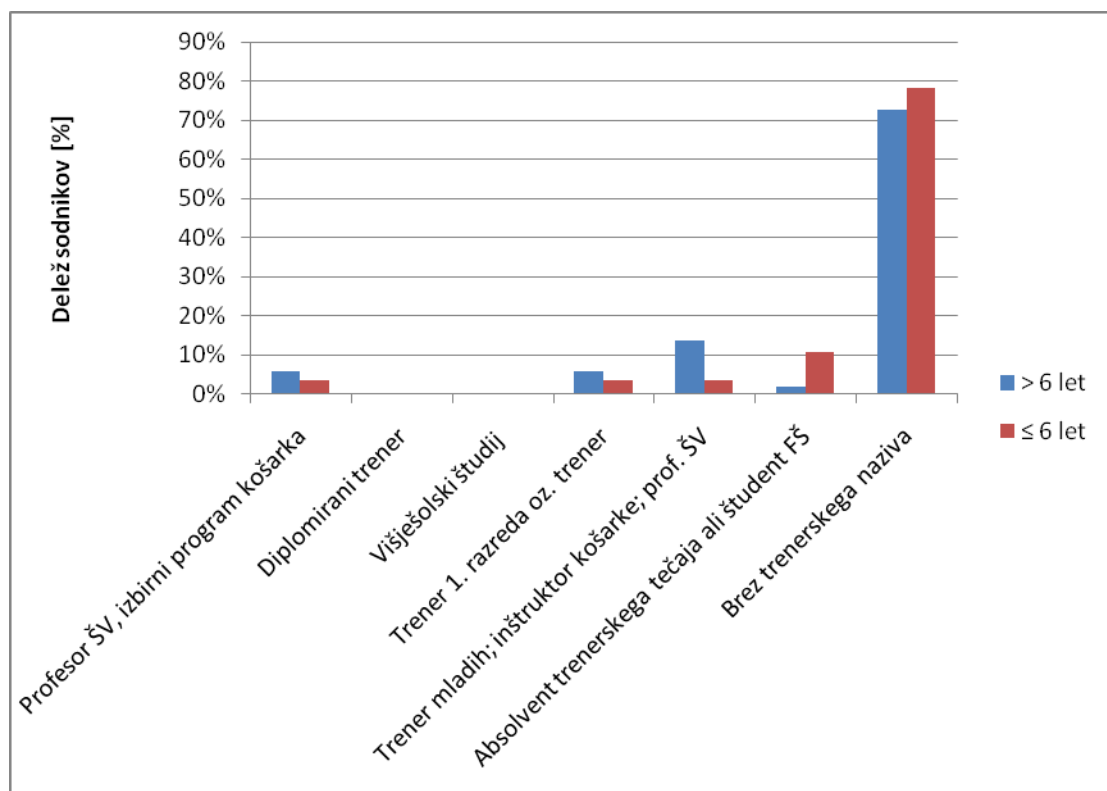
GRAF 5: Starostna kategorija

Pri starostnih kategorijah, v katerih so sodniki igrali, se večje razlike med skupinami glede na dolžino staža niso pojavile. Prav tako ni bilo nobenih razlik pri primerjavi sodnikov glede na sodniško listo. Lončar (2001) je v svoji raziskavi ugotovila statistično značilno razliko med skupinami po sodniških listah. Sodniki na višjih sodniških listah so igrali v višjih kakovostnih in starostnih kategorijah. Sodnik se mora

že relativno zgodaj odločiti, ali se bo posvetil sojenju ali pa bo še naprej igral. Sodnikov, ki bi bili hkrati igralci in sodniki, je malo, pa še ti so prej ali slej soočeni s to odločitvijo, kako nadaljevati športno pot. Možno pa je, da je bilo v preteklosti za sodnika bolj pomembno, da je igral na čim višjem možnem nivoju tekmovanja, danes pa se da to lažje nadomestiti s trdim delom in večjim vlaganjem v sojenje. Do razlike med našo raziskavo in raziskavo Lončarjeve (2001) je prišlo zaradi delne menjave generacije, ker se je v vmesnem času zamenjalo že kar veliko sodnikov. Potrebno pa je tudi upoštevati, da so v našo raziskavo zajeti sodniki vseh sodniških list, v raziskavi Lončarjeve pa le sodniki višjih list.

GRAF 6: Trenerski naziv

Pri trenerskem nazivu ni vidnih razlik med skupinama. Pri obeh skupinah so posamezniki, ki imajo trenerski naziv. Tako kot je aktivno igranje v klubu težko združljivo s sojenjem košarke, je tudi trenersko delo težko združljivo s sojenjem. To velja predvsem zaradi tega, ker so tekme več ali manj ob istem času, pa tudi Slovenija je premajhna, da ne bi prišlo do konflikta interesov. Pogosto se dogaja, da sodnik, ki še aktivno igra za nek klub, sodi tekmo mlajših starostnih kategorij istemu klubu. Temu se je zaradi pomanjkanja sodnikov in v izogib prevelikim potnim stroškom težko izogniti. Sodniki se v takih primerih sicer trudijo soditi nepristransko in jim to lahko tudi več ali manj uspe, vendar ni rečeno, da bodo akterji druge ekipe sojenje zaznali kot nepristransko, če vedo za povezavo med klubom in sodnikom. Pa tudi akterji domače ekipe imajo vedno neka pričakovanja, da bo sodnik v marsikaterem spornem primeru dosodil za njih. Če temu ni tako, to lahko vidijo, kot da sodnik namenoma sodi proti njim. Zato lahko pride celo do tega, da potem nihče ni zadovoljen s samim sojenjem. V vsakem primeru je vse to etično sporno in zato neprimerno, vendar je zaradi zgoraj opisanih razlogov v Sloveniji to realno stanje.

Lončar 2001) je sicer ugotovila statistično značilno razliko med skupinami po sodniških listah. Pri sodnikih na višjih sodniških listah je bilo več posameznikov s trenerskim nazivom kot na nižjih listah. Sama je to razliko pripisala ostanku časov, ko so se sodniki kasneje začeli posvečati sodniški karieri in so prej delovali kot trenerji.

2. Doživeto nasilje

Vprašanja v tem sklopu smo razdelili glede na vrsto nasilja (verbalno, grožnje, lažje in težje fizično nasilje) in akterje nasilja (igralci ali namestniki, trenerji, gledalci in funkcionarji). Sodniki so na vprašanja odgovarjali po Likertovi lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni »se sploh ne strinjam« in 5 pomeni »se popolnoma strinjam«. Naša hipoteza je bila, da so sodniki z daljšim sodniškim stažem doživeli več verbalnega nasilja kot sodniki s krajšim stažem.

TABELA 3: Rezultati analize variance – doživeto nasilje

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
11. verbalno nasilje igralec, namestnik	sod. staž > 6 let	54	2,81	6,792	,010
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,42		
	Skupno	109	2,61		
12. verbalno nasilje trener, pomočnik trenerja	sod. staž > 6 let	54	2,85	2,982	,087
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,60		
	Skupno	109	2,72		
13. verbalno nasilje gledalec	sod. staž > 6 let	54	3,24	13,010	,000
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,62		
	Skupno	109	2,93		
14. verbalno nasilje funkcionar	sod. staž > 6 let	54	2,33	49,337	,000
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,45		
	Skupno	109	1,89		
15. grožnje s fizičnim nasiljem igralec, namestnik	sod. staž > 6 let	54	1,94	19,127	,000
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,42		
	Skupno	109	1,68		
16. grožnje s fizičnim nasiljem trener, pomočnik trenerja	sod. staž > 6 let	54	1,81	19,222	,000
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,36		
	Skupno	109	1,59		
17. grožnje s fizičnim nasiljem gledalec	sod. staž > 6 let	54	2,52	22,771	,000
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,67		
	Skupno	109	2,09		
18. grožnje s fizičnim nasiljem funkcionar	sod. staž > 6 let	54	1,72	41,375	,000
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,13		
	Skupno	109	1,42		
19. lažje fizično nasilje igralec, namestnik	sod. staž > 6 let	54	1,89	20,643	,000
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,38		
	Skupno	109	1,63		

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
20. lažje fizično nasilje trener, pomočnik trenerja	sod. staž > 6 let	54	1,52	1,451	,231
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,36		
	Skupno	109	1,44		
21. lažje fizično nasilje gledalec	sod. staž > 6 let	54	1,39	10,291	,002
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,11		
	Skupno	109	1,25		
22. lažje fizično nasilje funkcionar	sod. staž > 6 let	54	1,43	17,392	,000
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,07		
	Skupno	109	1,25		
23. težje fizično nasilje igralec, namestnik	sod. staž > 6 let	54	1,33	2,663	,106
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,16		
	Skupno	109	1,25		
24. težje fizično nasilje trener, pomočnik trenerja	sod. staž > 6 let	54	1,17	3,546	,062
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,05		
	Skupno	109	1,11		
25. težje fizično nasilje gledalec	sod. staž > 6 let	54	1,17	2,295	,133
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,07		
	Skupno	109	1,12		
26. težje fizično nasilje funkcionar	sod. staž > 6 let	54	1,11	3,987	,048
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,02		
	Skupno	109	1,06		
27. kontakt pred ali po tekmi igralec, namestnik	sod. staž > 6 let	54	1,02	3,191	,077
	sod. staž ≤ 6 let	54	1,13		
	Skupno	108	1,07		
28. kontakt pred ali po tekmi trener, pomočnik trenerja	sod. staž > 6 let	54	1,07	,841	,361
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,13		
	Skupno	109	1,10		
29. kontakt pred ali po tekmi gledalec	sod. staž > 6 let	54	1,04	1,633	,204
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,11		
	Skupno	109	1,07		
30. kontakt pred ali po tekmi funkcionar	sod. staž > 6 let	54	1,06	,700	,405
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,02		
	Skupno	109	1,04		

Sodniki z daljšim stažem bolj pogosto doživljajo verbalno nasilje s strani igralcev ali namestnikov, gledalcev in funkcionarjev, saj so se pri teh vprašanjih pojavile statistično značilne razlike. To gre pripisati predvsem temu, da imajo sodniki z daljšim stažem očitno več konfliktov s temi akterji. Ker sodijo v veliki meri v višjih ligah in manj v mlajših kategorijah, prihajajo v več konfliktov z igralci. V mlajših kategorijah igralci bolje sprejemajo sodniške odločitve, kot starejši igralci. Sodnik ima pri njih veliko večjo avtoriteto, saj se šele učijo pravil in sodniku bolj zaupajo, da sodi pravilno oz. sodnika na tekmi sploh ne opazijo. To še posebej velja, če imajo ti igralci trenerja, ki ne nasprotuje veliko sodniškim odločitvam. Nekateri starejši igralci pa zaradi svojih izkušenj bolj pogosto pokažejo nestrinjanje s sodniškimi odločitvami. Prav tako nižje kategorije obiskuje manj gledalcev in je zaradi tega manj možnosti, da bi sodniki prišli z njimi v konflikt. Klubski funkcionarji so v višjih oz. članskih kategorijah bolj zainteresirani za uspeh svoje ekipe, saj ima večjo vlogo tam tudi denar. Klubski funkcionarji pa so ponavadi tudi uradni predstavniki svojih moštev in

še le v zadnjih letih se je njihova vloga na tekmi povečala, saj morajo biti prisotni praktično na vsaki tekmi, tako mlajših kot starejših kategorij, medtem ko so morali biti včasih prisotni le na članskih tekmah.

Folkesson idr. (2002) so v svoji raziskavi preučevali, koliko verbalnega nasilja doživljajo nogometni sodniki, in ugotovili, da je 63,6 % sodnikov vsaj enkrat že doživelo verbalno nasilje s strani igralcev, 62,6 % sodnikov s strani trenerjev in 61,7 % s strani gledalcev. Verbalno nasilje so Folkesson idr. opredelil kot vsako verbalno izražanje akterjev proti sodniku, ki ga sodniki zaznajo kot neprijetno (npr. kletvice). V naši raziskavi pa smo zabeležili, da je 92,7 % košarkarskih sodnikov doživelo verbalno nasilje vsaj enkrat s strani igralcev, s strani trenerjev 93,6 %, s strani gledalcev 94,5 % in s strani funkcionarjev 68,9 %. Raziskava v nogometu je pokazala, da je odstotek posameznega verbalnega nasilja s strani akterjev nad 60 %, v košarki pa je ta odstotek večji od 90 %, z izjemo funkcionarjev. Razloge za to lahko iščemo v tem, da nogometno igrišče zavzema veliko večji prostor kot košarkarsko igrišče. Mere nogometnega igrišča so 100-105 m x 64-68 m, mere košarkarskega igrišča pa 28 m x 15 (14) m. Zaradi tega je sodnik pri nogometu veliko bolj oddaljen od večine akterjev tekme in ti nimajo toliko priložnosti, da bi se agresivno obnašali do sodnika. Košarkarski sodnik pa je vedno v bližini dogajanja, saj to od njega zahteva mehanika. Trenerji so pri nogometu v posebej označenih prostorih, ki se ponavadi nahajajo nekaj metrov stran od igrišča, medtem ko so košarkarski trenerji tudi v posebej označenem prostoru, vendar tik ob igrišču, kjer lahko lažje pridejo v stik s sodnikom na tekmi. Gledalci pa so na nogometnih tekmah praviloma na tribunah, kjer jih od igrišča neredko ločujejo še atletska steza in ograje. Pri košarki so gledalci praviloma tudi na tribunah, če se tekma ne igra v kakšni manjši telovadnici, vendar so veliko bližje dogajanju kot pa gledalci na nogometnih tekmah. Drugi razlog pa je sama dinamika nogometa, kjer ima sodnik relativno malo odločitev v primerjavi s košarko in zaradi tega imajo igralci pri košarki veliko več priložnosti za dvom v sodniške odločitve.

Sodniki z daljšim stažem so bolj pogosto doživeli grožnje s fizičnim nasiljem s strani igralca ali namestnika, trenerja ali pomočnika trenerja, gledalca in klubskega funkcionarja. Sodnik z daljšim stažem se med svojo kariero znajde zaradi večjega števila tekem v večjem številu situacij, kjer se akterji tekme vedejo nasilno. Ker praviloma ti sodniki sodijo višje lige, so pritiski s strani akterjev tekme na njih večji. Sodnike s krajšim stažem in posledično manj izkušnjami ponavadi tudi zaščitijo bolj izkušeni sosodniki. To pomeni, da poskušajo bolj izkušeni sodniki pomiriti situacijo in zato manj izkušeni sodniki niso tako zelo izpostavljeni grožnjam in nasilju, kot bi sicer lahko bili. Največ groženj s fizičnim nasiljem so sodniki doživeli s strani gledalcev, saj je tu aritmetična sredina 2,09, če upoštevamo pa samo bolj izkušene sodnike pa kar 2,52. Eden od razlogov je, da so ostali akterji na tekmi lažje kaznovani zaradi svojega nešportnega obnašanja kot pa gledalci. Sodnik seveda lahko nesramnega gledalca pošlje iz dvorane ali celo izprazni dvorano, vendar je to skrajni ukrep. Vmesnih postopkov ni oz. so prepuščeni iznajdljivosti in izkušnjam sodnikov. Tako nekateri sodniki nešportno obnašanje ignorirajo in upajo na čim prejšen konec tekme, nekateri pa poskušajo posredovati preko uradnega predstavnika, da umiri gledalca oz. gledalce. Včasih pa ne glede na to, kaj sodnik stori, gledalčeva jeza povzroči, da sodniku začne groziti in nemalokrat se zgodi, da se mu pri grožnjah pridružijo še ostali gledalci.

V svoji raziskavi so Folkesson idr. (2002) opredelili grožnjo kot verbalno grožnjo s fizičnim nasiljem in ugotovili, da je 24,3% nogometnih sodnikov vsaj enkrat že doživelo grožnje s strani igralcev, 18,7% s strani trenerjev in 19,6% s strani gledalcev. Mi pa smo ugotovili, da je košarkarskih sodnikov, ki so vsaj enkrat doživeli grožnje s strani igralcev, 56,9%, s strani trenerjev 44,1%, s strani gledalcev 70,6% in s strani funkcionarjev 38,5%. Številke so zopet veliko višje pri košarkarskih sodnikih kot pa pri nogometnih. Tudi tu lahko trdimo, da te razlike izhajajo iz samih dimenzij igrišč enega in drugega športa in posledično bližine sodnika, kot tudi števila odločitev sodnika na nogometni in košarkarski tekmi.

Sodniki z daljšim stažem so bolj pogosto doživeli lažje fizično nasilje s strani igralcev ali namestnikov, gledalcev in funkcionarjev. Tudi tukaj velja ugotovitev, da se sodnik z daljšim stažem med svojo kariero znajde zaradi večjega števila tekem v večjem številu situacij, kjer se akterji tekme vedejo nasilno. Tukaj so najvišjo aritmetično sredino med vsemi akterji dosegli igralci z 1,89 pri bolj izkušenih sodnikih. Ker so igralci tisti, ki na svoji lastni koži občutijo neprimeren sodniški kriterij in so ponavadi tudi najbližje sodniku, je to prav gotovo razlog, da sodniki največ tega nasilja doživijo s strani igralcev.

Sodniki z daljšim stažem so bili bolj pogosto deležni težjega fizičnega nasilja s strani klubskega funkcionarja, vendar so tu razlike majhne. Srednja vrednost pri sodnikih z daljšim stažem je 1,11, pri sodnikih s krajšim stažem pa 1,02, statistično značilna razlika pa je 0,048. To gre pripisati predvsem majhnim frekvencam, saj se je nasilje take vrste sodnikom zgodilo redko ali pa se ni. Ker gre za najhujšo obliko nasilja, ki se dogaja sodnikom na tekmah, zaradi tega tudi ni tako pogosto. Da pa se je razlika v težjem fizičnem nasilju s strani funkcionarjev pojavila, pri drugih akterjih pa ne, gre pripisati predvsem temu, da imajo sodniki z manj izkušnjami med svojo kariero tudi manj opravka s funkcionarji kot sodniki z več izkušnjami.

Pri vprašanju glede verbalnega nasilja s strani trenerja ali pomočnika trenerja se ni pojavila statistično značilna razlika med skupinama ($p = 0,087$). Prav tako se razlika ni pojavila pri vprašanju glede lažjega fizičnega nasilja s strani trenerja ali pomočnika trenerja ($p = 0,231$). To gre pripisati temu, da imajo sodniki s krajšim stažem tudi na tekmah mlajših kategorij največ izkušenj prav s trenerji, ki se zaradi različnih vzrokov nasilno obnašajo.

Pri vprašanjih, ki so spraševala po težjem fizičnem nasilju s strani igralca ali namestnika ($p = 0,106$), trenerja ali pomočnika trenerja ($p = 0,062$) in gledalca ($p = 0,133$), ni prišlo do statistične razlike. Fizično nasilje ni zelo pogosta oblika nasilja nad sodniki in tudi sodniki z veliko izkušnjami ga med svojo kariero doživijo zelo redko. Zato razlike v tej vrsti nasilja niso velike oz. statistično značilne. Maksimalne vrednosti pri teh vprašanjih so bile za sodnike obeh skupin 2 (»redko«), razen pri vprašanju o igralcih je bila maksimalna vrednost za sodnike z daljšim stažem 5 (»vedno«), vendar je ta odgovor izstopal le pri enem sodniku. Skupna aritmetična sredina vseh sodnikov pri vprašanju glede težjega fizičnega nasilja s strani igralca ali namestnika je bila 1,25. Pri vprašanju težjega fizičnega nasilja s strani trenerja ali pomočnika trenerja je bila skupna aritmetična sredina še manjša, in sicer 1,11, s strani gledalca pa 1,12.

Tudi pri vprašanjih, ki sprašujejo po osebnem pogovoru, telefonskem klicu, SMS sporočilu ali elektronskem pismu, ki so ga bili sodniki deležni s strani akterjev tekme pred ali po sojenju tekme, se statistične razlike niso pojavile. Take vrste nasilja je še najmanj od vseh naštetih, zato razlik med skupinama tu ni. Razlogi so verjetno v tem, da se pred tekmo akterji v večji meri ne pozanimajo o tem (nekateri pa se vedno pozanimajo), kdo jim na določeni tekmi sodi ali pa smatrajo, da pred tekmo s pogovorom ne bodo nič dosegli, čeprav imajo slabe izkušnje z nekim sodnikom. Po tekmi pa se večinoma vsi akterji nekoliko pomirijo in ne vidijo potrebe po tem, da bi še komunicirali s sodnikom ali pa uporabijo druge načine, kot so pripomba o sojenju v poročilu o tekmi, elektronska pošta za komisarja lige ali za Združenje košarkarskih sodnikov Slovenije (ZKSS). Eden od razlogov je tudi ta, da sodniški podatki (telefon, elektronski naslov ipd.) niso javno znani, čeprav je tudi res, da jih zaradi majhnosti Slovenije zainteresirani hitro lahko izvedo.

H1: Sodniki z daljšim sodniškim stažem so doživeli več verbalnega nasilja s strani akterjev tekme kot sodniki s krajšim stažem.

Sodniki z daljšim sodniškim stažem so doživeli več verbalnega nasilja s strani akterjev tekme kot sodniki s krajšim stažem, vendar ni prišlo do statistično značilne razlike pri verbalnem nasilju s strani trenerjev. To hipotezo moramo zato zavrnilo.

3. Akterji nasilja

Kot potencialne akterje nasilja na tekmah smo predvideli trenerje, pomočnike trenerja in uradne predstavnike, igralce ali namestnike, kapetane ekip, posamezne navijače in organizirane navijaške skupine. Postavili smo hipotezo, da po mnenju sodnikov s krajšim stažem največ nasilja nad njimi izvajajo trenerji.

TABELA 4: Rezultati analize variance – akterji nasilja

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
31. trener	sod. staž > 6 let	54	2,65	,076	,784
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,60		
	Skupno	109	2,62		
32. pomočniki trenerja, uradni predstavniki, spremljevalci	sod. staž > 6 let	54	2,26	,077	,782
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,22		
	Skupno	109	2,24		
33. igralci ali namestniki	sod. staž > 6 let	54	2,69	,079	,780
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,64		
	Skupno	109	2,66		
34. kapetani ekip	sod. staž > 6 let	54	2,19	,123	,727
	sod. staž ≤ 6 let	54	2,24		
	Skupno	108	2,21		
35. posamezni navijači	sod. staž > 6 let	54	3,09	,611	,436
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,95		
	Skupno	109	3,02		
36. organizirane navijaške skupine	sod. staž > 6 let	54	3,04	,597	,442
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,85		
	Skupno	109	2,94		

Pri vprašanih, kako pogosto izvajajo katerokoli od prej naštetih vrst nasilja različni akterji na košarkarski tekmi, se med skupinama z daljšim in krajšim sodniškim stažem niso pojavile statistično značilne razlike. Vsi so mnenja, da nasilje najbolj pogosto izvajajo posamezni navijači (skupna AS = 3,02) in organizirane navijaške skupine (skupna AS = 2,94), najmanj pogosto pa kapetani ekip (skupna AS = 2,19) in pomočniki trenerja, uradni predstavniki in spremljevalci moštva (skupna AS = 2,24). Sodniki s krajšim stažem nimajo veliko opravka s posameznimi navijači, še manj pa z organiziranimi navijaškimi skupinami. Samo vprašanje pa se nanaša na košarkarske tekme nasploh in ne samo na tekme, ki jih sodniki sodijo. Vsi sodniki namreč hodijo tudi na druge tekme predvsem višjih lig, spremljajo pa tudi tekme po televiziji. Tako si lahko ustvarijo predstavo, kako zgleda navijaško nasilje in kako pogosto se izvaja.

H2: Po mnenju sodnikov s krajšim stažem največ nasilja izvajajo trenerji.

Drugo hipotezo, da po mnenju sodnikov s krajšim stažem največ nasilja izvajajo trenerji, moram zavrniti.

4. Rezultati analize variance v sklopu spremenljivk »učinek nasilja«

Pri tem sklopu vprašanj smo spraševali sodnike, kakšen učinek ima nanje nasilje, ki ga doživljajo na tekmah. Naša hipoteza je bila, da je nasilje med tekmo kdaj negativno vplivalo na vse sodnike. Kot negativno smatramo npr. nezavedno sojenje v korist moštva, namensko sojenje v korist moštva, delanje napak in namensko sojenje v škodo moštva, ki izvaja nasilje.

TABELA 5: Rezultati analize variance – učinek nasilja

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
37. nezavedno sodil v korist	sod. staž > 6 let	54	1,39	,011	,918
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,40		
	Skupno	109	1,39		
38. namenoma sodil v korist	sod. staž > 6 let	54	1,11	,283	,596
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,15		
	Skupno	109	1,13		
39. delal napake	sod. staž > 6 let	54	1,80	,016	,899
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,82		
	Skupno	109	1,81		
40. namenoma sodil v škodo	sod. staž > 6 let	54	1,70	4,305	,040
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,40		
	Skupno	109	1,55		
41. nasilje ni vplivalo	sod. staž > 6 let	53	3,06	2,664	,106
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,49		
	Skupno	108	3,28		
42. nasilje me je motiviralo	sod. staž > 6 let	54	3,26	1,075	,302
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,00		
	Skupno	109	3,13		

Le pri vprašanju o namernem pričetku sojenja proti moštvu, ki je izvajalo nasilje, se je med sodniki s krajšim in daljšim sodniškim stažem pojavila statistično značilna razlika ($p = 0,040$). To pomeni, da se pri sodnikih z daljšim stažem bolj pojavlja tendenca k namernem sojenju v škodo ekipe, ki je izvajala nasilje, kot pri sodnikih s krajšim stažem. Sodnik naj bi bil vedno nepristranski in ob nasilju naj bi se posluževal ukrepov, ki so mu na voljo skladno s pravili. Verjetno pa so sodniki z daljšim stažem ugotovili, da tudi tak ukrep prinaša nek učinek. Proti moštvu, ki je izvajalo nasilje, je že kdaj sodilo več kot polovica sodnikov z daljšim stažem (51,9 %), takih pa je bilo med sodniki s krajšim stažem 30,9 %. To tudi kaže, da so sodniki le ljudje in včasih odreagirajo tako, kot ne bi smeli oz. iščejo druge načine, kako določeno situacijo rešiti. Del razlage pa je tudi v tem, da bolj izkušeni sodniki lažje najdejo tiste situacije, kjer lahko dodatno dosodijo kaj proti moštvu na način, da to ni zelo opazno, hkrati pa akterji zaradi sodnikove večje avtoritete take odločitve lažje sprejmejo. S tem mislimo na razne situacije, ki so mogoče dvomljive ali pa bi se jih lahko izpustilo.

Da bi lahko preverili te trditve, smo naredili analizo še po sodniških listah in sodnike razdelili v 3 skupine glede na sodniške liste (tabela 6). Ugotovili smo, da statističnih razlik po teh treh skupinah ni ($p = 0,079$), je pa vseeno razvidno, da se tega ukrepa v večji meri poslužujejo sodniki 2. in 3.A liste (AS = 1,72) kot pa sodniki 1.B liste in višje (AS = 1,55).

TABELA 6: Rezultati analize variance po sodniških listah

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
40. namenoma sodil v škodo	sodniki 1.B liste in višje	40	1,55	2,590	,079
	sodniki 2. in 3.A liste	43	1,72		
	sodniki 3.B liste	34	1,32		
	Skupno	117	1,55		

Pri ostalih vprašanjih med skupinama ni prišlo do statistično značilnih razlik. V povprečju zelo malo sodnikov odgovarja, da so kdaj nezavedno sodili v korist moštva, ki je izvajalo nasilje. Takih sodnikov je le 35,8 %. Je pa tudi res, da je težko odgovoriti na tako vprašanje, saj se nečesa, kar počnemo nezavedno, ponavadi tudi kasneje težko zavemo. Nekdo se bo tega hitro zavedel in poskušal spremeniti že med tekmo, nekdo drug pa se tega ne bo zavedel ali pa si ne bo hotel priznati, da se mu je to zgodilo. Sodnikov, ki so kdaj namenoma začeli soditi v korist moštva, ki izvaja nasilje, je zelo malo (12,8 %). Vprašanje je, koliko lahko temu rezultatu verjamemo, če vemo, da je sodnikov, ki so kdaj že sodili proti moštvu, ki je izvajalo nasilje, kar 51,9%. Potemtakem bi veljalo, da je za akterje bolje, da ne izvajajo nasilja nad sodniki, saj bo štirikrat več možnosti, da bodo sodniki začeli soditi proti njim kot pa za njih. V praksi pa temu ni tako in verjetno gre bolj za željo sodnikov po tem, da se na njih ne da vplivati kot pa za realen rezultat.

Pri vprašanju, če je doživeto nasilje vplivalo na sodnike tako, da so sodniki začeli delati napake, je bila povprečna vrednost pri sodnikih z daljšim in krajšim sodniškim stažem zelo podobna (1,80 in 1,82). To pomeni, da je take vrste negativen učinek še najbolj pogosta posledica nasilja, ki se sodnikom dogaja. Zaradi nasilja lahko namreč sodniku pade zbranost in prične delati napake, ki jih drugače ne bi. Hkrati je tudi zanimivo, da očitno dolžina sodniškega staža nima direktnega vpliva na to, ali se

sodnikom take vrste napake dogajajo ali ne. To pa ni ravno pričakovano, saj bi bilo logično, da na sodnike z daljšim stažem nasilje ne bi vplivalo v taki meri, saj bi morale njihove izkušnje to preprečevati. Je pa tudi res, da so sodniki na najvišji ligi, ki jo trenutno sodijo, ravno tako pod pritiskom, da opravijo svoje delo čim bolje. Poleg tega, da sodniki občutijo odgovornost do same tekme, je od tega namreč odvisno njihovo napredovanje in rangiranje. Ko sodnik sodi nižjo ligo, občuti nekoliko manj pritiska, zaradi česar se tudi počuti bolj samozavestnega in nanj nasilje težje negativno vpliva. Hkrati pa je treba tudi upoštevati, da je vprašanje postavljeno tako, da ne loči med tem, koliko napak se je sodniku zgodilo na začetku kariere in koliko sedaj. Sodnikov, ki so kdaj delali napake zaradi nasilja, je v naši raziskavi 56 %.

Vse to le kaže na to, da nasilje lahko negativno vpliva na sodnika. Naj bo to z nezavednim ali namenskim sojenjem v korist moštva, ki izvaja nasilje, ali predvsem z delanjem napak zaradi nasilja. To kaže na to, da akterji tekme s pritiskom na sodnike zaradi taktičnega vidika ne bodo nujno vplivali na to, da bodo sodniki sodili bolj v njihovo korist.

Zanimivo je tudi, da je veliko sodnikov odgovorilo, da jih je nasilje še motiviralo, da so sodili še bolje. Povprečna vrednost pri temu vprašanju je 3 pri sodnikih s krajšim stažem oz. 3,26 pri sodnikih z daljšim stažem. Verjetno želijo na tekmi preprečiti nadaljnje nasilje s tem, da se bolj angažirajo na igrišču (se bolje gibljejo, iščejo situacije in vlagajo več energije v svoje sojenje).

Lončar (2001) se je učinka nasilja na sodnike nekoliko dotaknila v svoji diplomski nalogi z vprašanjem, če sodnike zmerjanje in grožnje gledalcev spravijo iz tira (jih zmedejo). Sodniki so odgovarjali na lestvici od 1 do 5. Povprečje pri sodnikih najvišje sodniške liste je bilo 1,41, pri sodnikih 1.B SKL liste je bilo 1,31, pri sodnikih 2.SKL liste je bilo 1,50. Statistične razlike med skupinami pa ni bilo.

H3: Nasilje med tekmo je kdaj negativno vplivalo na vse sodnike.

22,2 % vseh sodnikov je odgovorilo, da nasilje na njih nikoli ni vplivalo, zato moram tretjo hipotezo zavrnilo. Ker je takih sodnikov veliko več med sodniki s krajšim sodniškim stažem, bi lahko tudi sklepali, da ti sodniki še niso doživeli takih situacij ali pa si tega nočejo priznati.

5. Specifična priprava sodnikov na nasilje

Zanimalo nas je, kako se sodniki pripravijo na možne nasilne situacije na tekmah, ki jih sodijo. Tu smo postavili hipotezo, da sodniki z daljšim sodniškim stažem uporabljajo več načinov priprave na možno nasilje na tekmah. Možni načini priprave sodnikov so: poizvedovanje o igralcih in trenerjih, spremljevalcih in funkcionarjih ter gledalcih, sprotno beleženje ali pomnjenje podatkov, vizualizacija in drugi načini priprave, ki niso bili tu naštet.

TABELA 7: Rezultati analize variance – specifična priprava na nasilje

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
43. pozanimam se o igralcih in trenerjih	sod. staž > 6 let	54	3,61	8,001	,006
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,96		
	Skupno	109	3,28		
44. pozanimam se o spremljevalcih in funkcionarjih	sod. staž > 6 let	54	3,22	14,378	,000
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,31		
	Skupno	109	2,76		
45. pozanimam se o gledalcih	sod. staž > 6 let	54	2,69	4,818	,030
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,20		
	Skupno	109	2,44		
46. podatke si sproti zabeležim oz. zapomnim	sod. staž > 6 let	54	3,02	,436	,511
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,85		
	Skupno	109	2,94		
47. vizualizacija	sod. staž > 6 let	54	2,72	,027	,870
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,76		
	Skupno	109	2,74		
48. pripravim se na drug način	sod. staž > 6 let	54	2,74	5,356	,023
	sod. staž ≤ 6 let	53	2,21		
	Skupno	107	2,48		
49. se ne pripravljam	sod. staž > 6 let	54	2,06	,989	,322
	sod. staž ≤ 6 let	54	2,31		
	Skupno	108	2,19		

Sodniki z daljšim stažem se v povprečju bolje pozanimajo o akterjih srečanja. Izkušnje so jih naučile, da se lahko določenim problemom izogneš, če se pozanimaš, kaj te lahko čaka na tekmi. Sodnikom, ki sodijo že dlje časa, je verjetno tudi lažje poklicati sosodnike, saj so v daljši karieri bolje spoznali sodnike in vedo, od koga bodo dobili koristno informacijo. Marsikateremu mlajšemu sodniku je težko poklicati sodnike, ki jih ne poznajo dobro, pa čeprav bi jim bili ti pripravljeni pomagati. Deloma so za tako stanje krivi tudi izkušenejši sodniki, ki se ne posvetijo mlajšim sodnikom v taki meri, kot bi se morali. Vsi so sicer pripravljeni pomagati, vendar jih večina čaka, da bodo mlajši naredili prvi korak in jih povprašali za nasvet ali pomoč.

Sodniki z daljšim stažem očitno uporabljajo tudi druge načine priprave, saj v večji meri odgovarjajo ($p = 0,023$), da se na nasilne akterje pripravijo na drug način ($AS = 2,74$) kot manj izkušeni sodniki ($AS = 2,21$).

Tako sodniki z daljšim stažem kot sodniki s krajšim stažem si podatke sproti zapomnijo oz. zabeležijo in med njimi ni statistično značilne razlike ($p = 0,511$). Povprečje prvih je 3,02, manj izkušenih sodnikov pa 2,85. Večina sodnikov si dobro zapomni, kaj se jim je na kakšni tekmi zgodilo. Razlika pa se verjetno pojavi, ko je treba te podatke uporabiti oz. se iz njih kaj naučiti. Pri tem pa so večletne izkušnje gotovo prednost, saj se lahko sodnik že doma pripravi, kako bo postopal v določenih situacijah oz. kako jih bo preprečil.

Vizualizacija je lahko sodnikom v veliko pomoč pri pripravi na nasilje. Za razliko od igralcev sodnik nima na voljo vsakodnevnih treningov za izboljšanje svojih

sposobnosti. Kot trening lahko sicer uporabi trener tekme ali sojenje na treningih namesto trenerja, vendar se tega sodniki ne poslužujejo v veliki meri. Razlog za to tiči tako v tem, da marsikateri trener ni naklonjen takemu treningu, kot tudi v tem, da se sodnikom to ne zdi potrebno. Ker tako sojenje ponavadi ni plačano, je tako vadba sojenja "edina" korist, ki jo ima lahko sodnik in v njegovih očeh je to pogosto premalo. Res pa je tudi, da ima zaradi pomanjkanja sodnikov veliko sodnikov ogromno število tekem in da lahko pride do prenasičenosti s sojenjem. Tako sojenje na treningih ne bi imelo takih učinkov, kot pa če bi tekem primanjkovalo. Vizualizacija pa je lahko v veliko pomoč, saj si lahko zamislimo neko situacijo na tekmi in kako bi jo rešili. Zamisliti si je tudi možno situacijo, ki se nam je na tekmi že zgodila, pa je nismo zadovoljivo rešili, in si predstavljamo, kako bi morali postopati. O vizualizaciji med sodniki v Sloveniji ni veliko govora ne na sodniških taborih ne na seminarjih, zato je zanimivo, da med sodniki z daljšim sodniškim stažem in krajšim sodniškim stažem ni statistično značilnih razlik ($p = 0,870$). Obe skupini jo očitno uporabljata, vprašanje pa je v kakšni meri. Pri bolj natančni analizi še po sodniških listah (tabela 8) pa je razvidno, da pri uporabi vizualizacije obstaja razlika med sodniki 3.B liste ($AS = 2,24$) in ostalimi sodniki ($AS = 2,83$; $AS = 3,02$).

TABELA 8: Rezultati analize variance po sodniških listah

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
47. vizualizacija	sodniki 1.B liste in višje	40	2,83	3,901	,023
	sodniki 2. in 3.A liste	43	3,02		
	sodniki 3.B liste	34	2,24		
	Skupno	117	2,73		

Pri obeh skupinah je zelo malo sodnikov, ki se nikoli ne pripravijo na nasilne situacije. Očitno se vsi zavedajo pomena priprave na morebitne nasilne situacije. V raziskavi Folkesson idr. (2002) je bilo ugotovljeno, da se 56,1% sodnikov pred tekmo psihološko pripravlja, 28% se jih včasih, 3,7% se jih redko in 10,3% sodnikov se nikoli ne pripravlja. Prav tako ni bila ugotovljena pri psihološki pripravi na tekmo statistična razlika glede na starost sodnikov.

H4: Sodniki z daljšim sodniškim stažem uporabljajo več načinov priprave na možno nasilje na tekmah.

Statistično značilne razlike med obema skupinama sodnikov so se pojavile pri štirih načinih priprave od šestih. Vedno so te štiri načine v večji meri uporabljali sodniki z daljšim sodniškim stažem, zato lahko četrto hipotezo sprejmemo.

6. Reakcije sodnikov na nasilne situacije

Zanimalo nas je, katere ukrepe so uporabili sodniki na tekmah oz. kako so reagirali v primeru nasilnega obnašanja določenih akterjev tekme. Hipoteza, ki smo jo postavili, je bila, da so sodniki z daljšim sodniškim stažem bolj pogosto dosodili tehnično napako igralcem ali trenerjem zaradi nasilja, ki so ga doživeli na tekmi.

TABELA 9: Rezultati analize variance – reakcija na nasilne situacije

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
50. dosodil TN ali izključujočo napako igralcu	sod. staž > 6 let	54	3,83	17,873	,000
	sod. staž ≤ 6 let	54	2,89		
	Skupno	108	3,36		
51. odgovoril igralcu v podobnem tonu	sod. staž > 6 let	54	2,43	19,771	,000
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,64		
	Skupno	109	2,03		
52. igralca sem v samoobrambi odrinil ali udaril	sod. staž > 6 let	54	1,43	3,235	,075
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,20		
	Skupno	109	1,31		
53. izjavo ali dejanje igralca sem spregledal	sod. staž > 6 let	54	2,13	3,061	,083
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,44		
	Skupno	109	2,28		
54. sem začel namenoma soditi v igralčevo škodo	sod. staž > 6 let	53	1,75	4,195	,043
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,45		
	Skupno	108	1,60		
55. trenerju sem dosodil TN ali izključujočo napako	sod. staž > 6 let	54	3,15	7,231	,008
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,55		
	Skupno	109	2,84		
56. trenerju sem odgovoril v podobnem tonu	sod. staž > 6 let	53	2,08	4,952	,028
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,69		
	Skupno	108	1,88		
57. trenerja sem v samoobrambi odrinil ali udaril	sod. staž > 6 let	54	1,26	2,073	,153
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,11		
	Skupno	109	1,18		
58. izjavo ali dejanje trenerja sem spregledal/preslišal	sod. staž > 6 let	54	2,15	,048	,827
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,11		
	Skupno	109	2,13		
59. začel namenoma soditi v njegovo škodo	sod. staž > 6 let	54	1,67	3,532	,063
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,38		
	Skupno	109	1,52		
60. gledalca ali navijača sem odstranil z dvorane	sod. staž > 6 let	54	2,69	20,366	,000
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,76		
	Skupno	109	2,22		
61. odredil sem praznjenje dvorane	sod. staž > 6 let	54	1,37	1,434	,234
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,24		
	Skupno	109	1,30		
62. odgovoril gledalcu v podobnem tonu	sod. staž > 6 let	53	1,40	,175	,677
	sod. staž ≤ 6 let	53	1,34		
	Skupno	106	1,37		
63. gledalca sem v samoobrambi odrinil ali udaril	sod. staž > 6 let	54	1,13	,058	,810
	sod. staž ≤ 6 let	54	1,15		
	Skupno	108	1,14		
64. izjavo ali dejanje gledalca sem spregledal/preslišal	sod. staž > 6 let	54	2,74	,237	,628
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,87		
	Skupno	109	2,81		

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
65. začel namenoma soditi v škodo ekipe gledalca, ki je izvajal nasilje	sod. staž > 6 let	54	1,19	1,247	,267
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,31		
	Skupno	109	1,25		
66. tekmo za nekaj minut prekinil	sod. staž > 6 let	54	1,63	1,021	,315
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,47		
	Skupno	109	1,55		
67. tekmo dokončno prekinil	sod. staž > 6 let	54	1,41	2,424	,122
	sod. staž ≤ 6 let	55	1,18		
	Skupno	109	1,29		

Sodniki z več izkušnjami so bolj pogosto kaznovali nešportno obnašanje igralca s tehnično ali izključujočo napako, mlajši sodniki pa mnogo manj posegajo po takem ukrepu. Statistično značilna razlika pri tem vprašanju je 0,000. Eden od razlogov je, da se mogoče čutijo krive zaradi napak, ki so jih storili na tekmi, in mislijo, da nimajo pravice kaznovati igralca zaradi teh svojih napak. Manj izkušene sodnike se lahko tudi lažje zavede v mišljenje, da njihove odločitve niso pravilne. Drugi razlog pa leži v tem, da se preprosto bojijo prisoditi tehnično napako. Bojijo se, da bi ta tehnična napaka situacijo samo še stopnjevala, kar bi jih postavilo v bolj zapletene situacije, v katerih se ne bi več znašli.

Sodniki s stažem, daljšim od 6 let, bolj pogosto igralcem, ki jih žalijo, odgovorijo v podobnem tonu ($p = 0,000$). Sodniki naj ne bi počeli tega, saj imajo na razpolago drugačna sredstva. Skupaj z večjimi izkušnjami in samozavestjo pa očitno pridejo tudi situacije, kjer je sodnik mnenja, da bo več opravil, če bo igralcu odgovoril v podobnem tonu. Tako mu ne bo potrebno poseči po formalni kazni, igralec pa se bo nehal nasilno obnašati. Do tega lahko pride tudi zaradi frustracije, ki ji je lahko podvržen sodnik v situaciji, ko je več igralcev žaljivih. Takih dejanj se sodniki s krajšim stažem skorajda ne poslužujejo, verjetno tudi zaradi strahu, kaj bi taka njihova reakcija povzročila ali pa ne upajo priznati, da to počnejo.

Sodnike smo spraševali, če so igralcu, ki se je do njih nasilno vedel, začeli namenoma soditi v njegovo škodo. Pri tem 54. vprašanju se kaže podoben odgovor kot pri vprašanju št. 40, in sicer, da se sodniki z daljšim stažem bolj pogosto odločijo za to, da začnejo soditi v škodo igralca, ki izvaja nasilje ($p = 0,043$). Ne gre sicer prezreti, da je sodnikov, ki tega nikoli niso storili, pri obeh skupinah več kot 50 %, hkrati pa ne smemo prezreti, da se to vendarle dogaja. Po drugi strani pa gre pri tem odgovoru verjetno predvsem za specifično situacijo, kjer se igralec nešportno obnaša oz. je nasilen. Sodnik mu noče dati tehnične napake, vendar mu vseeno hoče pokazati, da tega ne sme več početi. Zato mu dosodi eno ali dve osebni napaki, ki spadajo v okvir proste sodniške presoje, vendar jih drugače ne bi dosodil. Tak igralec mora potem na klop in ko se vrne, bo verjetno bolj pazil na to, kako se obnaša. Splošno sprejeto dejstvo med sodniki je, da je to del sodniške taktike. Ker si sodnik ne more ravno izmisliti osebne napake, saj bi z izmišljeno osebno napako tudi sebi nakopal dodatne težave, tu pridejo v poštev predvsem izkušnje sodnikov, ki so na strani starejših sodnikov.

Sodniki z daljšim stažem bolj pogosto dosodijo tehnično ali izključujočo napako trenerjem ($p = 0,008$). Je pa zanimiva primerjava srednjih vrednost pri vprašanju

glede dosojanja tehničnih napak igralcem in pri tem vprašanju, saj je razvidno, da se sodniki bolj pogosto odločijo za tehnično ali izključujočo napako pri igralcih (skupna AS = 3,36) kot pa pri trenerjih (skupna AS = 2,84). Razloge gre verjetno iskati v tem, da se za trenerja smatra, da je del njegove naloge tudi pritisk na sodnika in da ima trener večjo avtoriteto, kot jo imajo igralci.

Sodniki z daljšim stažem bolj pogosto odgovorijo trenerju, ki jih je žalil, v podobnem tonu (AS = 2,08) kot pa sodniki s krajšim stažem (AS = 1,69). Trenerji včasih nekoliko preizkušajo sodnike, kako daleč lahko gredo s svojim obnašanjem, ne da bi jim za to sodniki dosodili formalno kazen. Odgovor v podobnem tonu je lahko posledica frustracije sodnika ali pa zavestna odločitev, da se bo spustil na nivo trenerja in s tem povzročil, da bo trener prenehal z žaljivim ali nasilnim vedenjem. Tako kot sodnikom ni všeč, da se do njih vedejo trenerji na nespoštljiv način, tako tudi trenerjem ni do tega, da se sodniki tako obnašajo do njih, zato največkrat prenehajo. Seveda pa mora sodnik vedeti, kateremu trenerju lahko odgovori na tak način, saj lahko nekega drugega trenerja to le podžge, da se začne obnašati še bolj žaljivo oz. nasilno. To pa je eden od razlogov, zakaj se manj izkušeni sodniki manj poslužujejo takih dejanj. Nekateri trenerji postanejo žaljivi do sodnika tako, da ga lahko sliši le on. Če mu sodnik odgovori nazaj v podobnem tonu, lahko s tem povzroči bolj burno reakcijo pri trenerju, ki jo potem lahko bolj upravičeno kaznuje.

Odstranitev gledalca ali navijača iz dvorane je že kar resen ukrep, ki pa se ga sodniki z manj izkušnjami veliko manj poslužujejo ($p = 0,000$). Deloma gre razlog pripisati strahu pred posledicami, če bodo odstranili gledalca. Ne vedo, kaj storiti, če gledalec ne bo hotel zapustiti dvorane, ali kaj napisati v poročilo o tekmi o takem incidentu. Sodniki z več izkušnjami pa nimajo takih pomislekov, pa tudi ne bodo dopustili, da jim bo žaljiv ali nasilen gledalec rušil avtoriteto. Problem pri manj izkušenih sodnikih je tudi ta, da pogosto ne vedo, na koga se obrniti, ko je treba prazniti dvorano oz. da se organizatorji tekme pogosto s tem ne strinjajo, ker gre pogosto za domače navijače.

Kar se tiče vprašanj od št. 61 do št. 67, je treba povedati, da gre več ali manj za resne in skrajne ukrepe, ki jih sodnikom med svojo kariero ni treba pogosto uporabiti, zato razlike v odgovorih med eno in drugo skupino niso statistično značilne.

H5: Sodniki z daljšim sodniškim stažem so bolj pogosto dosodili tehnično napako igralcem in trenerjem zaradi nasilja, ki so ga doživeli na tekmi.

Hipotezo lahko potrdimo, saj se sodniki z daljšim stažem večkrat odločijo za tehnično napako igralcem in trenerjem.

7. Vzroki za nasilje nad sodniki

Pri tem, 7. sklopu vprašanj, smo vprašanja razdelili glede na različne akterje nasilja na tekmah, in sicer na trenerje, igralce in gledalce. Zanimalo nas je, kaj so po mnenju sodnikov glavni razlogi za nasilje, ki ga različni akterji izvajajo na tekmi.

TABELA 10: Rezultati analize variance – vzroki za nasilje (trenerji)

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
68. slabo sojenje ali napačne odločitve sodnika	sod. staž > 6 let	54	2,81	,535	,466
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,95		
	Skupno	109	2,88		
69. izvajanje pritiska, da bi sodil v korist njihove ekipe	sod. staž > 6 let	54	3,57	,027	,870
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,55		
	Skupno	109	3,56		
70. trenerjev vzkipljiv značaj	sod. staž > 6 let	53	3,43	,196	,659
	sod. staž ≤ 6 let	54	3,50		
	Skupno	107	3,47		
71. odgovor na izv. pritiska s strani nasprotnega trenerja	sod. staž > 6 let	54	2,74	,228	,634
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,82		
	Skupno	109	2,78		
72. občutek nemoči ob dvomljivih sodnikovih odločitvah	sod. staž > 6 let	54	2,85	,848	,359
	sod. staž ≤ 6 let	54	3,02		
	Skupno	108	2,94		
73. kompenzacija	sod. staž > 6 let	54	3,20	2,492	,117
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,49		
	Skupno	109	3,35		
74. poskus spreobrnitve rezultata oziroma poteka tekme	sod. staž > 6 let	54	3,59	,672	,414
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,45		
	Skupno	109	3,52		
75. trenerjev občutek nemoči ob slabi igri njegovih igralcev	sod. staž > 6 let	54	3,11	,904	,344
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,27		
	Skupno	109	3,19		
76. napačna odločitev sodnika v ključnih trenutkih tekme	sod. staž > 6 let	54	3,39	,966	,328
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,20		
	Skupno	109	3,29		
77. sodnikov neresen pristop do sojenja	sod. staž > 6 let	54	3,13	1,443	,232
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,85		
	Skupno	109	2,99		
78. miselnost, da je nasilje nad sodniki del igre	sod. staž > 6 let	54	2,30	,213	,646
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,38		
	Skupno	109	2,34		

Pri vprašanjih, ki se tičejo trenerjev, se statistično značilne razlike med sodniki niso pojavile.

TABELA 11: Rezultati analize variance – vzroki za nasilje (igralci)

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
79. slabo sojenje ali napačne odločitve sodnika	sod. staž > 6 let	54	2,98	,512	,476
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,85		
	Skupno	109	2,92		
80. izvajanje pritiska na sodnika	sod. staž > 6 let	54	3,31	,344	,558
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,22		
	Skupno	109	3,27		

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
81. igralčev vzkipljiv značaj	sod. staž > 6 let	53	3,23	,598	,441
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,09		
	Skupno	108	3,16		
82. odgovor na izvajanja pritiska s strani nasprotnih igralcev	sod. staž > 6 let	54	3,06	2,250	,137
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,82		
	Skupno	109	2,94		
83. občutek nemoči ob dvomljivih sodnikovih odločitvah	sod. staž > 6 let	53	2,85	,001	,969
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,85		
	Skupno	108	2,85		
84. kompenzacija	sod. staž > 6 let	53	3,06	,429	,514
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,16		
	Skupno	108	3,11		
85. napačna odločitev sodnika v ključnih trenutkih tekme	sod. staž > 6 let	53	3,43	3,312	,072
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,07		
	Skupno	108	3,25		
86. sodnikov neresen pristop do sojenja	sod. staž > 6 let	53	3,06	2,828	,096
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,71		
	Skupno	108	2,88		
87. miselnost, da je nasilje nad sodniki del igre	sod. staž > 6 let	53	2,42	,072	,789
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,36		
	Skupno	108	2,39		

Pri vprašanjih, ki se tičejo igralcev, se statistično značilne razlike med sodniki niso pojavile.

TABELA 12: Rezultati analize variance – vzroki za nasilje (gledalci)

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
88. slabo sojenje ali napačne odločitve sodnika	sod. staž > 6 let	54	2,85	,938	,335
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,05		
	Skupno	109	2,95		
89. izvajanje pritiska na sodnika	sod. staž > 6 let	54	3,74	,087	,769
	sod. staž ≤ 6 let	54	3,69		
	Skupno	108	3,71		
90. odgovor na izvajanja pritiska s strani nasp. ig., tr. ali na.	sod. staž > 6 let	54	3,04	1,160	,284
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,24		
	Skupno	109	3,14		
91. nasprotovanje ob dvomljivih sodnikovih odločitvah	sod. staž > 6 let	54	3,67	,001	,976
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,67		
	Skupno	109	3,67		
92. poskus spreobrnitve rezultata oziroma poteka tekme	sod. staž > 6 let	54	3,28	1,176	,281
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,49		
	Skupno	109	3,39		
93. občutek nemoči ob slabi igri igralcev njihove ekipe	sod. staž > 6 let	54	3,22	,387	,535
	sod. staž ≤ 6 let	54	3,33		
	Skupno	108	3,28		

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
94. napačna odločitev sodnika v ključnih trenutkih tekme	sod. staž > 6 let	54	3,69	,110	,740
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,62		
	Skupno	109	3,65		
95. želja po ustrahovanju sodnika	sod. staž > 6 let	54	3,52	,553	,459
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,38		
	Skupno	109	3,45		
96. sodnikov neresen pristop do sojenja	sod. staž > 6 let	54	2,89	,024	,878
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,85		
	Skupno	109	2,87		
97. miselnost, da je nasilje nad sodniki del igre	sod. staž > 6 let	54	3,11	,514	,475
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,96		
	Skupno	109	3,04		
98. gledalci sproščajo svojo napetost in si dajejo duška	sod. staž > 6 let	54	4,00	8,805	,004
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,40		
	Skupno	109	3,70		

Samo pri zadnjem vprašanju, da gledalci na tekmah sproščajo svojo napetost in si dajejo duška, je prišlo do statistično značilne razlike med skupinama sodnikov ($p = 0,004$). Povprečje pri sodnikih z daljšim stažem je 4, pri sodnikih s krajšim stažem pa 3,4. Sodniki z daljšim stažem so v večji meri mnenja, da je razlog za nasilje s strani gledalcev posledica tega, da si gledalci na tekmah dajejo duška. Glede na to, da so odgovori obeh skupin sodnikov na vsa ostala vprašanja pri tem 7. sklopu podobni, je ta odgovor zanimiv. Očitno so jih do tega zaključka pripeljale njihove življenjske izkušnje in več opravka z gledalci, saj je nek splošen trend, da na višjih ligah pride več gledalcev, ki so tudi bolj organizirani. Eden od razlogov za razliko je verjetno tudi višja izobrazba oz. splošna razgledanost sodnikov z daljšim stažem.

Da bi to preverili, smo sodnike analizirali še po sodniški listi (tabela 13), ki jo sodijo, in ugotovili, da so med sodniki statistično značilne razlike ($p = 0,008$). Rezultat sodnikov, ki so na 1.B listi ali višje, je 4,03, rezultat sodnikov, ki so na 2. in 3.A listi, je 3,63 in rezultat sodnikov, ki so na 3.B listi, je 3,24. Rezultati le še bolj potrjujejo tezo, da je razlog za statistične razlike pri tem vprašanju v izkušnjah sodnikov.

TABELA 13: Rezultati analize variance po sodniški listi

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
98. gledalci sproščajo svojo napetost in si dajejo duška	sodniki 1.B liste in višje	40	4,03	4,996	,008
	sodniki 2. in 3.A liste	43	3,63		
	sodniki 3.B liste	34	3,24		
	Skupno	117	3,65		

H6: Sodniki so mnenja, da se največ nasilja nad sodniki s strani trenerjev izvaja zaradi izvajanja pritiska.

Hipotezo lahko potrdimo, saj je povprečna AS vseh sodnikov pri vprašanju največja, in sicer 3,56.

8. Odnos sodnikov do nasilja

Pri tem vprašanju nas je zanimalo, kakšen odnos do nasilja imajo sodniki. Postavili smo hipotezo, da sodnike s krajšim sodniškim stažem nasilje nad njimi bolj moti kot sodnike z daljšim stažem.

TABELA 14: Rezultati analize variance – odnos do nasilja

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
99. nasilje sprejemam kot del sojenja	sod. staž > 6 let	54	3,11	6,098	,015
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,55		
	Skupno	109	2,83		
100. sodniki morajo vzeti v zakup nasilje	sod. staž > 6 let	54	3,37	9,898	,002
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,75		
	Skupno	109	3,06		
101. nasilje nad menoj me zelo moti	sod. staž > 6 let	54	3,13	,324	,571
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,25		
	Skupno	109	3,19		
102. zaradi nasilnih dejanj sem že razmišljal, da bi prenehal soditi	sod. staž > 6 let	54	1,74	1,302	,256
	sod. staž ≤ 6 let	54	1,98		
	Skupno	108	1,86		
103. mislim, da številni sodniki prenehajo soditi zaradi nasilja	sod. staž > 6 let	54	2,63	,161	,689
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,55		
	Skupno	109	2,59		
104. nasilja zato, ker bi bil sodnik, ne občutim	sod. staž > 6 let	54	2,87	2,777	,099
	sod. staž ≤ 6 let	54	2,52		
	Skupno	108	2,69		
105. če sodnik napačno odloči, je prav, da oškodovanci protestirajo	sod. staž > 6 let	54	2,56	,101	,752
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,49		
	Skupno	109	2,52		
106. meni se nasilje med tekmo ne dogaja	sod. staž > 6 let	54	2,41	1,012	,317
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,62		
	Skupno	109	2,51		
107. akterji so nasilni predvsem do sodnikov, ki slabo sodijo	sod. staž > 6 let	54	2,98	,036	,849
	sod. staž ≤ 6 let	55	2,95		
	Skupno	109	2,96		

Sodniki z daljšim stažem bolj sprejemajo nasilje kot del sojenja ($p = 0,015$). Eden od razlogov je gotovo ta, da so se nasilja že nekoliko navadili, za manj izkušene sodnike pa je to bolj stresna izkušnja. Možno je tudi, da so med sodniki v večji meri obstali le taki sodniki, ki nasilje, ki se izvaja nad njimi, bolje sprejemajo ter da je prišlo do neke naravne selekcije, da so sodniki, ki jih je nasilje motilo, prenehali s sojenjem.

Pri vprašanju št. 100 o tem, da morajo sodniki vzeti v zakup, da bodo sodelujoči na košarkarski tekmi do njih tudi nasilni, se je pokazala razlika med skupinama sodnikov. Sodniki z daljšim stažem namreč v večji meri ($AS = 3,37$) vzamejo v zakup, da bodo sodelujoči na košarkarski tekmi do njih tudi nasilni kot pa sodniki s krajšim stažem ($AS = 2,75$). Tak odnos je potreben, saj se na tekmah nenehno pojavljajo situacije, kjer je nekdo od sodelujočih na tekmi nasilen. Če sodnik ve, da na to včasih

ne bo mogel imeti vpliva s svojimi odločitvami in posredovanji, mu je lažje soditi. Hkrati pa sodnik z več izkušnjami ve, da bo lahko zaradi teh svojih izkušenj bolje preprečeval nasilje.

Sodnike nekoliko moti nasilje nad njimi, saj je rezultat obeh skupin sodnikov pri 101. vprašanju 3,13 ter 3,25, statistično značilne razlike med njimi pa ni ($p = 0,571$). Razlika med sodniki v odnosu do nasilja se je torej pojavila bolj v dojetanju nasilja. Sodnike nasilje nad njimi moti, bolj izkušeni sodniki pa so se z njim bolj sprijaznili. Lončar (2001) je v svoji raziskavi ugotovila, da med skupinami sodnikov po rangi ni prišlo do statistično značilne razlike pri vprašanju, da sodnikov žaljivo, izzivalno, grozeče in glasno vedenje igralcev pretirano ne moti. V veliki meri jih celo ni motilo, saj je bila povprečna vrednost sodnikov 1.A. SKL liste 4,13, AS sodnikov 1.B SKL liste 4,04 in AS sodnikov 2. SKL liste 3,64.

Sodniki so tudi več ali manj enotnega mnenja, v koliki meri so akterji tekme nasilni predvsem do tistih sodnikov, ki slabo sodijo. Povprečna vrednost pri tem vprašanju je bila 2,98 in 2,95. Zavedajo se, da je lahko nasilje posledica slabega sojenja, hkrati pa tudi, da ni nasilje vedno posledica tega, sicer bi bil rezultat verjetno višji.

H7: Sodnike s krajšim sodniškim stažem nasilje nad njimi bolj moti kot sodnike z daljšim stažem.

Hipoteze, da sodnike s krajšim stažem bolj moti nasilje, ne moremo sprejeti. Statistična razlika med rezultati obeh skupin sodnikov se namreč ni pojavila.

9. Različna obravnava sodnikov

Zanimalo nas je, ali so sodniki mnenja, da trenerji različno obravnavajo različne sodnike. Naša hipoteza je bila, da se trenerji drugače vedejo do sodnikov z manj izkušnjami kot do sodnikov z več izkušnjami.

TABELA 15: Rezultati analize variance – različna obravnava sodnikov

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
108. trenerji izvajajo več nasilja nad mladimi in manj izkušenimi sodniki	sod. staž > 6 let	54	4,22	5,400	,022
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,78		
	Skupno	109	4,00		
109. trenerji izvajajo več nasilja nad sodniki, ki jih še ne poznajo	sod. staž > 6 let	54	3,59	2,926	,090
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,27		
	Skupno	109	3,43		
110. trenerji se izogibajo izvajanju nasilja nad sodniki, za katere mislijo, da jih bodo kaznovali	sod. staž > 6 let	54	3,67	,996	,321
	sod. staž ≤ 6 let	53	3,47		
	Skupno	107	3,57		

Predvsem sodniki z več izkušnjami so mnenja, da trenerji izvajajo več nasilja nad mladimi in manj izkušenimi sodniki kot pa nad starejšimi in bolj izkušenimi sodniki ($p = 0,022$). Ker je vsak sodnik na začetku svoje kariere neizkušen, to doživlja na svoji

koži. Ko postane bolj izkušen, pa mora prevzeti odgovornost in zaščititi manj izkušene sosodnike na svojih tekmah, kar v veliki meri sodniki tudi počnejo. Veliko k temu pripomore dejstvo, da se sodnik z leti izoblikuje in zgradi nek ugled oz. da vedeti, kje je meja tolerance nasilnih situacij. Zato verjetno v zgodnjem razvoju sodnika pride do več takšnih nasilnih situacij tudi zato, ker trenerji tipajo in iščejo to mejo, pa tudi zato, ker trenerji ne vedo, koliko si lahko privoščijo. Kasneje tudi trenerji na bolj izkušene sodnike gledajo drugače in vedo, kaj od njih pričakovati.

Raziskava, ki so jo opravili Folkesson idr. (2002), pa je pokazala, da so starejši sodniki z manj izkušnjami manj izpostavljeni grožnjam in agresiji kot pa mlajši sodniki tako z manj in več sodniškimi izkušnjami. En razlog naj bi bil, da so v sojenju potrebne tudi druge vrste izkušnje, in sicer življenjske, zaradi katerih lahko starejši sodniki lažje zatrejo poskuse groženj in agresije. Drugi razlog pa leži v tem, da starejšega sodnika igralci, trenerji in publika dojemajo kot bolj vrednega spoštovanja kot pa mlajšega sodnika.

H8: Trenerji izvajajo več nasilja nad mladimi sodniki z manj izkušnjami kot nad starejšimi sodniki z več izkušnjami.

V povprečju so odgovori vseh sodnikov pri temu vprašanju zelo visoki (AS = 4,00), zato lahko to hipotezo sprejmemo.

10. Odpravljanje nasilja nad sodniki

Pri tem sklopu vprašanj smo spraševali po mnenju sodnikov, kaj bi bili najboljši ukrepi za odpravljanje oz. zmanjšanje nasilja.

TABELA 16: Rezultati analize variance – odpravljanje nasilja

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
111. vodstvo tekmovanja bi moralo kršiteljem izreči večje kazni	sod. staž > 6 let	54	3,85	,493	,484
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,98		
	Skupno	109	3,92		
112. sodniki bi morali bolj striktno izvajati kazni, ki jih imajo na razpolago	sod. staž > 6 let	54	3,93	5,539	,020
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,51		
	Skupno	109	3,72		
113. trenerji bi morali imeti več seminarjev, na katerih bi se seznanili s pravili	sod. staž > 6 let	54	4,17	3,552	,062
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,82		
	Skupno	109	3,99		
114. trenerji bi morali bolj poznati pravila	sod. staž > 6 let	54	4,37	6,627	,011
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,95		
	Skupno	109	4,16		
115. moralo bi biti več komunikacije med trenerji in sodniki	sod. staž > 6 let	54	4,07	1,406	,238
	sod. staž ≤ 6 let	54	3,85		
	Skupno	108	3,96		
116. trenerji in sodniki bi morali imeti skupne seminarje	sod. staž > 6 let	54	3,91	,010	,922
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,93		
	Skupno	109	3,92		

Vprašanje	Skupina	Število	Aritm. sredina	F	Statist. značilno
117. sodniki bi morali imeti več seminarjev na temo nasilja	sod. staž > 6 let	54	3,48	2,057	,154
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,20		
	Skupno	109	3,34		
118. sodniki bi se morali bolje seznaniti z delom trenerja	sod. staž > 6 let	54	3,59	7,677	,007
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,09		
	Skupno	109	3,34		
119. sodniki bi si morali prizadevati za boljše sojenje	sod. staž > 6 let	54	4,13	,254	,616
	sod. staž ≤ 6 let	55	4,04		
	Skupno	109	4,08		
120. sodniki bi morali izboljšati svoj odnos pri sojenju	sod. staž > 6 let	54	3,85	2,046	,155
	sod. staž ≤ 6 let	55	3,56		
	Skupno	109	3,71		
121. sodniki bi morali večkrat preslišati nasilne ali žaljive izjave	sod. staž > 6 let	54	2,00	3,466	,065
	sod. staž ≤ 6 let	54	2,41		
	Skupno	108	2,20		

Sodniki z daljšim stažem (AS = 3,93) so v povprečju za to, da bi morali sodniki bolj striktno izvajati kazni, ki jih imajo na razpolago (tehnične napake, disciplinske prijave itd.). Manj izkušeni sodniki (AS = 3,51) se v praksi manj pogosto odločijo za kazen, kar se je pokazalo že pri 50., 55. in 60. vprašanju. Bolj izkušeni sodniki se očitno bolje zavedajo, da se lahko z bolj striktnim izvajanjem kazni prepreči nadaljnje nasilne obnašanje določenih akterjev. Seveda je pri tem potrebno biti tudi življenjski in se zavedati, da to ne pomeni, da je potrebno npr. takoj kaznovati trenerja, ki povzdigne glas. Verjetno je, da bi bolj dosledno izvajanje kazni s strani tako mlajših kot starejših sodnikov vplivalo tudi tako, da bi prišlo do manj situacij z obnašanjem, ki bi vodilo do kazni. Tako bi tudi akterji tekem bolje vedeli, kakšne vrste obnašanje je še sprejemljivo in kakšno ne. V praksi pa se sedaj dogaja, da je trener za neko obnašanje takoj kaznovan s tehnično napako, nek drug trener na drugi tekmi pa za hujše obnašanje ni kaznovan.

Večina sodnikov z daljšim sodniškim stažem je mnenja (AS = 4,37, AS manj izkušenih sodnikov pa je 3,95), da bi morali trenerji bolje poznati pravila ($p = 0,11$). Razlog za razliko med skupinama gre iskati v samih izkušnjah sodnikov. Bolj izkušeni sodniki so gotovo imeli že veliko primerov, ko bi se konfliktni situaciji ali nasilju lahko izognili, če bi trener bolje poznal pravila. Tako pa se lahko trener zaradi določene sodniške odločitve počuti oškodovanega in preide v konflikt s sodnikom. Trenerji in sodniki določene situacije različno interpretirajo in si niso povsem enotni, kar pa je verjetno tudi posledica različnih interesov. Tako trener kot sodnik si želita na tekmi čim boljše sojenje, vendar si trener predvsem želi zmago, sodnik pa predvsem kontrolirati tekmo.

Manj izkušenim sodnikom je v povprečju manj do tega, da bi se seznanili z delom trenerja ($p = 0,007$). Verjetno mislijo, da so z njegovim delom že dovolj seznanjeni. Bolj izkušeni sodniki pa so verjetno prišli do spoznanja, da je pomembno, da se tudi sodnik bolje seznanji z njegovim delom. Sodniku lahko to zelo pomaga pri njegovem sojenju, saj bo lažje razreševal konfliktno situacije, če bo razumel, zakaj se je trener v določenem trenutku razjezil. V Sloveniji je nekaj sodnikov, ki imajo izkušnje s

trenerstvom, kar je razvidno tudi iz naše raziskave, kjer smo spraševali tudi po trenerskem nazivu. 26 sodnikov od 106 (24,5 %) ima namreč trenerski naziv ali pa so študenti na Fakulteti za šport.

Pri ostalih vprašanjih statističnih razlik med skupinama ni bilo in večina sodnikov se v povprečju strinja z vsemi predlogi za odpravo nasilja. Vsi sodniki so v veliki meri mnenja (AS = 3,92), da bi vodstvo tekmovanja moralo kršiteljem izrekat večje kazni.

Odgovori kažejo, da se sodniki zavedajo, da lahko k zmanjšanju nasilja prispevajo tudi sami s trudom za boljše sojenje (AS = 4,08) in bolj resnim odnosom do tekme in udeležencev (AS = 3,71).

Še najmanjše povprečje (AS = 3,34) je bilo pri vprašanju o več seminarjih na temo nasilja. Razlog za to verjetno tiči v tem, da sodniki na njih ne pričakujejo uporabnih nasvetov, ki bi jim pomagali v praksi.

V povprečju se sodniki najmanj strinjajo s trditvijo, da bi sodniki morali večkrat preslišati nasilne ali žaljive izjave. Pri tem se je sicer pojavilo nekoliko razlike med sodniki z manj in več izkušnjami, vendar razlike niso statistično značilne ($p = 0,065$). Z ignoriranjem nasilnih in žaljivih izjav se nasilja ne more preprečiti, temveč se ga kvečjemu spodbuja.

9.0 ZAKLJUČEK

Namen te naloge je raziskati nasilje nad košarkarskimi sodniki, vzroke zanj in kako bi se dalo to nasilje zmanjšati.

Ugotovili smo, da so sodniki z daljšim sodniškim stažem doživeli več verbalnega nasilja s strani igralcev, namestnikov, gledalcev in funkcionarjev, ne pa tudi s strani trenerjev. Fizičnega nasilja je veliko manj v primerjavi z verbalnim nasiljem, vendar še vedno občutno preveč.

Po mnenju sodnikov ne glede na njihov sodniški staž velja, da največ nasilja izvajajo posamezni navijači in organizirane navijaške skupine, najmanj pa kapetani ekip, pomočniki trenerja, uradni predstavniki in spremljevalci ekip.

Nasilje med tekmo ne vpliva na vse sodnike v enaki meri. Veliko sodnikov nasilje motivira za še boljše sojenje ali pa na njih sploh ne vpliva. Nekateri sodniki pa priznavajo, da so kdaj zaradi nasilja nad njimi začeli delati napake. Nekaj sodnikov celo priznava, da so namenoma začeli soditi proti moštvu, ki je izvajalo nasilje.

Sodniki z daljšim sodniškim stažem se na možno nasilje na tekmah pripravljajo na več različnih načinov kot sodniki s krajšim sodniškim stažem. V večji meri se predvsem pozanimajo o akterjih tekme.

Sodniki z daljšim sodniškim stažem se bolj pogosto odločijo za kaznovanje nasilnega obnašanja, ki so ga doživeli na tekmi. Hkrati se sodniki z daljšim stažem večkrat odločijo za to, da igralcu ali trenerju odgovorijo nazaj v podobnem tonu. Sodniki z več izkušnjami večkrat sodijo v škodo igralca, ki izvaja nasilje kot pa mlajši sodniki.

Po mnenju sodnikov trenerji izvajajo največ nasilja nad sodniki zaradi izvajanja pritiska, pa tudi zaradi želje po spreobrnitvi rezultata. Veliko sodnikov trenerjem, ki izvajajo nasilje, pripisuje vzkipljiv značaj. Sodniki so mnenja, da tudi igralci postanejo nasilni predvsem zaradi izvajanja pritiska na sodnika, vendar v podobni meri tudi zaradi napačnih odločitev sodnika. Pri gledalcih sodniki sklepajo, da se nasilno obnašajo predvsem zato, da si na tekmi lahko dajo duška.

Sodniki z daljšim stažem nasilje bolj sprejemajo kot del sojenja in so mnenja, da je treba nasilje nad njimi vzeti v zakup. Vendar sodnike ne glede na trajanje sodniškega staža nasilje nad njimi enako moti. Sodniki so v enaki meri mnenja, da so akterji nasilni predvsem do sodnikov, ki slabo sodijo.

Po mnenju vseh sodnikov trenerji izvajajo več nasilja nad mladimi sodniki z manj izkušnjami kot nad starejšimi sodniki z več izkušnjami.

Večina sodnikov je mnenja, da bi se izvajalo manj nasilja na tekmah, če bi trenerji bolje poznali pravila in se udeleževali več seminarjev za boljše poznavanje pravil. Sodniki so v veliki meri tudi za to, da bi se trenerji in sodniki dobivali na skupnih seminarjih in da bi se izboljšala komunikacija med njimi. Hkrati se sodniki tudi zavedajo, da lahko k zmanjšanju nasilja prispevajo tudi sami s trudom za boljše sojenje in bolj resnim odnosom do tekme in udeležencev.

Obravnavano temo bi bilo zanimivo analizirati tudi iz vidika drugih akterjev košarkarskih tekem. Potrebno bi bilo pripraviti podobne vprašalnike za trenerje, igralce, funkcionarje in gledalce. Tako bi nasilje nad sodniki obravnavali iz različnih zornih kotov, s čimer bi lažje razložili vzroke za pojavljanje različnih oblik nasilja nad sodniki. V tej nalogi smo problem nasilja nad košarkarskimi sodniki obravnavali le iz vidika košarkarskih sodnikov, saj bi bila obravnava problematike z vidika vseh akterjev preveč obsežna.

Rešitev za zmanjšanje nasilja nad sodniki je veliko in druga drugo dopolnjujejo, vendar jih je potrebno tudi začeti uresničevati.

10.0 VIRI

1. Butt, D.S. (1976). *Psychology of sport: The behavior, motivation, personality and performance of athletes*. New York: Van Nostrand Reinhold, cop.
2. Courneya, K.S in Carron, A.V. (1992). The home advantage in sport competitions: A literature review. *Journal of Sport and Exercise, Psychology*, 14, 13-27.
3. Čelik, P. (1989). Skupina stalnih navijačev športnih klubov Olimpije z varnostne plati. *Nasilje in šport* (str. 32 – 36). Ljubljana: Fakulteta za telesno kulturo.
4. Dežman, B. (1991). Obseg in intenzivnost gibanja sodnika na košarkarski tekmi. *Šport*, 39:4 (11-13).
5. Dežman, B., Djordević, M. in Lovšin, A. (1997). *Priročnik za mladinske košarkarske sodnike*. Ljubljana: Košarkarska zveza Slovenije – Svet sodnikov.
6. Doupona Topič, M. in Petrović, K. (2000). *Šport in družba: Sociološki vidiki*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
7. Drvarič, J. (1973). *Vpliv nekaterih sposobnosti in lastnosti košarkarskih sodnikov na stopnjo kakovosti sojenja*. Diplomsko delo. Ljubljana.
8. Folkesson, P., Nyberg, C., Archer, T. in Norlander, T. (2002). Soccer Referees' Experience of Threat and Aggression: Effects of Age, experience and Life Orientation on Outcome of Coping Strategy. *Aggressive behavior*, 28 (317-327).
9. Klojčnik, A. in Horga, S. (1983). *Vpliv nekaterih strokovnih, socialnih, kognitivnih in osebnostnih razsežnosti sodnika na kakovost sojenja v košarki*. Ljubljana: Fakulteta za telesno kulturo, Inštitut za kineziologijo.
10. Ličen, S. in Lončar, M. (2006). Kognitivne in konativne razsežnosti sodnika v igrah z žogo. *Šport*, 54 (3): 16-20.
11. Lončar, M. (2001). *Razlike v odzivanju sodnikov različne kakovosti na najpogostejše situacije pred, med in po košarkarski tekmi*. Diplomsko delo, Ljubljana: Fakulteta za šport.
12. Nevill, A.M., Balmer N.J. in Williams, A.M. (2002). The influence of crowd noise and experience upon refereeing decisions in football. *Psychology of Sport and Exercise*, 3, 261-272.
13. Petrović, K. in Doupona, M. (1996). *Sociologija športa*. Ljubljana: Fakulteta za šport.

14. Petrović, K. (1986). *Prilozi za sociologiju sporta*. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu.
15. Petrović, R. (1977). *Košarkarsko suđenje*. Beograd, Sportska knjiga.
16. Petrović, S. (2004). *Analiza socialnodemografskih značilnosti in vrednot gledalcev športnih prireditev v Sloveniji*. Magistrska naloga, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.
17. Pinter, S. in Smrdu, M. (2002). *Analiza mnenj slovenskih košarkarskih in nogometnih reprezentantov o fair playu in strpnosti v športu*. V M. Tušak in J. Bednarik (Ur.). Nekateri psihološki, socialni in ekonomski vidiki športa v Sloveniji (269-280). Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za kineziologijo.
18. Pinter, S. in Smrdu, M. (2002). Mnenja slovenskih nogometnih reprezentantov o strpnosti in fair playu pred odhodom na svetovno prvenstvo. [Priloga: fair play], *Šport*, 50(4), 33-40.
19. Pirc, P. (2004). *Možnosti preprečevanja nasilja in nedostojnega vedenja na športnih prireditvah*. Diplomsko delo, Ljubljana: Fakulteta za šport.
20. Plesec, M. in Doupona Topič, M. (2002). *Nogomet in družba: preporod nogometa v Sloveniji*. Ljubljana: Zavod za šport Slovenije.
21. SPORTIKUS. Ljubljana: Zavod za fair play. Pridobljeno 30.6.2008 s svetovnega spleta: <http://www.sportikus.org>
22. Sullivan, D.B. (1992). Commentary and viewer perception of player hostility: Adding punch to televised sports. *Journal of Broadcasting & ElectronicMedia*, 35, 487-504.
23. Šmid, R. (2003). *Navijanje ali huliganstvo na športnih prireditvah*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za šport.
24. Tancig, S. (1987). *Izbrana poglavja iz psihologije telesne vzgoje in športa*. Ljubljana: Fakulteta za telesno kulturo.
25. Tušak, M. in Tušak, M. (2003). *Psihologija športa*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske Fakultete.
26. Ule, M. (2000). *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
27. Vrhovšek, L. (2003). *Fair play med resničnostjo in željami*. Diplomsko delo, Ljubljana: Fakulteta za šport.
28. Weinberg, R. S. in Richardson, P. A. (1990). *Psychology of Officiating*. Champaign (Ill.): Leisure Press, cop.

11.0 PRILOGA

11.1 Vprašalnik o vrstah nasilja nad košarkarskimi sodniki

VPRAŠALNIK O VRSTAH NASILJA NAD KOŠARKARSKIMI SODNIKI

Pozdravljeni!

Sem Jure Turk, absolvent Fakultete za šport v Ljubljani. V svoji diplomski nalogi želim raziskati različne vrste nasilja, ki so jim izpostavljeni košarkarski sodniki.

Prosim vas, da izpolnite spodnji vprašalnik.

Vprašalnik je popolnoma anonimen. Iz raziskave ali iz predstavitve podatkov ne bodo nikjer razvidni odgovori posameznega sodnika. Podatki bodo tudi varovani skladno z zakonom o varovanju osebnih podatkov.

Pri vsakem vprašanju obkrožite odgovor, ki najbolj ustreza vam oz. vašim izkušnjam. Izpolnjevanje vprašalnika traja približno 20-30 minut.

Na vprašanja odgovarjajte iskreno in brez pretiranega razmišljanja.

1. DEMOGRAFSKA VPRAŠANJA

1.	Spol:	Moški - 1	Ženski - 2
2.	Starost:	let	
3.	Dosežena stopnja izobrazbe:	1) Osnovna šola	2) Krajše izobraževanje oz. poklicno usposabljanje
		3) Poklicna šola	4) Srednja šola
		5) Višja šola	6) Fakulteta, visoka šola
		7) Specializacija, magisterij ali doktorat znanosti	
4.	Trenutni status šolanja:	1) Dijak	2) Študent
		3) Absolvent fakultete ali visoke šole	4) Delam magisterij ali doktorat
		5) Šolanje sem zaključil	
5.	Trenutni status zaposlitve:	1) Redno zaposlen	2) Samozaposlen
		3) Poklicni (profesionalni) sodnik	4) Občasno delo
		5) Dijaško ali študentsko priložnostno delo	6) Nezaposlen
6.	Sodniški staž v letih:	let	
7.	Sodniška lista:	1) FIBA, ULEB, Goodyear	2) 1. A SKL
		3) 1. B SKL	4) 2. SKL
		5) 3. SKL	6) Mlajše starostne kategorije
8.	Igralski staž v letih (koliko let ste igrali košarko):	let	
9.	Starostne kategorije v katerih ste igrali:	1) Člani/-ce 1. SKL	2) Člani 1.B liga
		3) Člani/-ce 2. SKL	4) Člani 3. liga
		5) Mladinci/-ke	6) Kadeti/-nje, ŠKL
		7) Pionirji/-ke, PF	8) Nikoli nisem igral uradnih tekem

10.	Trenerski naziv:	1) Profesor ŠV, izbirni program košarka (univerzitetni študij)	2) Diplomirani trener (visokošolski študij)
		3) Višješolski študij (smer športno treniranje – košarka)	4) Trener I. razreda ali Trener
		5) Trener mladih ali Inštruktor košarke ali Profesor športne vzgoje (osnovni program košarka)	6) Absolvent trenerskega tečaja ali Študent Fakultete za šport
		7) Nimam trenerskega naziva	

Pri sledečih vprašanjih pogostost označite na lestvici od 1 do 5, kjer posamezne vrednosti pomenijo:

- 1: Nikoli;
- 2: Redko;
- 3: Včasih;
- 4: Pogosto;
- 5: Vedno;

2. DOŽIVETO NASILJE

Kako pogosto ste med sojenjem košarkarske tekme doživeli naštete vrste nasilja s strani katerega od sodelujočih na tekmi? Šteje tudi obdobje pred začetkom tekme in po zaključku tekme.

Vpitje, zmerjanje, žaljenje (verbalno nasilje) s strani:

11.	igralca ali namestnika	1	2	3	4	5
12.	trenerja ali pomočnika trenerja	1	2	3	4	5
13.	gledalca	1	2	3	4	5
14.	funkcionarja	1	2	3	4	5

Grožnje s fizičnim nasiljem s strani:

15.	igralca ali namestnika	1	2	3	4	5
16.	trenerja ali pomočnika trenerja	1	2	3	4	5
17.	gledalca	1	2	3	4	5
18.	klubskega funkcionarja	1	2	3	4	5

Držanje, zadrževanje, »soočanje« (oseba se postavi pred vami in se vas dotika) (lažje fizično nasilje) s strani:

19.	igralca ali namestnika	1	2	3	4	5
20.	trenerja ali pomočnika trenerja	1	2	3	4	5
21.	gledalca	1	2	3	4	5
22.	klubskega funkcionarja	1	2	3	4	5

Odrivanje, udarec, napad (težje fizično nasilje) s strani:

23.	igralca ali namestnika	1	2	3	4	5
24.	trenerja ali pomočnika trenerja	1	2	3	4	5
25.	gledalca	1	2	3	4	5
26.	klubskega funkcionarja	1	2	3	4	5

Kako pogosto ste pred ali po sojenju tekme (npr. večer pred ali po tekmi, nekaj dni pred ali po tekmi), na katero ste (bili) delegirani, doživeli naštetih vrste nasilja s strani katerega od sodelujočih na tekmi?

Osebni pogovor, telefonski klic, SMS sporočilo ali elektronsko pismo v zvezi z vašim sojenjem na tekmi s strani:

27.	igralca ali namestnika	1	2	3	4	5
28.	trenerja ali pomočnika trenerja	1	2	3	4	5
29.	gledalca	1	2	3	4	5
30.	klubskega funkcionarja	1	2	3	4	5

3. AKTERJI NASILJA

Kako pogosto izvajajo katerokoli od zgoraj naštetih vrst nasilja različni akterji na košarkarski tekmi? Vprašanje se nanaša na košarkarske tekme nasploh, ne samo na tekme, ki jih vi sodite.

31.	Trenerji ekip	1	2	3	4	5
32.	Pomočniki trenerjev, uradni predstavniki, spremljevalci moštev	1	2	3	4	5
33.	Igralci ali namestniki	1	2	3	4	5
34.	Kapetani ekip	1	2	3	4	5
35.	Posamezni navijači	1	2	3	4	5
36.	Organizirane navijaške skupine	1	2	3	4	5

4. UČINEK NASILJA

Kako je doživeto nasilje med sojenjem košarkarske tekme vplivalo na vaše sojenje oziroma na vaše odločitve pri sojenju?

37.	Nezavedno (nenamenoma) sem sodil v korist moštva, ki je izvajalo nasilje	1	2	3	4	5
38.	Namenoma sem sodil v korist moštva, ki je izvajalo nasilje (zaradi strahu, iz želje, da bi s tem prenehali itd.)	1	2	3	4	5
39.	Začel sem delati napake in sprejemati napačne odločitve (v škodo obeh ekip)	1	2	3	4	5
40.	Namenoma sem začel soditi <u>proti</u> moštvu, ki je izvajalo nasilje	1	2	3	4	5
41.	Nasilje name ni vplivalo, ohranil sem isti nivo sojenja	1	2	3	4	5
42.	Nasilje me je motiviralo in sodil sem še boljše	1	2	3	4	5

5. SPECIFIČNA PRIPRAVA NA NASILNE SITUACIJE

Kako se pripravljate na situacije, v katerih lahko pride do nasilja?

43.	Pred tekmo se pri drugih pozanimam o nastopajočih igralcih in trenerjih	1	2	3	4	5
44.	Pred tekmo se pri drugih pozanimam o spremljevalcih in klubskih funkcionarjih nastopajočih moštev	1	2	3	4	5
45.	Pred tekmo se pozanimam o gledalcih in navijačih nastopajočih moštev	1	2	3	4	5
46.	Podatke o morebitnih nasilnih akterjih (igralcih, trenerjih, funkcionarjih, gledalcih) si sproti zabeležim oziroma zapomnim	1	2	3	4	5
47.	Z vizualizacijo (miselnimi predstavami) se odločam, kako ravnati v določeni situaciji	1	2	3	4	5
48.	Na morebitne nasilne akterje se pripravim na katerikoli drugi način	1	2	3	4	5
49.	Na takšne situacije se ne pripravljam na noben poseben način	1	2	3	4	5

6. REAKCIJA NA NASILNE SITUACIJE

Kako ste se odzvali na zgoraj naštetih vrste nasilja, ki ste jih vi (ali vaš sosodnik) doživeli na tekmi?

50.	Igralcu sem dosodil <u>tehnično ali izključujočo</u> napako.	1	2	3	4	5
51.	Igralcu, ki me je žalil, sem <u>odgovoril</u> v podobnem tonu.	1	2	3	4	5
52.	Igralca, ki me je želel fizično napasti (odriniti), sem v samoobrambi <u>odrinil ali udaril</u> .	1	2	3	4	5
53.	Izjavo ali dejanje igralca sem spregledal/preslišal in igralca <u>nisem</u> nikakor kaznoval.	1	2	3	4	5
54.	Igralca, ki se je do mene nasilno vedel, nisem formalno kaznoval, ampak sem začel namenoma <u>soditi v njegovo škodo</u> .	1	2	3	4	5
55.	Trenerju (pomočniku trenerja) sem dosodil <u>tehnično ali izključujočo</u> napako.	1	2	3	4	5
56.	Trenerju (pomočniku trenerja), ki me je žalil, sem <u>odgovoril</u> v podobnem tonu.	1	2	3	4	5
57.	Trenerju (pomočniku trenerja), ki me je želel fizično napasti (odriniti), sem v samoobrambi <u>odrinil ali udaril</u> .	1	2	3	4	5
58.	Izjavo ali dejanje trenerja (pomočnika trenerja) sem spregledal/preslišal in ga <u>nisem</u> nikakor kaznoval.	1	2	3	4	5
59.	Trenerja (pomočnika trenerja), ki se je do mene nasilno vedel, nisem formalno kaznoval, ampak sem začel namenoma <u>soditi v njegovo škodo</u> .	1	2	3	4	5
60.	Žaljivega ali nasilnega gledalca ali navijača sem <u>odstranil</u> iz dvorane.	1	2	3	4	5
61.	Odredil sem <u>praznjenje</u> dvorane (odstranitev vseh igralcev).	1	2	3	4	5
62.	Žaljivemu gledalcu ali navijaču sem <u>odgovoril</u> v podobnem tonu.	1	2	3	4	5
63.	Gledalca ali navijača, ki me je želel fizično napasti (odriniti), sem v samoobrambi <u>odrinil ali udaril</u> .	1	2	3	4	5
64.	Izjavo ali dejanje gledalca ali navijača sem spregledal/preslišal in ga <u>nisem</u> nikakor kaznoval.	1	2	3	4	5
65.	Gledalca ali navijača, ki se je do mene nasilno vedel, nisem formalno kaznoval, ampak sem začel namenoma <u>soditi v škodo njegove ekipe</u> .	1	2	3	4	5
66.	Tekmo sem iz kateregakoli razloga <u>za nekaj minut prekinil</u>	1	2	3	4	5
67.	Tekmo sem iz kateregakoli razloga <u>dokončno prekinil</u>	1	2	3	4	5

7. VZROKI ZA NASILJE

Zakaj po vašem mnenju kakorkoli nasilni trenerji izvajajo katerokoli od naštetih vrst nasilja nad sodniki?

68.	Slabo sojenje ali napačne odločitve sodnika.	1	2	3	4	5
69.	Izvajanje pritiska na sodnika, da bi sodil v korist njihove ekipe.	1	2	3	4	5
70.	Trenerjev vzkipljiv značaj.	1	2	3	4	5
71.	Odgovor na podobna dejanja (izvajanja pritiska) s strani nasprotnega trenerja.	1	2	3	4	5
72.	Občutek nemoči ob dvomljivih sodnikovih odločitvah.	1	2	3	4	5
73.	Pričakovanje, da bi se sodnik v naslednji dvomljivi situaciji odzval njemu v korist (kompenzacija).	1	2	3	4	5
74.	Poskus spreobrnitve rezultata oziroma poteka tekme.	1	2	3	4	5
75.	Trenerjev občutek nemoči ob slabi igri njegovih igralcev.	1	2	3	4	5
76.	Napačna odločitev sodnika v ključnih trenutkih tekme.	1	2	3	4	5
77.	Sodnikov neresen pristop do sojenja.	1	2	3	4	5
78.	Miselnost, da je nasilje nad sodniki del igre.	1	2	3	4	5

Zakaj po vašem mnenju kakorkoli nasilni igralci izvajajo katerokoli od naštetih vrst nasilja nad sodniki?

79.	Slabo sojenje ali napačne odločitve sodnika.	1	2	3	4	5
80.	Izvajanje pritiska na sodnika, da bi sodil v korist njihove ekipe.	1	2	3	4	5
81.	Trenerjev vzkipljiv značaj.	1	2	3	4	5
82.	Odgovor na podobna dejanja (izvajanja pritiska) s strani nasprotnih igralcev.	1	2	3	4	5
83.	Občutek nemoči ob dvomljivih sodnikovih odločitvah.	1	2	3	4	5
84.	Pričakovanje, da bi se sodnik v naslednji dvomljivi situaciji odzval njemu v korist (kompenzacija).	1	2	3	4	5
85.	Napačna odločitev sodnika v ključnih trenutkih tekme.	1	2	3	4	5
86.	Sodnikov neresen pristop do sojenja.	1	2	3	4	5
87.	Miselnost, da je nasilje nad sodniki del igre.	1	2	3	4	5

Zakaj po vašem mnenju kakorkoli nasilni gledalci izvajajo katerokoli od naštetih vrst nasilja nad sodniki?

88.	Slabo sojenje ali napačne odločitve sodnika.	1	2	3	4	5
89.	Izvajanje pritiska na sodnika, da bi sodil v korist njihove ekipe.	1	2	3	4	5
90.	Odgovor na podobna dejanja (izvajanja pritiska) s strani nasprotnih igralcev, trenerjev ali navijačev.	1	2	3	4	5
91.	Nasprotovanje ob dvomljivih sodnikovih odločitvah.	1	2	3	4	5
92.	Poskus spreobrnitve rezultata oziroma poteka tekme.	1	2	3	4	5
93.	Občutek nemoči ob slabi igri igralcev njihove ekipe.	1	2	3	4	5
94.	Napačna odločitev sodnika v ključnih trenutkih tekme.	1	2	3	4	5
95.	Želja po ustrahovanju sodnika.	1	2	3	4	5
96.	Sodnikov neresen pristop do sojenja.	1	2	3	4	5
97.	Miselnost, da je nasilje nad sodniki del igre.	1	2	3	4	5
98.	Gledalci sproščajo svojo napetost in si na tekmi dajejo duška.	1	2	3	4	5

Pri sledečih vprašanjih svoja stališča do vprašanj označite na lestvici od 1 do 5, kjer posamezne vrednosti pomenijo:

- 1: Sploh se ne strinjam;
- 2: Se ne strinjam;
- 3: Deloma se ne strinjam, deloma se strinjam;
- 4: Se strinjam;
- 5: Popolnoma se strinjam.

8. ODNOS DO NASILJA

Kako sprejemate nasilje, ki se izvaja nad vami med sojenjem tekme?

99.	Nasilje nad menoj med tekmo sprejemam kot del sojenja.	1	2	3	4	5
100.	Sodniki morajo vzeti v zakup, da bodo sodelujoči na košarkarski tekmi do njih tudi nasilni.	1	2	3	4	5
101.	Nasilje nad menoj me zelo moti.	1	2	3	4	5
102.	Zaradi nasilnih dejanj sem že razmišljal, da bi prenehal soditi.	1	2	3	4	5
103.	Mislím, da številni sodniki prenehajo soditi zaradi nasilja, ki so ga občutili ali doživeli.	1	2	3	4	5
104.	Nasilja zato, ker bi bil sodnik, ne občutim.	1	2	3	4	5
105.	Če sodnik napačno odloči, je prav, da oškodovanci (igralci, trenerji, gledalci) protestirajo.	1	2	3	4	5
106.	Meni se nasilje med tekmo ne dogaja.	1	2	3	4	5
107.	Igralci, trenerji in gledalci so nasilni predvsem do tistih sodnikov, ki slabo sodijo.	1	2	3	4	5

9. RAZLIČNA OBRAVNAVA SODNIKOV

Ali se trenerji obnašajo do vseh sodnikov enako ali med sodniki delajo razlike?

108.	Trenerji izvajajo več nasilja nad mladimi in manj izkušenimi sodniki kot pa nad starejšimi in bolj izkušenejšimi sodniki.	1	2	3	4	5
109.	Trenerji izvajajo več nasilja nad sodniki, ki jih še ne poznajo (jim še niso sodili), kot pa nad sodniki, ki jih že poznajo.	1	2	3	4	5
110.	Trenerji se izogibajo izvajanju nasilja nad sodniki, za katere mislijo, da jih bodo kaznovali.	1	2	3	4	5

10. ODPRAVLJANJE NASILJA

Kaj bi po vašem mnenju potrebno storiti, da bi se nasilje nad sodniki na tekmah zmanjšalo?

111.	Vodstvo tekmovanja bi moralo kršiteljem izreči večje kazni (denarne kazni, prepoved nastopanja itd.).	1	2	3	4	5
112.	Sodniki bi morali bolj striktno izvajati kazni, ki jih imajo na razpolago (tehnične napake, disciplinske prijave itd.)	1	2	3	4	5
113.	Trenerji bi morali imeti več seminarjev, na katerih bi se seznanili s pravili.	1	2	3	4	5
114.	Trenerji bi morali bolj poznati pravila.	1	2	3	4	5
115.	Moralo bi biti več komunikacije med trenerji in sodniki.	1	2	3	4	5
116.	Trenerji in sodniki bi morali imeti skupne seminarje, na katerih bi se med ostalimi pogovorili tudi o takšnih nasilnih situacijah.	1	2	3	4	5
117.	Sodniki bi morali imeti več seminarjev na temo nasilja na košarkarski tekmi.	1	2	3	4	5
118.	Sodniki bi se morali bolj seznaniti z delom trenerja.	1	2	3	4	5
119.	Sodniki bi si morali prizadevati za boljše sojenje.	1	2	3	4	5
120.	Sodniki bi morali izboljšati svoj odnos pri sojenju.	1	2	3	4	5
121.	Sodniki bi morali večkrat preslišati nasilne ali žaljive izjave.	1	2	3	4	5